

**Міжнародна науково-
практична конференція**

**International scientific
and practical conference**

**30 грудня 2023 р.
м. Дніпро, Україна
December 30, 2023
Dnipro, Ukraine**

**Сучасний стан та тенденції
розвитку науки та освіти**

**Current state and development
trends of science and education**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Сучасний стан та
тенденції розвитку
науки та освіти**

Матеріали

30 грудня 2023 р.

м. Дніпро, Україна

International
scientific and practical
conference

Current state and development trends of science and education

Proceedings

December 30, 2023

Dnipro, Ukraine

Сучасний стан та тенденції розвитку науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 30 грудня 2023 р). Research Europe, 2023. 176 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасний стан та тенденції розвитку науки та освіти", яка відбулася 30 грудня 2023 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2023
© Research Europe, 2023

Current state and development trends of science and education : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Dnipro, 2023, December 30). Research Europe, 2023. 176 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Current state and development trends of science and education", which took place on 30th December 2023. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2023
© Research Europe, 2023

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Васильківська Н. А.

Театралізація як засіб розвитку комунікативної
компетентності учнів початкової школи. 12

Дерстуганова Н. В.

Науково-педагогічна діяльність: актуалізація поняття
при підготовці здобувачів ступеня доктора філософії. 15

Дідик Ю. В.

Розвиток наскрізних умінь як педагогічна проблема. 18

Кіржа Н. В.

Формування мовленнєвої компетентності:
поради для педагогів. 21

Кльопка Ю. С.

Інтерактивні засоби навчання на заняттях з
англійської мови у вищих морських закладах. 26

Ковальова О. А., Демченко О. П.

Інтеграція моделі GreenComp в українську освіту:
актуальність в умовах війни і повоєнного відновлення. 28

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Haidai H. Yu.

Use of advanced tools of ship design for practical
engineering skills remote training in higher education. 33

Клименко Б. В.

Особливості організації мобільного
навчання в закладах вищої освіти. 36

Марискевич М. Р., Перун О. Р., Лучак Л. І., Місечко Д. В.

Дистанційне навчання: технології, виклики та перспективи. 39

Твердохліб Г. В.

Цифрова медіаграмотність здобувачів

базової середньої освіти. 41

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Безсонова О. К.

Педагогічний патронаж родин з

дітьми переддошкільного віку. 44

Іванишин Г. М., Саламаха В. О., Старенька І. П., Медвідь Ж. В.

Дидактична гра як засіб формування комунікативної

компетентності дітей середнього дошкільного віку. 47

Калімбет О. О.

Формування ціннісних орієнтацій старших

дошкільників в умовах родинного виховання. 50

Леунова Д. Ю.

Особливості використання ІКТ у логопедичній

роботі з дітьми дошкільного віку з дислалією. 52

Притиковська І. Г.

Особливості організації дослідної діяльності

дітей старшого дошкільного віку. 54

Тюрин Є. О.

Соціалізація дітей старшого дошкільного

віку в процесі творчої гри. 59

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Богдан В. В., Долінська Л. М., Чука М. П., Сенів Ю. В.

Розвиток критичного мислення молодших школярів в

умовах реалізації концепції нової української школи. 61

Малетич М. Я., Головчанська Д. С., Кочайдовська О. Б.

Особливості розвитку мовлення учнів початкової школи. 64

Михайлечко А. Р., Ткач К. В., Кузів Т. Я., Годованець Л. Б.

Здоров'язбережувальні технології в
освітньому процесі початкової школи. 66

Пугач С. В., Ковалець А. В., Бобрик І. С., Слободяник В. А.

Особливості розвитку творчих здібностей
учнів молодшого шкільного віку. 68

Рабчинська К. С., Маковецька О. М., Шабатіна А. С., Трохимчук А. Ю.

Актуальність формування медіаграмотності
учнів початкової школи. 71

Радевич А. В., Сірмої Д. В., Форі О. І.

Інтеграція в навчанні української мови та читання
учнів початкової школи в освітньому середовищі
нової української школи. 74

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.
SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Брига Т. Р.

Форми та методи підготовки фахівців з прикладної
лінгвістики в університетах Канади. 77

Вівчаренко Т. І.

Система забезпечення якості професійної
підготовки студентів медичних закладів освіти
у процесі міждисциплінарної інтеграції. 80

Драгунова В. В.

Забезпечення реалізації консалтингової діяльності
в закладі вищої освіти в умовах невизначеності. 83

Дубініна Н. В.

Вплив науково-творчого гуртка на формування та розвиток
світогляду майбутніх інженерів-будівельників та архітекторів. 87

Кириєнко О. О.

Імерсивні технології у процесі формування професійної
компетентності майбутніх учителів біології. 90

Одарченко В. І.

Академічний інбридинг у кадровій політиці
комунальних закладів вищої освіти. 94

Шевченко О. В., Мельнік А. О.

Академічний інбридинг у кадровій політиці
комунальних закладів вищої освіти. 97

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

.....

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Задворний С. І.

Післядипломна освіта як складник системи
освіти дорослих у сфері туризму і рекреації. 100

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Косяченко К. Л., Яковлева А. О.

Перспективи вивчення впливу комунікацій
і маркетингу фармацевтичних підприємств
на екологічну політику. 104

Makieiev S. Y., Bohdanov S. A.

Determination of L-ascorbic acid concentration
by iodometric method in school conditions. 106

Makieiev S. Y., Ustynova D. S.

Determination of proteins by color
reactions in school conditions. 109

Маленівська Д. О.

Фармакоекономічна оцінка лікування гіпотериозу. 112

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Ващенко Т. В.

До питання трактування постмодерної естетики. 115

Маторіна Н. М.

Бруно Шульц і елітарна література: зауваги до теми. 116

Петрович В. В.

Вплив документування інформації на ефективність
роботи центрів соціального обслуговування. 119

Петрович І. В.

Реалізація соціального захисту і соціальних прав осіб, що
постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів. 123

Поліщук С. С.

Актуальність та перспективи вивчення
українських говірок на рівні синтаксису. 126

Черевко О. А.

Геоінформаційні системи як важливий актив
оборонного сектору країни у прийнятті
управлінських рішень під час війни. 131

Черкас Х. В., Озьмінська І. Д.

Вплив керівника на психологічний клімат колективу. 134

Шемаєва Г. В., Савченко М.

Документування результатів винахідницької
діяльності в Україні. 137

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....
SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Андреєва Я. С.

Компетентнісний підхід як основа професійної
підготовки внутрішнього тренера компанії. 142

Молдован М. М.

Еволюція та етапи розвитку обліку фінансових результатів. 144

Орехова А. І., Кіях І. А.

Модернізація кадрового менеджменту
підприємств енергетичної галузі. 146

Паньків Т. О., Ігнашкіна Т. Б.

Еволюція систем стратегічного вимірювання
результатів діяльності бізнес-структур. 149

Плетньов М. В.

Комплаєнс відновлення економіки
України відповідальності бізнесу. 152

Савенко М. Т.

Стратегія збільшення кількості замовлень
за допомогою маркетплейсу "ROZETKA". 155

Сук П. Л.

Використання оберненого методу розподілу витрат
майбутніх періодів на основі податку з обороту. 158

Терлецький П. Г.

Економічна безпека аграрного підприємства. 162

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Бляшевська А. В., Тивонюк І. Л., Федорець М. А.

Дебатна гра як засіб розвитку когнітивних здібностей
студентів на заняттях іноземної мови. 165

Maksymova A.

American phraseology in modern society:
problems and perspectives. 168

Панзига О. М.

Padlet як один із елементів організації навчального
процесу з німецької (як другої іноземної) мови. 170

Юхименко К. С.

The formation of critical thinking skills at English lessons. 172

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Васильківська Н. А.,

УДК 373.3.016:811.161.2

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри філологічних
дисциплін початкової та дошкільної освіти,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира
Гнатюка, м. Тернопіль

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному освітньому контексті, де акцент робиться на формуванні всебічно розвиненої особистості, ключовим аспектом розвитку учнів є розвиток у них комунікативної компетентності, яка є складовою загальної мовної компетентності. Знання мови, уміння висловлювати свої думки, обговорювати ідеї, спілкуватися в різних комунікативних ситуаціях – є основоположними навичками, потрібними для успішного академічного зростання, соціалізації, подальшого професійного розвитку.

Перед учителем постає питання застосування нових педагогічних підходів, методів, скерованих на покращення якості навчання, розвитку учня. Розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи, на наш погляд, активно сприятиме використання на уроках української мови методу театралізації. Цей метод розглядається у працях таких сучасних науковців, як І. Большакова, В. Гаріщук, Н. Данільченко, І. Лупан, О. Михайлицька, О. Танدرяк, Т. Турчин, І. Хижняк, А. Чернякова, В. Шахрай та ін., які радять застосовувати нові технології в педагогіці, методиці викладання дисциплін у школі, в дошкільних навчальних закладах.

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування проблеми застосування методу театралізації на уроках української мови в початковій школі, визначення його потенціалу для вдосконалення освітнього процесу та розвитку учнів, зокрема, як ефективного засобу розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

"Театральна педагогіка в освітньому процесі", на думку Н. Данільченко, – це напрямок діяльності, який використовує театральні методи та прийоми у навчальних програмах і процесах навчання для досягнення цілей освіти. Цей підхід розглядає навчання, як творчий процес, в якому учні активно залучаються до вивчення навчального матеріалу через театральні дії, рольові ігри,

імпровізацію та інші театральні елементи. Головною метою театральної педагогіки в освітньому процесі, є не лише передача знань, але й розвиток особистості учнів. Зокрема, театралізація сприяє формуванню креативності, комунікативних навичок, емоційного інтелекту, а також розвитку впевненості в собі та спроможності працювати в команді [1, с. 191].

Театралізація є ефективним й унікальним засобом навчання, виховання й розвитку учнів, оскільки дозволяє забезпечити: краще орієнтування учня в сучасних соціальних реаліях, опанування наочного і емоційного способу передачі цілісного досвіду людства, розкриття творчого потенціалу дитини, виховання творчої спрямованості особистості, розвиток її емоційної, інтелектуальної сфер та чуттєво-образного мислення, активізацію фантазії та художньої уяви, пам'яті, уваги, музичних та образотворчих здібностей, почуття колективізму та ін. [2]. В освітньому процесі початкової школи театралізація сприяє формуванню естетичного смаку; свободи дій і поведінки; розвитку комунікативних якостей особистості, розвитку, пам'яті, уяви, мовлення, мислення, фантазії; набуттю умінь розв'язувати конфліктні ситуації [4, с. 7]. Метод театралізації впливає на розвиток критичного і творчого мислення учнів, розкриття особистих якостей та здібностей, естетичних потреб і вподобань, формування важливих життєвих цінностей та стимулювання активної естетичної діяльності, "яка створює творця, енергійну, старанну особистість, сповнену оптимізму та натхнення" [5, с. 58]. Т. Сидоренко вважає, що в контексті театральної діяльності надзвичайно важливе значення має розвиток мовлення. Робота над виразністю мови персонажів і виконання їх музичних партитур допомагають збагатити словниковий запас дітей, розвивають їх голос, вимову та інші мовні навички. Створення нових ролей, особливо діалогів між персонажами, вимагає від дітей чіткого та зрозумілого висловлення. Це сприяє поліпшенню їхнього мовлення, граматичної коректності та розширенню словникового запасу [3, с. 148].

Отже, театралізація є ефективним засобом особистісного розвитку учнів, зокрема, їх комунікативної компетентності. Відтак метод театралізації тісно пов'язаний із уроками мовно-літературної освітньої галузі. Однак, слід зазначити, що в сучасних школах дуже часто відсутні фахівці у галузі драматичних видів мистецтва. У ролі ключових акторів у використанні театральних методів та педагогічних інструментів доводиться виступати вчителям. Перед ними постає важливе завдання – впровадження інноваційних підходів до навчання, виховання та розвитку учнів через театральну діяльність.

Для впровадження методу театралізації на уроках української мови в сучасній педагогічній практиці з метою розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи рекомендуємо застосовувати різноманітні завдання і вправи.

Зокрема, використання методу театралізації передбачає проведення рольових ігор. Рольові ігри дозволяють відтворити комунікативні ситуації, які можуть відбутися в дійсності. Найбільш прийнятними для молодших школярів можуть бути такі ігри: "У бібліотеці", "У школі". "У магазині", "На вулиці", "У їдальні" тощо.

Ефективним видом роботи, на нашу думку, є також робота над драматичними виставами. Учні можуть брати активну участь у створенні сценаріїв, розігруванні діалогів та вираженні своїх думок та емоцій через ролі персонажів. Це сприяє розвитку їхніх мовленнєвих навичок, а також розвитку умінь працювати в команді та розуміти важливість колективної співпраці.

Ще одним важливим видом роботи з розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи вважається імпровізація. Суть її полягає в тому, що учням пропонують завдання на спонтанну імпровізацію, в ході якої вони повинні розігрувати ситуації та виражати свої думки без попередньої підготовки. Це сприяє розвитку спонтанної комунікативної компетентності учнів, зміцненню їхньої впевненості в собі, розвитку здатності швидко реагувати на різні комунікативні виклики. Приклади таких вправ: "Снігова куля", "Майстер слова", "Продовж фразу" тощо.

У результаті аналізу зазначених вище аспектів використання методу театралізації на уроках української мови в освітньому процесі сучасної початкової школи можна зробити наступні висновки. Цей метод: 1) є ефективним інструментом для формування особистісного розвитку учнів. Він сприяє відкриттю творчого потенціалу, розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту, а також виробленню впевненості в собі та навичок колективної роботи; 2) посилює мотивацію учнів до занять, спонукаючи їх виявляти більше зацікавленості та активно залучатися до вивчення української мови. Тож перед кожним педагогом стоїть завдання відкривати перед учнями унікальні можливості сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу шляхом активної участі у театральних діях, рольових іграх та створенні театральних постановок.

Можливим напрямком досліджень вважаємо розгляд впливу різних факторів, як-от: культурний контекст, індивідуальні особливості учнів чи соціальні чинники на результати застосування методу театралізації.

Список використаних джерел

1. Данільченко Н. В. Елементи театральної педагогіки в освітньому процесі сучасної початкової школи. Магістерські студії. Альманах / ред. кол. : Д. С. Мальчикова, Т. С. Корнішева. – Херсон ; Івано-Франківськ : ХДУ, 2023. – Вип. 23. – С. 190-194.

2. Михайлицька О. С. Театралізація як дієвий творчий засіб соціалізації особистості в особистісно орієнтованому освітньому середовищі. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ* : зб. матеріалів

наук.-практ. конф., м. Житомир, 15 трав. 2019 р. Житомир : КЗ "ЖОІППО". Вилучено із <https://conf.zippo.net.ua/?p=323>.

3. Сидоренко Т. Використання театральної педагогіки для розвитку мовленнєвої компетентності учнів початкової школи. Педагогічний процес: теорія і практика. 2019. №28. С. 147-154.

4. Танدرяк О. М. Театралізована діяльність дошкільників. Чемерівці, 2019. 120 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/posibnik-teatralizovana-dialnist-doskilnikiv-257021.html>.

5. Турчин Т. М. Театральне мистецтво в практиці сучасної початкової школи. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2021. № 2. С. 57–63. Вилучено із <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2163/1/9.pdf>.

Дерстуганова Н. В.,

УДК 378.2

канд. пед. наук, доцент кафедри

освіти та управління навчальним закладом,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Інтеграційне спрямування сучасного вектор5 розвитку вітчизняної освіти до європейського освітнього простору, наявність високого наукового потенціалу в нашій державі потребує дослідження всіх аспектів підготовки здобувачів ступеня доктора філософії у системі вищої освіти України.

Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, згідно з Постановою КМУ "Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)" від 23 березня 2016 р. № 261, "здійснюється: в аспірантурі (ад'юнктурі) закладу вищої освіти (наукової установи) за очною (денною, вечірньою) або заочною формою навчання; поза аспірантурою (для осіб, які професійно провадять наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи у відповідному закладі вищої освіти (науковій установі)" [5].

Отже, одним із важливих конструктів сучасного термінологічного базису є "науково-педагогічна діяльність".

Звернемося до законодавчої бази нашої держави. У Законі України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (2015 р.) визначено: "науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю" [6].

Проаналізуємо трактування досліджуваного словосполучення у сучасній словниковій та науковій літературі. У Словнику термінів і понять сучасної освіти (за заг. ред. Л. Михайлової) "науково-педагогічна діяльність" визначена як: "педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково технічною діяльністю" [7, с. 50].

У дисертаційному дослідженні О. Башкір на підставі аналізу понять "педагогічна" та "наукова діяльність" визначає конструкт "науково-педагогічна діяльність" як педагогічну діяльність у вищих навчальних закладах, що пов'язана з науковою [1, с. 80].

В. Кононенко у дисертаційному дослідженні презентує більш детальне пояснення конструкта "науково-педагогічна діяльність" і пропонує розглядати його як "навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку), організаційну й виховну роботу в університетах, академіях, інститутах і закладах післядипломної освіти, що здійснюється особою, фізичний і психічний стан здоров'я якої дозволяє дотримуватися прав і виконувати обов'язки і яка має ступінь магістра, науковий ступінь або вчене звання, володіє високими моральними якостями, має належний рівень професійної підготовки і здатна забезпечувати результативність покладених на неї функцій" [4, с. 7].

І. Таможська, визначає зміст поняття "науково-педагогічна діяльність" у контексті сучасної парадигми освіти. Учена вважає, що "науково-педагогічна діяльність викладача (як представника професії "людина – людина") пов'язана із здійсненням впливу на об'єкт навчання під час конструювання знань, накопичених у галузі тієї науки, що викладається, з метою формування в них системи професійних знань, умінь та навичок, а також пов'язана з особистісно орієнтованою взаємодією, обумовленою суб'єкт-суб'єктними та об'єкт-суб'єктними відносинами, що сприяє створенню сприятливих умов для розвитку навчально-професійної мотивації, досягнення навчальної мети та моделювання дидактичних ситуацій у співпраці зі студентами, дозволяє викладачеві підвищувати свій професійний рівень". Результат науково-педагогічної діяльності науковиця презентує як: "функціональні продукти діяльності (дидактичні проекти: форми організації навчально-виховного процесу, форми організації виробничого навчання, педагогічні технології, науково-педагогічні дослідження) та психологічні продукти діяльності (досвід, психічні властивості особистості, розвиток здібностей, виявлення в студентів ділових якостей і вмінь)" [8, с. 46].

Іншої точки зору щодо окреслення змісту поняття "науково-педагогічна діяльність" дотримується І. Бопко, який, аналізуючи проблему взаємодії наукової й педагогічної діяльності викладача, вважає, що "потрібно говорити не про поєднання цих двох різних за своєю природою видів діяльності, а про специфіку педагогічної діяльності викладача вищої школи, яка виступає як науково-

педагогічна. Поняття "науково-педагогічна діяльність" можна розглядати через найближче родове поняття й видову відмінність. Залежно від того, хто є суб'єктом науково-педагогічної діяльності – учений або викладач, родовим поняттям є наукова або педагогічна діяльність" [2, с. 47].

Теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що останнім часом поняття "науково-педагогічна діяльність" не часто потрапляло до уваги дослідників. Значно більшу увагу в науковому дискурсі приділено вивченню сутності понять "наукова діяльність" та "педагогічна діяльність".

Узагальнюючи, зауважимо, що проведений аналіз виявив: у наукових колах дискусія щодо розуміння сутності поняття "науково-педагогічна діяльність" досі триває.

Звернемося до документа, що регламентує вшановування університетських традицій і налагоджування зв'язків між європейськими університетами – до Великої хартії університетів (Magna Charta Universitatum). Одним із принципів, проголошених у Великій хартії університетів, є такий: "Викладання та дослідницька робота в університетах мають бути неподільні для того, щоб навчання в них відповідало постійно змінюваним потребам і запитам суспільства, науковим досягненням". Серед способів, визначених Великою хартією університетів для досягнення окреслених цілей у світлі вищевикладених принципів, зазначені: "1. Для забезпечення свободи в дослідженнях і викладанні всім членам університетської спільноти слід надати необхідні засоби. 2. Потрібно брати на роботу викладачів і визначати їх статус відповідно до принципу неподільності дослідницької та викладацької діяльності" [3].

Таким чином, принцип неподільності дослідницької та викладацької діяльності задекларований на високому рівні.

Список використаних джерел

1. Башкір О. І. Науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ – початок ХХІ століття)" : дис. ... д-ра пед. наук. .13.00.01. Харків, 2019. 566 с.
2. Бопко І. 3. Особливості та проблеми наукової діяльності викладача університету. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки. 2014. № 3. С. 44–52.
3. Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum). URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf.
4. Кононенко В. А. Особливості прийняття і звільнення з посад науково-педагогічних працівників : автореферат дис. ... канд. юр. наук : 12.00.05. Харків, 2019. 23 с.
5. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)" від 23 березня 2016 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-п>.

6. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

7. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.

8. Таможська І. В. Зміст поняття "науково-педагогічна діяльність" в контексті сучасної парадигми освіти. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2021. № 2. С. 42–49.

Дідик Ю. В.,

УДК 37.013.3:373.2(043)

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Комунальний заклад вищої освіти

"Одеська академія неперервної освіти

Одеської обласної ради", м. Одеса

РОЗВИТОК НАСКРІЗНИХ УМІНЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасна система освіти фокусується на гармонійному розвитку компетентностей особистості, виявленні та розкритті її творчого потенціалу, а також на формуванні навичок самостійного та критичного мислення для того, аби учень міг аналізувати проблемну ситуацію та прийняти правильне рішення.

Зазначимо, що система освіти зіткнулася з сучасними викликами, серед яких процеси глобалізації, що передбачає трансформацію освітнього середовища, появу нових підходів до розвитку особистості. Відповіді на сучасні виклики містить Державний стандарт базової середньої освіти, котрий висвітлює концептуальні чинники розвитку української освіти, зокрема компетентнісний підхід до навчання, зосереджує увагу педагогів на ключових компетентностях, компетентнісному потенціалі освітньої галузі та наскрізних вміннях [4].

У сучасній педагогічній науці розвиток наскрізних умінь є важливою проблемою, яка потребує детального висвітлення. Зокрема поняття "наскрізні вміння" є близьким до "soft skills" (м'які навички). Очевидно, що в умовах реформування освіти в Україні та створення Нової української школи методистами, педагогами та дослідниками у галузі освіти поняття "soft skills" (м'які навички) трактується відповідно до освітнього середовища та вікових особливостей учнів.

Науковець Д. Тхоржевський активно досліджував формування наскрізних умінь та їх особливості, фокусуючись на визначенні структури та етапів формування

предметних умінь. О. Абрамовою та В. Вдовенком, які поділяють погляди академіка Д. Тхоржевського щодо розвитку наскрізних умінь учнів, запропоновано таке визначення: "Наскрізні вміння – це комплексні навички, які виходять за рамки предметних вмінь і виявляються у здатності особистості до творчого мислення та виконання завдань" [1, с. 50]. Науковець відзначав, що крізь призму виконання трудових процесів в дитини розвивається творчість, що, у свою чергу, є однією з найважливіших якостей особистості вихованця [1, с. 51].

Ю. Малієнко зазначає, що сучасна освіта в Україні стикається з серйозним викликом – повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Війна створила кризову ситуацію для українських школярів, перетворивши освітнє та соціальне середовище учня на вразливий та небезпечний простір. Тож в даному контексті базове значення мають наскрізні вміння, які виступають як освітні практики, спрямовані на компенсацію втрат і забезпечення навчального успіху учня [5, с. 66].

В умовах Нової української школи важливе місце відводиться формуванню та розвитку наскрізних умінь учнів, задля чого має бути організовано компетентісно розвивальне освітнє середовище, котре буде фундаментом для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина і фахівця. Наскрізні вміння – це світовий, суспільно важливий тренд. Проблема дослідження їх особливостей у контексті базової освіти стає предметом обговорення на освітніх форумах, поширюється у науково-методичній літературі [6].

Наскрізні вміння представляють собою спільні для всіх ключових компетентностей освітні практики, які функціонально інтегрують предмети та курси з усіх галузей шкільного навчання. Ці вміння є релевантними для механізмів подолання освітніх втрат і необхідні для ефективного реалізації Стандарту в освітньому процесі. Слід розглядати наскрізні вміння як концепт, оскільки це інноваційна ідея, яка чітко відображає зміст Державного стандарту.

Наскрізні вміння характеризуються особливостями у освітньому процесі: поліфункціональність, універсальність, зовнішня та внутрішня інтеграція. Процес розвитку наскрізних умінь у базовій середній школі перебуває на етапі вдосконалення. У контексті навчання наскрізні вміння включають різні аспекти розвитку емоційної та когнітивної особистісної сфери учнів: соціальну реалізацію, спілкування та спрацю, здатність мислити творчо та аналітично тощо. Тож ускладненим є виокремлення провідних наскрізних вмінь, сформованих в учнів в основній школі, адже вони перебувають у тісному взаємозв'язку.

У сфері української освіти існує ряд програм, призначених для формування конкретних аспектів наскрізних умінь. Зокрема Міжнародна програма "Соціально-емоційне і етичне навчання" спрямована на створення сприятливого класного

середовища, виховання стійкості, підсилення уваги та самоусвідомленості, вміння керувати емоціями, навчання взаєморозуміння та співпереживання (підсумковий проєкт "Робимо світ кращим") [2, с. 112].

Варті уваги програми "Філософія для дітей" та "Технологія розвитку критичного мислення учнів гімназій, ліцеїв та студентів коледжів", котрі спрямовані на активний розвиток учнів у напрямку критичного мислення на різних освітніх етапах [2, с. 113].

Розвиток наскрізних умінь поребує від педагогів розробки та впровадження ефективних освітніх стратегій створення стимулюючого навчального середовища, в якому учні можуть активно застосовувати на практиці ключові компетентності. Ефективні методи навчання та виховання мають сприяти формуванню творчого мислення, уміння критично оцінювати інформацію, співпрацювати в команді, розвивати емоційну і соціальну компетентність [3, с. 32].

Забезпечення рівного доступу до можливостей розвитку наскрізних умінь передбачає врахування різних обставин та здійснення заходів для зменшення можливих бар'єрів. Доцільним є включення в освітній процес створення доступних онлайн-ресурсів, надання підтримки учням з обмеженими можливостями а також створення адаптованих навчальних середовищ.

Отже, розвиток наскрізних умінь учнів є невід'ємною частиною сучасної педагогічної дискусії. Ця проблема вирізняється актуальністю в контексті сучасних викликів та потреб освіти. Важливо визначити, що наскрізні уміння, серед яких критичне мислення, співпраця, творчість, самостійність, вміння висловлювати власну думку, стають критеріями успіху для учнів у різних сферах життя. Завданням педагогів є активна розробка та впровадження програм та методик, спрямованих на розвиток цих умінь задля забезпечення індивідуального підходу та рівного доступу до освіти для всіх здобувачів.

Список використаних джерел

1. Абрамова О., Вдовенко В. Ключові компетентності як інтеграційний чинник у проєктній діяльності. *Наукові записки. Вип. 201. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький : КОД, 2021. С. 49-53. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/issue/archive> (дата звернення: 02.12.2023).
2. Аналітичний огляд "Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи "Нова українська школа" / Л. Гриневич, Т. Дрожжина, О. Глоба та інші; заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікова. Київ : Шкільний світ, 2021. 312 с.
3. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ-навчання / заг. ред. О. Елькін, О. Масалітіна, Я. Фюрст. Харків : Дім реклами, 2019. 67 с.
4. Державний стандарт базової середньої освіти Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-p> (дата звернення: 01.12.2023).

5. Малієнко, Ю. Наскрізнi вміння – концепт державного стандарту базової середньої освіти і ресурс підручникотворення. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. №. 30. С. 66–73.

6. About the 2022 UN Transforming Education Summit. Transforming Education: An urgent political imperative for our collective future. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2022/09/sg_vision_statement_on_transforming_education.pdf (дата звернення 03.12.2023).

Кіржа Н. В.,
доктор філософії,
Вінницький медичний
фаховий коледж, м. Вінниця

УДК 37.026

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПОРАДИ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

Медична практика завжди була тісно пов'язана зі сферою спілкування, що зумовлено необхідністю комунікативної взаємодії між лікарями та пацієнтами для якісного надання медичних послуг. Сучасна медицина вимагає від фахівців не лише глибоких знань у сфері медичних наук, але й уміння ефективно спілкуватися з пацієнтами та колегами. Медичний персонал має бути здатним передавати інформацію пацієнтам чітко та зрозуміло, розуміти їхні потреби, вільно відповідати на питання, демонструючи високий рівень грамотності. Крім того, робота у медичному закладі передбачає досить інтенсивне спілкування з колегами, проведення консультацій, обговорення планів лікування та діагнозів.

Однак питання мовленнєвої компетентності серед студентів медичних коледжів часто випадає з поля зору викладачів, що зорієнтовані переважно на виклад та якісне засвоєння здобувачами медичної освіти навчального матеріалу своєї дисципліни. Наслідком такого підходу є досить непогана фахова підготовка майбутніх медиків, яка, на жаль, часто поєднується з численними недоліками та огріхами у їх професійному мовленні при спілкуванні з пацієнтами та колегами. Ця проблема може досить суттєвим чином вплинути на якість надання медичних послуг і взаємодії між медичними працівниками. Зокрема, недостатній розвиток мовленнєвої компетентності може призвести до непорозумінь, помилок у лікуванні та навіть виникненні загроз для пацієнтів у зв'язку з тим, що медичний працівник не зміг доступно та розгорнуто донести алгоритм лікування.

Тому можна стверджувати, що у процесі підготовки медичного персоналу акцент на забезпечення високого рівня фахової поінформованості має обов'язково сполучатися з цілеспрямованим підвищенням мовленнєвої компетентності майбутніх медиків як важливого елементу їх професійної ефективності. Науковим вивченням явища мовленнєвої компетентності та його формування (у тому числі у майбутніх медиків) займалися такі науковці як Н. Білоус, О. Кир'язова, Г. Лещук, В. Мікаелян, С. Нагачевська, Л. Нетребчук, Т. Самойленко, О. Сорока, А. Циба тощо [1; 2; 3; 4; 5]. Однак розгляд практичних аспектів відповідної проблематики, зокрема розробка конкретних рекомендацій щодо підвищення мовленнєвої компетентності здобувачів медичної освіти, залишаються вкрай важливими для підготовки високопрофесійних та високоефективних медичних кадрів.

Мовленнєва компетентність – це комплекс навичок і здібностей, які дозволяють ефективно виражати думки, розуміти інших та взаємодіяти у різних комунікаційних ситуаціях. Відповідно до структури мовленнєвої компетентності, представленої у статті Г. Лещук та О. Сороки, яка включає в себе граматичну правильність мовлення суб'єкта спілкування, його лексичне багатство, чітку вимову, правильну інтонацію, розуміння контексту ситуації спілкування, що дозволяє правильно формулювати свої думки та викладати їх на доступному для партнера по спілкуванню рівні [1, с. 95].

Граматична правильність мовлення є одним з фундаментальних аспектів мовленнєвої компетентності. Вона передбачає вміння користувача мови використовувати граматичні правила та структури мови без помилок. У професійному спілкуванні медичних працівників правильна граматики особливо важлива, адже навіть найменші недоліки можуть призвести до непорозумінь або навіть серйозних помилок у сприйнятті медичної інформації. Лексичне багатство мовлення передбачає якісне збільшення словникового запасу студентів. У медичній галузі це виявляється у розумінні та використанні специфічної медичної термінології та фахових термінів. Окрім забезпечення можливості результативного спілкування з пацієнтами та колегами, вправно організоване лексичне збагачення мовлення дозволяє покращити якість ведення медичної документації, збільшити точність та чіткість писемного мовлення. Чітка вимова та правильна інтонація дозволяють максимально зрозуміло доносити інформацію з використанням складних медичних термінів та назв препаратів, а також вірно розставити акценти у повідомленнях, емоційно підкреслити важливість тієї чи іншої інформації для пацієнтів або колег. Необхідно зауважити, що мовленнєва компетентність нерозривно пов'язана з комунікативною компетентністю, що охоплює здатність ефективно взаємодіяти з іншими в різних ситуаціях соціальної взаємодії. У царині медичної практики це включає в себе навички слухання, розуміння, вміння підтримувати відкрите та гуманне спілкування з усіма учасниками лікувального процесу [2].

Аналіз змістовних аспектів фахової діяльності медичних працівників дозволяє визначити особливості мовленнєвої діяльності у контексті виконання професійних обов'язків. Мовленнєва компетентність здобувачів медичної освіти включає у себе низку специфічних особливостей, що зумовлені змістом майбутньої професійної діяльності: 1) використання специфічної медичної термінології – знання та вміле використання спеціалізованої медичної лексики та термінології, яка є важливою для точного та зрозумілого спілкування; 2) необхідність прояву емпатії у процесі спілкування – розуміння емоцій та потреб пацієнтів, здатність до співчуття дозволяють правильно формулювати зміст мовленнєвих повідомлень; 3) мовленнєва активність – медичний працівник часто виступає ініціатором діалогу з пацієнтами, коли мова йде про вирішення організаційних питань, пов'язаних з наданням медичних послуг [4; 5].

З урахуванням викладених положень спробуємо сформулювати конкретні практичні рекомендації та поради для викладачів медичних коледжів, що дозволять їм більш результативно підвищувати рівень мовленнєвої компетентності у здобувачів медичної освіти. При цьому спочатку варто виділити загальні стратегічні лінії педагогічного супроводу розвитку мовленнєвої компетентності. А вже після цього надати відповідні рекомендації та поради. Можна виділити 4 основні стратегічні лінії педагогічного супроводу формування мовленнєвої компетентності: 1) регулярне залучення студентів до активного спілкування; 2) широке використання інтерактивних методів навчання; 3) створення атмосфери підтримки та мотивації; 4) орієнтація на індивідуальні потреби здобувачів освіти.

Розроблені нами практичні рекомендації та поради викладачам медичних коледжів для розвитку мовленнєвої компетентності виглядають таким чином:

1. Розвиток граматичної правильності (вправи для удосконалення морфологічних та синтаксичних норм, перевірка та корекція граматичних помилок):

– використовуйте різнобічні граматичні вправи, які охоплюють основні теми, що мають значення для медичного спілкування. Самостійно створюйте вправи, де студенти мають застосовувати граматичні правила у конкретних ситуаціях соціальної взаємодії у медичній сфері;

– залучайте студентів до самоконтролю та взаємоконтролю граматичних помилок в індивідуальних та парних роботах;

– створюйте конструктивний зворотний зв'язок та рекомендації для покращення усного та писемного мовлення.

2. Розширення словникового запасу (вивчення специфічної медичної лексики, використання медичної термінології в практичних завданнях):

– вивчення специфічної медичної лексики – спрямовуйте увагу на вивчення та розуміння медичної термінології, яка є необхідною для роботи медичних працівників;

- розробляйте словники з фаховими термінами та організовуйте спеціальні заняття, що сприяють активному використанню цих слів;
- інтегруйте медичну лексику в практичні завдання, такі як рольові ігри або ведення медичної документації;
- стимулюйте студентів використовувати фахові терміни у контексті майбутньої професійної діяльності.

3. Покращення вимови та інтонації (систематичне сприйняття студентами правильної вимови медичних термінів шляхом використання відео- та аудіоматеріалів, ознайомлення з правилами інтонування у різних ситуаціях професійної взаємодії):

- проводьте тренінгові вправи на вимову та артикуляцію складних слів, зокрема, медичної термінології;
- використовуйте аудіоматеріали та навчальні відео для демонстрації правильної вимови;
- регулярно проводьте психогімнастичні вправи метою яких є вираження емоцій шляхом інтонування під час бесіди.

4. Розвиток навичок швидкого орієнтування в різноманітних ситуаціях професійного спілкування (створення навчальних ситуацій необхідності формулювання швидких вербальних повідомлень у відповідь на різноманітні запити зі сторони пацієнтів або колег):

- організовуйте рольові ігри, де студенти виступають у ролі медичних працівників та пацієнтів, а також у рамках яких вони будуть вимушені використовувати прийоми активного слухання, аудіювання, стикатися з нестандартними ситуаціями спілкування у медичній практиці;
- залучайте студентів до спілкування з реальними пацієнтами або підставними особами, які характеризуються специфічними запитами на медичну допомогу, а також мають певні мовні особливості або порушення, що дозволить розвивати навички швидкої оцінки ситуації спілкування, формулювання вірних з точки зору наявних обставин вербальних відповідей.

5. Оцінка та контроль рівня мовленнєвої компетентності (завдання для перевірки, критерії оцінки мовленнєвої компетентності, організація моніторингу покращення рівня мовленнєвої компетентності):

- розробляйте та використовуйте тестові завдання та практичні вправи, що оцінюють рівень граматичної правильності, словникового запасу, вимови та комунікативної компетентності студентів;
- використовуйте чіткі критерії для оцінки мовленнєвої компетентності, включаючи правильність, виразність, чіткість мовлення;
- проводьте регулярний моніторинг рівня мовленнєвої компетентності студентів, спільно з ними ставте цілі для покращення та надавайте рекомендації для подальшого розвитку.

Висновок. Отже, недоліки та огріхи мовлення здобувачів медичної освіти – небажане явище, що може мати ряд негативних наслідків різного ступеню тяжкості у процесі надання медичних послуг. Тому їх вчасне виправлення, що здійснюється у рамках цілеспрямованого формування мовленнєвої компетентності – одне з першочергових завдань викладачів медичних коледжів. Запропоновані у цій роботі практичні поради та методи допоможуть їм ефективно формувати та оцінювати мовленнєву компетентність своїх студентів, що забезпечить високий стандарт комунікативної діяльності фахівців медичної галузі.

Список використаних джерел

1. Актуалізація комунікативної компетентності майбутніх медиків як важливої складової іміджу лікаря / Кир'язова О. В., Нетребчук Л. М., Самойленко Т. О., Циба А. А., Нагачевська С. А. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 93. С. 58–64. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.93.12>. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14004/Kyriazova.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Білоус Н. М. Формування мовленнєвої компетентності в студентів-філологів у процесі вивчення методики викладання української літератури. *Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 12. Ч. 1. С. 45–51. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13811/1/%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%83%D1%81.pdf> (дата звернення: 09.11.2023).
3. Лещук Г. В., Сорока О. В. Формування професійно-мовленнєвої компетентності студентів медичних коледжів засобами іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: "Педагогіка. Соціальна робота". 2023. №1 (52). С. 94–97. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.94-97>. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/278786> (дата звернення: 09.11.2023).
4. Мікаелян В. В. Мовленнєва компетентність як професійно важлива якість лікаря. Матеріали Всеукр. наук. – практ. інтернет-конф. "Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя", 29–30 листоп. 2017 р. Вінниця, 2017. С. 90–94. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/2298?show=full> (дата звернення: 08.11.2023).
5. Мікаелян В. В. Формування професійно-мовленнєвої компетентності студентів медичного університету як запорука успішної медичної практики. *Наукові записки Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія: "Педагогіка і психологія". 2017. Вип. 52. С. 108–112. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/4195?show=full> (дата звернення: 10.11.2023).

Кльопка Ю. С.,
викладач кафедри
англійської мови в судноводінні,
Херсонська державна морська
академія, м. Херсон

УДК 81'42:821.111

ІНТЕРАКТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ МОРСЬКИХ ЗАКЛАДАХ

У сучасному світі формується нова система освіти, орієнтована на світовий освітній простір. Перед вищою освітою постає завдання сформулювати творчу особистість майбутнього фахівця, спроможного до саморозвитку, інноваційної діяльності та самоосвіти. Передача знань у готовому вигляді від викладача студенту не вирішує цього завдання остаточно. Тому необхідно перевести студента з пасивного споживача знань до активного їх творця, який може сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. У цьому контексті слід визнати, що використання інтерактивних засобів навчання на заняттях є не просто важливою складовою освітнього процесу, а й має стати його основою.

Відповідна проблематика частково ставала предметом досліджень у роботах Л. В. Биркун, Т.В. Власюк, С. Ю. Ніколаєвої [3], Л. С. Панової та ін., вони досліджували форми, методи навчання, С. Ю. Ніколаєва досліджувала комунікативний підхід до навчання іноземної мови, О. І. Пометун [4] досліджувала інтерактивні технології.

Сьогодні в різних наукових дослідженнях можна знайти різне визначення терміну "інтерактивного навчання". Литвин С. В. визначає це поняття як метод, у якому той, хто навчається, є учасником. Студент не є пасивним слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається на занятті [2].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх курсантів; це – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці) [5, с. 5], де і курсант, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Рольова гра

Гра має велике значення для розвитку особистості, та має такі функції:

1. Розвиваюча – розвиток творчого потенціалу студентів.
2. Активізуюча – стимулювання пізнавальних процесів.

3. Комунікабельна – регулювання міжособистісних відносин.

4. Інформаційна – стимулює обмін інформацією.

На заняттях із дисципліни "Морська англійська мова" на перших і других курсах представлені завдання типу рольової гри. Курсантам пропонується виконати завдання:

Role-play the situation

Student A. You are Safety Officer. You need to instruct your crewmembers on the next items:

- why it is important to follow safety standards and rules;
- when and why they should use PPE;
- what types of PPE they should use depending on the task.

Students B and C. You are crewmembers. You need to listen to Safety Officer and ask questions if any information is not clear or confusing.

На старших курсах, слід використовувати такі завдання з рольової гри [1]:

Student A. You are Chief Officer.

Student B. You are Master.

Student C. You are Designated Person from Port Terminal / Shipper.

Choose one of the Heavy lift/ Project cargoes. Conduct a tool-box meeting using the plan: the cargo peculiarities, the vessel peculiarities (cranes capacity, pontoons), stowage place, lashing arrangements, lifting procedures, communication requirements.

Отже, існує достатня кількість інтерактивних засобів навчання англійської мови у вищих морських закладах, для реалізації тих чи інших методів потрібно визначити цілі, що повинні студенти знати, закріпити, повторити, підготувати ефективну матеріальну базу.

Застосування інтерактивних методів є новими феноменами у системі освіти, але вони мають багато переваг у засвоєнні матеріалу. Безліч наукових дослідників підтверджують той факт, що інтерактивні засоби сприяють кращому засвоєнню знань студентів, зростає мотивація студентів до пізнання іншомовного середовища.

Отже, інтерактивні засоби навчання підвищують працездатність і зацікавленість студентів, допомагає показати своє знання на практиці, вивчити нову лексику та граматику. Саме інтерактивні засоби допомагають студентам стати творчими особистостями, навчають творчо та креативно підходити до вирішення різноманітних завдань.

Список використаних джерел

1. Барсук С. Л., Бойко К. Л., Іщенко М. П., Кудрявцева В. Ф. Безпечного плавання : навч. посібник англ. мовою / за ред. М. П. Іщенко. Херсон : ХДМА, 2020. 216 с.
2. Литвин С. В. Система вправ для навчання учнів старших класів середньої загальноосвітньої школи. *Іноземні мови*. 2001. № 1. С. 4–9.

3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Вид. 2-ге, випр. і перероб. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.

4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. Київ : А.С.К., 2005. 192 с.

5. Шевченко Є. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2005. № 24. С. 4–6.

Ковальова О. А.,

УДК 37.02

канд. психол. наук, завідувачка відділу
проектування розвитку обдарованості,
Інститут обдарованої дитини Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ

Демченко О. П.,

канд. пед. наук, старша наукова співробітниця
відділу проектування розвитку обдарованості,
Інститут обдарованої дитини Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ

ІНТЕГРАЦІЯ МОДЕЛІ GREENCOMP В УКРАЇНСЬКУ ОСВІТУ: АКТУАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Протягом 2022 і 2023 року російсько-українська війна вже завдала непоправної шкоди довкіллю та інфраструктурі України. Вона спричинила масштабне забруднення повітря, води, землі та ґрунту, а також сприяла серйозному ушкодженню екосистем, з ризиком негативного впливу на сусідні країни.

Згідно з оцінками, заснованими на екологічних інспекціях України, російське вторгнення завдало приблизно 52,4 мільярда євро екологічної шкоди. Зокрема, руйнування Каховської греблі росією, яке спричинило катастрофічні паводки та затоплення тисяч гектарів землі, було засуджено ЄС як акт "екоциду" [1]. Війна також спричинила широкомасштабне вирубування лісів по всій Україні, а також пошкодила системи відновлюваної енергетики країни: 90% потужностей вітрової енергії та 50% сонячної енергетики були відключені з початку війни. Військові дії та брак пожежників призвели до збільшення лісових пожеж у 2022 році в 25 разів порівняно з попереднім роком, що призвело до викиду величезної кількості CO₂ та зупинило або значно сповільнило майбутнє поглинання вуглецю [2]. У регіоні Донбасу зруйновані каналізаційні споруди виливають свій вміст у річки, а

пошкоджені трубопроводи заповнюють водно-болотні угіддя нафтою. Крім того, багато промислових заводів пошкоджені або залишені, а відключення насосів у вугільних шахтах, залишених після 2014 року, призвело до викиду приблизно 650 000 акрів забрудненої шахтної води в довкілля [3]. Вторгнення росії зруйнувало інфраструктуру, занурило населення в бідність та виснажило всі аспекти урядування суспільства, погіршуючи вразливість країни до змін клімату. Вплив війни на ціни енергії та продовольства збільшує вразливість до змін клімату в районі ОБСЄ та в усьому світі. Це може спричинити поширення нових ризиків безпеки, пов'язаних із зміною клімату [4].

Ці приклади ілюструють різноманітні екологічні та соціальні виклики, з якими зіштовхнулася Україна внаслідок війни, та важливість врахування цих аспектів у стратегіях відновлення та розвитку країни. І не останню роль у подоланні екологічної кризи у ближній і дальній перспективі буде відігравати освіта, формуючи нове покоління відповідальних громадян, які сповідують цінності стійкого розвитку.

Водночас з цим вважаємо, що "стара система суспільного устрою в Україні зараз переживає повний апгрейд, і в освітній галузі нам потрібно не пристосовувати пострадянську систему до нових викликів, а будувати нові сенси та нову освітню систему, яка стане більш справедливою, ефективною, сучасною та буде сприяти знаходженню кожним учнем власного призначення в житті та набуттю ним здатності бути щасливим" [5, С. 43]. А щасливими діти можуть бути саме в стійкому суспільстві і екологічній безпеці.

Безпрецедентні виклики вимагають нового підходу до освіти загалом. Одним з шляхів розв'язання такої проблеми має стати аналітичне вивчення сучасних європейських педагогічних концепцій і досвіду, поступова імплементація їх у вітчизняний науково-практичний контекст. У зв'язку з цим інтерес становить європейська модель GreenComp, яка є компетентнісно орієнтованою в освіті стійкого розвитку.

Модель GreenComp [6] була розроблена з метою інтеграції екологічних компетенцій у різні аспекти освіти та навчання. Вона складається з 12 компетенцій, організованих у чотирьох областях : 1) уособлення цінностей сталого розвитку (цінування стійкості, підтримка справедливості, сприяння природі); 2) охоплення складності в стійкості (системне мислення, критичне мислення, формування проблеми); 3) уявлення про стійке майбутнє (грамотність щодо майбутнього, адаптивність, дослідницьке мислення); 4) діяльність для стійкості (політичне агентство, колективні дії, індивідуальна ініціатива).

Українські дослідники [7] вживають до назви моделі переклад "зелені" компетентності" та вважають їх формування каталізатором сприяння навчанню

екологічного розвитку суспільства. Ця модель залучає широкий спектр знань, умінь та ставлень, які необхідні для розуміння та вирішення екологічних та інших проблем людства. Вона включає в себе розуміння основних екологічних концепцій, розвиток критичного мислення та навичок рішення проблем в екологічному контексті. Але модель GreenComp має значно ширший зміст, ніж лише екологічні аспекти. Ця модель охоплює комплексні компетенції, які містять глобальне мислення, критичний аналіз соціальних та екологічних взаємозв'язків, а також формування активної громадянської позиції. Вона враховує також важливість розвитку особистої та колективної відповідальності, здатності до інноваційного мислення, здатності діяти з метою сприяння сталому розвитку.

Актуальність моделі GreenComp для України не може бути переоцінена. Війна приводить до значного екологічного збитку та впливає на стале використання природних ресурсів. В цьому контексті важливість впровадження компетенцій стійкого розвитку у систему освіти стає ще більш важливою. Вона дозволяє підготувати молоде покоління до вирішення екологічних викликів, а також сприяє формуванню стійкого майбутнього. Це передбачає інтеграцію в навчальний процес принципів сталого розвитку, управління ресурсами та зелених технологій, що дозволить виховати покоління громадян, які не лише усвідомлюють екологічні виклики, а й володіють необхідними знаннями та навичками для їх ефективного вирішення.

Згідно з рекомендаціями Всесвітнього фонду дикої природи (WWF) та Boston Consulting Group [8], відновлення України після війни повинно бути інвестицією у майбутнє, а не поверненням до не вигідного минулого. Акцент робиться на створенні більш стійкої та сталої країни, здатної протистояти та адаптуватися до майбутніх екологічних викликів, включаючи зміни клімату. Інвестиції мають бути трансформаційними та сталими, працюючи на користь природи, а не проти неї, і підкреслюється важливість природного середовища як основи міцної та стійкої економіки та здорового суспільства.

Крім того, підкреслюється важливість інтеграції України у енергетичний ринок ЄС та пріоритети енергетичного переходу ЄС як частини повоєнного відновлення. Це включає встановлення обов'язкових цілей щодо зменшення використання викопного палива та узгодження з цілями Європейського зеленого курсу, які передбачають досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Така інтеграція потребує глибокої трансформації способів виробництва, розподілу та споживання енергії, а освіта буде ключовим компонентом у підготовці майбутньої робочої сили з необхідними знаннями та навичками для досягнення цих цілей.

В цілому, впровадження компетенцій GreenComp в освітню систему України може істотно сприяти довгостроковій безпеці та стійкості країни, також, розвитку

відповідального ставлення до довкілля, що є особливо важливим в умовах війни, коли екологічні ризики зростають. Україна, стикаючись з викликами пов'язаними зі зміною клімату та екологічними наслідками воєнного конфлікту, має шанс переосмислити свої підходи до екології та сталого розвитку.

Значення GreenComp полягає також у тому, що воно виступає як каталізатор змін у різних секторах економіки. Зосередження на сталому розвитку в сільському господарстві, промисловості, транспорті та будівництві може не лише зменшити вплив на довкілля, але й створити нові робочі місця, сприяючи економічному відновленню та розвитку. Впровадження GreenComp у освіту дозволить Україні використовувати потенціал молодих людей, зацікавлених у сталому розвитку, і перетворити цей інтерес на практичні навички та знання, які будуть корисні для всього суспільства. Виховання покоління, яке розуміє цінність природних ресурсів та необхідність їх збереження, є ключем до будування майбутнього, заснованого на принципах сталості та екологічної відповідальності.

Таким чином, в умовах війни та повоєнного відновлення, інтеграція комплексної моделі GreenComp в українську освіту може відіграти ключову роль у формуванні свідомих, відповідальних громадян, здатних ефективно працювати на благо своєї країни та світу загалом. Це є не лише шляхом до відновлення країни після війни, але й стратегією для досягнення довгострокової сталості, економічного розвитку та екологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. EPRS | European Parliamentary Research Service Author: Gabija Leclerc, Members' Research Service. Russia's war on Ukraine: High environmental toll [Електронний ресурс]. – Strasbourg : European Parliamentary Research Service – July 2023. – Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/751427/EPRS_ATA\(2023\)751427_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/751427/EPRS_ATA(2023)751427_EN.pdf).
2. Oli Brown. How Russia's war on Ukraine is threatening climate security. [Електронний ресурс]. – Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, March 2023. Режим доступу: <https://www.chathamhouse.org/2023/03/how-russias-war-ukraine-threatening-climate-security>.
3. Fred Pearce. Collateral Damage: The Environmental Cost of the Ukraine War [Електронний ресурс]. – Yale School of the Environment, August 29, 2022. Режим доступу: <https://e360.yale.edu/features/ukraine-russia-war-environmental-impact>.
4. Oli Brown, Antony Froggatt, Natalia Gozak, Nataliya Katser-Buchkovska, Orysia Lutsevych, James Nixey. The impact of Russia's war against Ukraine on climate security and climate action: An independent experts' analysis for the OSCE, coordinated by Chatham House [Електронний ресурс]. – January 2023. – 34 с. – Режим доступу:

<https://alpanalytica.org/wp-content/uploads/2023/02/Independent-Experts-Analysis-The-impact-of-Russias-war-against-Ukraine-on-climate-security-and-climate-action-9-Feb-23.pdf>.

5. Ковальова О.А., Демченко О.П. Модернізація освіти обдарованих учнів на шляху до євроінтеграції. Освіта ра розвиток обдарованої особистості: щоквартальний науково-методичний журнал. – 2023. – № 2 (89). – С. 43-49. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-2\(89\)-43-49](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-2(89)-43-49).

6. Bianchi, G., Pisiotis, U., Cabrera Giraldez, M. GreenComp – der Europäische Kompetenzrahmen für Nachhaltigkeit / G. Bianchi, U. Pisiotis, M. Cabrera Giraldez; ред. M. Bacigalupo, Y. Punie. – Luxemburg : Amt für Veröffentlichungen der Europäischen Union, 2022. – EUR 30955 DE. – ISBN 978-92-76-53213-2. – doi:10.2760/161792, JRC128040.

7. Семигіна Т., Маркевич Н. (2022). "Зелені" компетентності та "зелені" навички: огляд міжнародного досвіду. Grail of Science. № 16. С. 400–406. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.066>.

8. WWF European Policy Office. Boosting EU resilience and independence through the European Green Deal: recommended EU action in light of the war in Ukraine [Електронний ресурс]. – Brussels : WWF European Policy Office, May 2022. – 26 с. – Режим доступу: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/boosting_eu_resilience_and_independence_through_the_european_green_deal_wwfeu_may2022_1.pdf.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Haidai H. Yu.,

UDC 378:004.9

PhD of Technical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Marine Instrumentation,
Admiral Makarov National University
of Shipbuilding, Mykolaiv

**USE OF ADVANCED TOOLS OF SHIP DESIGN FOR PRACTICAL
ENGINEERING SKILLS REMOTE TRAINING IN HIGHER EDUCATION**

In recent years, the application of distance learning has risen sharply for the global high education system. Many Ukrainian young people aspire to a European level of education, but this is often hindered by the cost of full-time study and living in another city or country [1]. It is worth mentioning that modern online education allows international students and interns to study conveniently from any place in the world [2]. Considering distance education as the most modern and efficient form of acquiring knowledge, professional capabilities, and skills and a necessary form of education under quarantine and war conditions, a unique online training course, which was entirely carried out in a remote format was proposed.

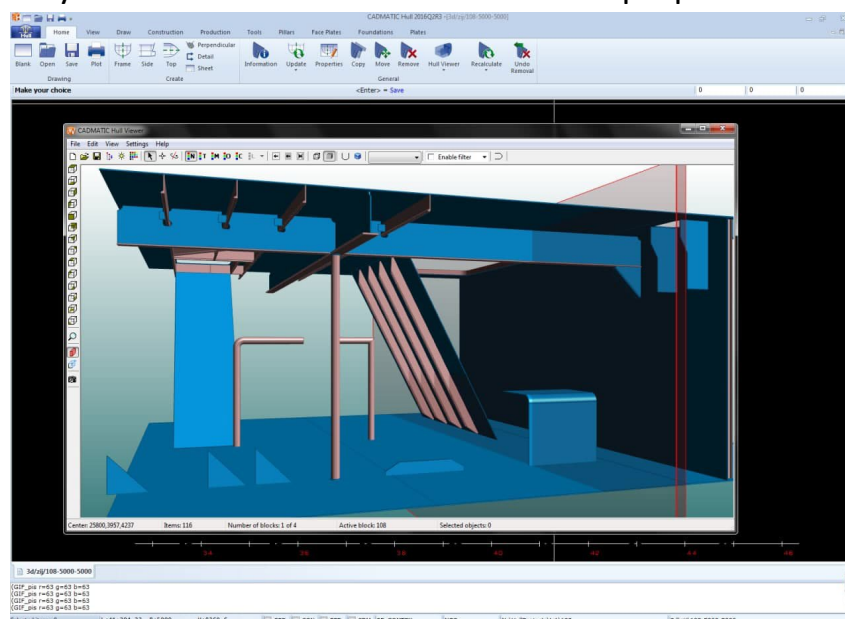

Fig. 1. Practical work in CADMATIC™ (screenshot)

Use simultaneously three computer applications during distance learning: Google Classroom (or its analogues), CADMATIC™, TeamViewer (or its analogues) – was proposed. At the same time, the Google Classroom system allows the implementation of the theoretical part of the course entirely and performs the testing of the knowledge level through intermediate and control testing [3]. The CADMATIC™ system provides a practical part (laboratory works) of the course (fig. 1). TeamViewer service [4] gives learner-controlled access to the workstation on which the CADMATIC™ system is installed, remotely from anywhere in the world.

It is also an essential fact that when users work with the CADMATIC™ system on the server where the system is installed, a particular protocol file of their work is recorded: dm_nlc_log.txt. This record is a single row consisting of the following fields: date and time of user disconnection from the server; date and time of connection to the server; computer's conditional name; username in the operating system of the workstation and server access control system; name of the CADMATIC module; the number of hours and minutes worked. For example, the following line is generated:

```
Logged out '08.10.2023 12:06': <login:Thu Oct 8 08:36:43  
2023><host:07><user:User07><app:Hull GUI - Educational><hours:3><minutes:30>
```

The file is stored on the server at:

– C:\Program Files\Cadmatic\Licence Server.

Thus, this file provides the teacher with all the necessary information about the student's actual work during distance learning and training in “Basics of Ship Engineering”.

After the beginning of the course, each student receives a password from the teacher to access the system or its parts. The student can view the e-lecture materials and the methodological instructions, and video lessons for preparation for laboratory professional training work. After completing each topic, the student undergoes an intermediate test, which is the main condition for admission to the relevant laboratory work, and after completing the course, a control test, which is one of the conditions for admission to the graduation work.

However, to perform the laboratory works directly in the CADMATIC CAD (or any other CAD) environment, it is necessary to use the next interaction model with the student based on the developed pattern (fig. 2).

According to the scheme mentioned above, the student's computer is connected to the CADMATIC™ workstation located in the university, with TeamViewer application [5] (or its analogues). The same program has been installed at the workstation. The data for setting up a practical session (workstation ID and password) is passed to the student by the teacher through communication means (mobile phone, SMS, Viber, Zoom, Skype, etc.). Once connected to the workstation, the students launch the CADMATIC™ client and perform laboratory tasks under the tutor's supervision following pre-studied video lessons and methodological guidelines of work principles and procedure.

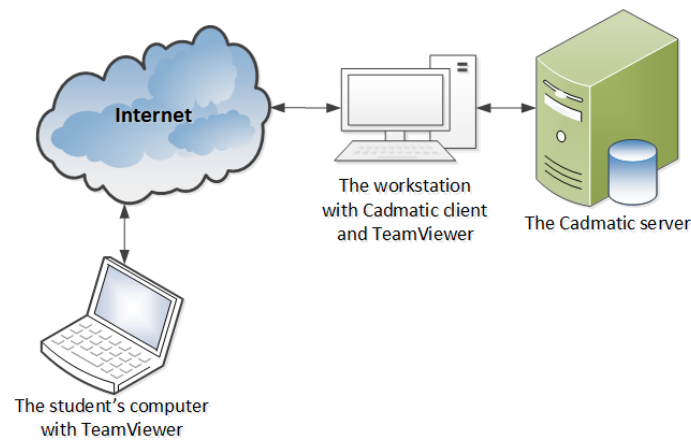

Fig. 2. Proposed and tested secure CADMATIC™ Remote Training Scheme

An important distinguishing feature of the scheme from that applied in industry is the following. The Shipbuilding Design Bureau uses a remote workstation connection scheme based on VPN (Virtual Private Network) technology. As a rule, proprietary software is used to organize VPN channels, which a higher education institution may not always acquire due to its high cost for budget organizations [6]. Open access VPN can provide direct access to the CADMATIC system, which does not provide adequate data protection and security for the expensive CADMATIC licenses stored on the server. The proposed model uses secure communication protocols embedded in TeamViewer (or its analogues). This model makes it possible for any student who has been granted access to the CADMATIC system to connect easily and quickly from their computer with proper server data protection.

The main advantage of this model is not just the possibility of a real work of a student in a modern license system of three-dimensional ship design in a remote mode. But still, under complete education under the teacher's full control also, as if a student worked directly in an auditorium. That is, a student from anywhere in the world does laboratory work, and a university professor monitors everything on his computer screen. If a student questions himself about his actions, makes a mistake or chooses an ineffective path, the teacher will answer the student's questions and will be able to correct his steps. And he will do it in real-time by commenting on the situation through communication (mobile phone, SMS, Viber, Zoom, Skype, etc.). If necessary, however, the teacher may take direct control of the system.

Thus, the above model of distance engineering education was used to the developed method of realizing online learning of ship engineering fundamentals utilizing modern information systems. This method was successfully tested and implemented in the training centre at the National University of shipbuilding during the training of students in the course "Basics of Ship Engineering" and the training courses for future designers in shipbuilding with awarding graduates the relevant certificate for their future employment.

References

1. Arkorful V., Abaidoo N. The role of e-learning, advantages and disadvantages of its adoptions in higher education. International Journal of Instructional Technology and distance learning. 2015. Vol. 12, no. 1. Pp. 29-43.
2. Evans D., Shortall T. Student's views on the advantages and disadvantages of Open Distance Learning versus traditional On-Campus Learning in Master's degree course for languages teachers in a British University. J Nurs Studies NSNG. 2011. Vol. 10, no. 1. Pp. 21-30.
3. Kizim S. S. Peculiarities of would-be teachers' professional training with electronic educational resources. Information Technologies and Learning Tools. 2018. Vol. 65, no. 3. Pp. 115-132.
4. Durak G., Alaisi M. Learner Views about a Distance Educational Course. Contemporary educational Technology. 2016. No. 7 (1). Pp. 85-105.
5. Basvin D. TeamViewer growth powered by pandemic work-from-home. REUTERS. 2020. URL: <http://reuters.com/article/us-teamviewer-results-idUSKBN220OJO> (accessed on: Nov. 10, 2023).
6. ElSaid W. K. Securing Sensitive Digital Data in Educational Institutions using Encryption Technology. International Journal of Computer Science and Information Security. 2018. Vol. 16, no. 6. Pp. 1-8. URL: https://www.academia.edu/36998342/Securing_Sensitive_Digital_Data_in_Educational_Institutions_using_Encryption_Technology (accessed on: Sep. 21, 2023).

Клименко Б. В.,

УДК 378.145.3

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МОБІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мобільне навчання (mLearning або M-learning) стає все більш популярним у вищій школі. Воно передбачає використання мобільних пристроїв, таких як смартфони, планшети та ноутбуки, для доступу до навчальних матеріалів в будь-якому місці та в будь-який час. Мобільний навчальний контент доступний у

різних формах: від подкастів, відео, додатків, вікторин до електронних курсів. Цей тип навчання часто поєднується з мікронавчанням, коли інформація подається невеликими порціями протягом коротких сесій.

Розглянемо напрями використання мобільного навчання в освітньому процесі ЗВО:

– *створення сприятливих умов для навчання*: застосування мобільних телефонів і планшетних персональних комп'ютерів дозволяє створити більш природні умови для навчання, зберігаючи переваги традиційних підходів;

– *якість навчання*: мобільне навчання сприяє якісному навчанню та найбільш повно відображає тенденції сучасного цифрового суспільства;

– *використання Інтернет-технологій*: сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) розкриває широкі можливості Інтернету для його використання в освітній галузі;

– *осучаснення методик навчання*: наприклад, використання мультимедійних засобів загалом, та мобільного навчання зокрема, може вдосконалити процес навчання української та іноземних мов у вищій школі [2].

Використання мобільного навчання в ЗВО є доступним та ефективним і має багато переваг, а саме:

1) *мобільність і доступність* (мобільні пристрої дозволяють людям навчатися з будь-якого місця, вони не вимагають потужних ноутбуків або постійного зв'язку. Для мобільного навчання можна використовувати будь-який пристрій. Користувачам не потрібно турбуватися про наявність певного бренду чи операційної системи, вони можуть використовувати все, що у них є, і миттєво отримати доступ). Це підтверджено звітом LinkedIn, який показав, що користувачі отримували доступ до мобільного навчання в найрізноманітніших місцях: 32% під час відрядження, 26% в домашніх умовах, 24% під час поїздок на роботу, 18% в офісі або в іншому місці;

2) *підвищення якості запам'ятовування* (дослідження вітчизняних та закордонних науковців показують, що мобільне навчання може допомогти покращити на 55% запам'ятовування навчального матеріалу порівняно з традиційними методами навчання);

3) *заохочення учнів до навчання* (дослідження щодо ефективності мобільного навчання показало, що 75% учасників назвали зручність мобільного навчання однією з ключових переваг. При цьому 99% учасників позитивно відповіли на отримання більшої кількості занять за допомогою мобільного навчання в майбутньому. Учасники також повідомили про економію часу під час мобільного навчання;

4) *постійний зворотний зв'язок у режимі реального часу* (користувачі звикли до миттєвих результатів, і мобільне навчання може їх цим забезпечити. Тести можна миттєво оцінити, підрахувати результати та виправити помилки.

Крім того, відповідні матеріали можуть бути пов'язані між собою, щоб здобувачі мали можливість миттєво виправляти прогалини в знаннях);

5) *можливість створення персональної траєкторії навчання* (здобувачі освіти навчаються по-різному, в різному темпі. Різноманітний навчальний контент дає змогу студентам обрати те, що найкраще для них підходить та взаємодіяти з цим контентом, коли будуть готові до навчання. Наприклад, користувач, який віддає перевагу відео, а не тексту, і найкраще вчиться ввечері, може легко це зробити. Це означає, що він із більшою ймовірністю візьме участь у своєму навчанні та отримає від цього користь, ніж якби її змусили читати книгу рано вранці). Мобільне навчання дозволяє здобувачам отримувати доступ до матеріалу в будь-який час, у будь-якому місці, у будь-якій формі, яка їм найкраще підходить, і завдяки цьому студенти будуть більше взаємодіяти;

6) *мобільне навчання є економічно вигідним* (це є економічно ефективним у довгостроковій перспективі, особливо для організацій, які постійно оновлюють та додають новий контент) [1].

До найпоширеніших та ефективних прикладів мобільного навчання відносять такі мобільні застосунки: Duolingo (гейміфікований додаток для вивчення мов), Quizlet (мобільний застосунок для створення флешкарток, відео, вікторин, ігор тощо); TED-ed (освітній підрозділ відеоплатформи TED – Technology, Entertainment, and Design); SoloLearn (програма для вивчення програмування та кодування різними мовами); Udemu (провідна платформа електронного навчання з величезною бібліотекою курсів) тощо.

Проте, всупереч широкому поширенню та доступності мобільних пристроїв серед здобувачів освіти, мобільне навчання недостатньо поширене у закладах вищої освіти. Тому є потреба в подальшому дослідженні та впровадженні цієї технології в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Доценко С. О., Клименко Б. Інтеграція мобільних технологій в освітній процес сучасних ЗВО. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал Випуск 63 Том 2, с. 182-189. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.38> http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/63/part_2/38.pdf.

2. Красуля А., Шумило А., Шумило А. Застосування мобільних технологій з метою розвитку іншомовної лексичної компетентності учнів при вивченні англійської мови. *Теоретична і дидактична філологія*. Серія "Філологія". 2020. Вип. 32. С. 49–59. DOI: 10.31470/2309-15-17-2020-1-49-59.

Марискевич М. Р.,

УДК 372.8:613.5

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Перун О. Р.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Лучак Л. І.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Місечко Д. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ТЕХНОЛОГІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Дистанційне навчання – це використання мережевих, програмних, інформаційних і педагогічних технологій для організації процесу навчання з використанням синхронних чи асинхронних форм роботи з навчальним матеріалом. Для вчителя іноземної мови важливим є забезпечення цілеспрямованого, контрольованого та інтенсивного процесу оволодіння англійською мовою, враховуючи індивідуальні особливості та здібності кожного учня. Нині дистанційне навчання стає засобом забезпечення неперервного доступу до освіти для здобувачів освіти, навіть у важких ситуаціях воєнного конфлікту. Це дозволяє зберігати зв'язок між вчителями та учнями, забезпечуючи неперервність навчального процесу [2].

Сучасні учні досить активно цікавляться цифровими технологіями, використання комп'ютерних програм та Інтернет-технологій під час дистанційного навчання може бути ефективним засобом вивчення англійської мови. Важливо враховувати, що розвиток різних видів мовленнєвої діяльності, таких як аудіювання, читання, говоріння та письмо, залишається фундаментальною частиною вивчення іноземної мови [1].

Нормативно-правовими документами щодо організації дистанційного навчання в Україні є: Закон України "Про освіту", Закон України "Про повну загальну середню освіту", Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року

№ 711 "Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні", Наказ Міністерства освіти і науки від 08.09.2020 року № 1115 "Деякі питання організації дистанційного навчання" та інші. В міжнародній практиці дистанційне викладання іноземних мов визнано ефективним інструментом освіти, а його популярність швидко зростає за останні 15 років. Важливо відзначити, що сьогодні широко використовуються різноманітні освітні середовища для дистанційного навчання іноземних мов.

Загальнотеоретичним питанням дистанційної освіти та супровідним поняттям присвячено безліч праць як вітчизняних науковців (А. Андрєєв, В. Биков, Н. Жевакіна, Н. Корсунська, В. Кухаренко, Є. Полат, В. Солдаткін, О. Тіхомірова та ін.), так і зарубіжних (Д. Пейнтер (D. Painter), П. Валіатан (P. Valiathan), Е. Розетт (A. Rossett), Р. Воган Фразе (R. Vaughan Frazze), Р. Шанк (R. Schank) та ін.), якими розроблені теоретичні положення здійснення дистанційного навчання, проте динамічні процеси в інформаційному суспільстві й модернізаційні зміни в освітній галузі повсякчас породжують нові проблеми в цій сфері та необхідність їх наукового осмислення і практичного вирішення.

У підсумку можна констатувати, що дистанційне навчання англійської мови представляє собою не лише важливу альтернативу, але й потужний інструмент, що відкриває нові можливості для освітнього процесу в умовах сучасного світу. Забезпечуючи доступ до знань у будь-який час і в будь-якому місці, дистанційне навчання стає відповіддю на виклики нашого часу, зокрема в період воєнного конфлікту.

Важливість індивідуального підходу до учнів, їхніх темпів і стилів навчання у контексті дистанційного викладання виявляється не менш важливою, ніж у традиційній формі навчання. Сучасні технології дозволяють вчителям взаємодіяти з учнями, створюючи стимулююче та ефективне середовище для оволодіння англійською мовою [3].

Необхідно визнати, що дистанційне навчання англійської мови в Україні користується визнанням на рівні законодавчого регулювання, що сприяє подальшому розвитку цього напрямку. Міжнародний досвід свідчить про успішність використання дистанційного викладання іноземних мов, що надає підстав для оптимізму щодо перспектив подальшого розвитку дистанційного навчання в Україні. Зазначена динаміка свідчить про необхідність подальших досліджень та вдосконалення методик та підходів до забезпечення ефективності дистанційного вивчення англійської мови, а також впровадження сучасних технологій у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Кучерук О. О. Динаміка розвитку форм дистанційного навчання іноземних мов в XXI столітті: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра; спец.: 035 - філологія / О. О. Кучерук; наук. керівник О. М. Медвідь. Суми: СумДУ, 2020. 63 с.

2. Лотоцька А. В., Пасічник О. Г. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації : навч. посіб.: Смарт освіта, 2020. 70 с.

3. Пилаєва Т. Історія розвитку дистанційної освіти в світі. Наукові записки. 2016. № 147. С. 114-118.

Твердохліб Г. В.,

УДК 37.02

канд. пед. наук, докторантка 1 року навчання
кафедри освітології та інноваційної педагогіки,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ЦИФРОВА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Медіаосвіта є частиною української системи освіти. Медіаосвіта – це процес, який спрямований на формування медіаграмотних здобувачів освіти, які здатні критично розуміти природу, методи та результат впливу медіаповідомлень та медіапродукції. Дослідниця цифрової медіаграмотності Соні Лівінгстон зазначала, що "чим більше медіа використовують у суспільстві (на роботі, в освіті, у соціальних відносинах тощо), тим важливіше, щоб люди були проінформовані про методи критичного оцінювання медіапродуктів; вміли визначати, що є корисним, а що вводить в оману; знали, коли ЗМІ можна довіряти, а коли - ні.

Стратегічним вектором медіаосвіти є розвиток цифрової медіаграмотності здобувачів освіти, що визначено складовою ключових компетентностей, які зазначені у Державному стандарті базової середньої освіти[1]. У цьому документі наголошено на важливість формування здатності спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає вміння здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для відстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей [1].

Медіаграмотність – це здатність розуміти та критикувати різноманітні форми комунікації. Медіаграмотність дозволяє визначати вплив та значущість медіаповідомлень незалежно від того, чи берете ви участь у виробництві та споживанні медіа, чи читаєте ви газету, чи дивитеся телевізор, чи користуєтеся платформою соціальних мереж, чи граєте у відеоігри, чи взаємодієте з будь-

якими іншими формами медіа. Навички медіаграмотності дозволять людині оцінити достовірність та правдивість інформації.

Цифрова медіаграмотність – це підкатегорія медіаграмотності, яка стосується саме цифрових медіа. Медіаосвіта включає як когнітивні, так і афективні аспекти цифрової медіаграмотності, тобто те, як медіа змушують нас думати та які емоції ми від них отримуємо. Важливою частиною цифрової медіаосвіти є вміння керувати онлайн-конфліктами, здатність виявляти й піддавати сумніву наші припущення, емоції та переконання, а також розуміння того, чому ми маємо це робити.

Модель цифрової медіаграмотності складається з трьох частин: ключові поняття, основні компетенції та базові теми. Це ґрунтується на концепції Tomlinson та Imbeau's: "знати, розуміти, робити". Ключові поняття – це те, що учні повинні розуміти щодо цифрової медіаграмотності ("розуміння істини"); ключові компетенції – це навички, якими вони повинні володіти, а базові теми – це контент, який їм необхідно знати та використовувати.

Формування медіакомпетентностей учнів є темою, що викликає значний інтерес у сфері сучасної освіти [2]. Це передбачає підготовку учнів до життя в цифровому суспільстві, формування в них умінь користуватися інформацією в будь-якій формі, спілкуватися, усвідомлювати наслідки впливу на особистість засобів масової інформації, особливо мас-медіа.

У закладах загальної середньої освіти на сьогодні медіаосвіта і медіаграмотність викладаються як у формі окремих курсів, так і інтегровано.

Медіакомпетентності учнів формуються і на навчальних дисциплінах усіх галузей освіти, зокрема на мовно-літературній (іншомовна освіта). Це висвітлено у вимогах до обов'язкових результатів навчання учнів з мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта). Передбачено, що здобувач освіти може сприймати та критично оцінювати інформацію іноземною мовою в режимі реального часу; висловлює думки, почуття та ставлення іноземною мовою [3].

Для медіаосвіти це означає, що учень повинен вміти працювати з медіатекстами, які підготовлені іноземною мовою. Тому в закладах загальної середньої освіти пропонується впровадження факультативів чи курсу за вибором, наприклад "Мистецтво англійської мови". Модельна програма з мистецтва англійської мови повинна об'єднувати читання, письмо, аудіювання, говоріння, перегляд та представлення. Програма заохочує учнів до вивчення та створення широкого спектра типів та форм тексту, включаючи усні, друковані, візуальні та мультимедійні формати. Програмою передбачено вивчення взаємозв'язку між "текстом" і аудиторією, а також аналіз радіо, телебачення, фільмів, змісту вебсайта, реклами, інфографіки тощо.

Отже, медіаосвіта ґрунтується на позитивних та творчих вимірах інформаційної культури, а також навчає молодь, як управляти ризиками під впливом цифрових та традиційних медіа. Завданнями медіаосвіти визначено навчити здобувачів освіти критично оцінювати медіатексти, медіа та бути здатними орієнтуватися в складному медіаландшафті.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 27.12.2023).
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
3. Наскрізна медіаосвіта в умовах війни : збірник навчальних медіаосвітніх програм / Л. А. Найдьонова та інші. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Київ, 2023. 264 с.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Безсонова О. К.,
канд. пед. наук,
м. Краматорськ

УДК 373.2.064.1:159.922.7

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПАТРОНАЖ РОДИН З ДІТЬМИ ПЕРЕДДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність даної проблеми обумовлено суперечливими напрямками наукових досліджень: від деяких освітніх експертів періодично чуємо суперечливі думки про те, що за дитиною до року потрібно здійснювати тільки догляд, інші – намагаються довести положення про важливість раннього розвитку, маючи на увазі інтенсивний інтелектуальний розвиток. Тож хочу звернути увагу на забезпечення природнього розвитку дітей від народження до 1.5 року в умовах родини та забезпеченні професійного супроводу такого розвитку через надання консультативної допомоги родинам з дітьми переддошкільного віку. Така консультативна допомога складається з комплексу заходів та називається *педагогічний патронаж* родин.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття "патронаж" (С. Дуванова, А. Капська, Н. Комарова, В. Лютий, Л. Мардахаєв, І. Мигович та ін.) дозволив дійти висновку, що соціально-педагогічний патронаж – одна з форм роботи соціального педагога / соціального працівника, яка проявляється в наданні адресної соціальної допомоги сім'ї вдома з діагностичними, контрольними, адаптивно-реабілітаційними цілями, дозволяє налагоджувати й підтримувати тривалі зв'язки з нею, своєчасно виявляти її проблемні ситуації, надавати термінову (економічну, соціально-побутову, лікувально-профілактичну, соціально-педагогічну, психологічну, правову) допомогу [1; 4].

Основна **мета** соціально-педагогічного патронажу – комплексна допомога зі створення належних умов для виховання й розвитку дітей з урахуванням індивідуальних потреб та ресурсів сім'ї й громади.

Основними **завданнями** соціально-педагогічного патронажу є:

- організація цілеспрямованої фахової допомоги сім'ї у вирішенні її психолого-педагогічних та соціальних проблем;
- формування соціально-педагогічної компетенції сім'ї – набуття її членами соціально-педагогічних знань і навичок, достатніх для реалізації завдань повсякденного життя;
- забезпечення всебічного розвитку дитини переддошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, формування в неї моральних норм та створення умов для її соціалізації;

– надання комплексної психолого-педагогічної, корекційно-розвивальної допомоги дітям переддошкільного віку, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації;

– допомога у створенні доцільних психолого-педагогічних умов виховання дитини відповідно до її віку, індивідуальних особливостей та потреб вчасного і всебічного розвитку тощо.

На розвиток дитини впливає велика кількість факторів, серед яких соціальна ситуація зачаття, народження і життя, кількість та порядок народження дітей у родині, місце народження, спадкові фактори психічного та біологічного плану, індивідуальні особливості організму дитини, характер емоційної взаємодії зі значущими дорослими та однолітками. Тож перед проведенням комплексного діагностування маємо заповнити анкету та вказати всі особливості родини, які впливають, вплинули або можуть у майбутньому вплинути на розвиток дитини. Серед факторів, які характеризують розвиток дитини, виділяємо такі:

- динаміка процесу розвитку дитини;
- взаємодія дорослих з дітьми;
- умови, у яких відбувається розвиток.

Динаміка рухового розвитку дитини від народження до 3 років надзвичайно динамічна. Тому спостереження і оцінку розвитку малюка зручно проводити відповідно до прийнятих нормативними (середніми) параметрами розвитку дитини, описуючи рухові вміння і навички, що здобуваються дитиною в кожному триместрі раннього дитинства [5].

Для розвитку дитини особливо важливими є такі елементи спілкування з батьками: фізичні пестощі, контакт очей, особлива інтонація мовлення, стійка прихильність матері до дитини, навчання орієнтуванню у ситуаціях довіри, забезпечення здорового фізичного, психічного, емоційного, соціального розвитку, часте тримання на руках, позитивне ставлення до дитини [3]. Є. Алексєєнкова вказує, що емоційна та сенсорна депривація негативно впливає на розвиток людини.

Рис. 1. Моделі патронажу родин з дітьми переддошкільного віку

Розвиток особистості залежить від різноманітних умов. Сприятливі фактори можуть включати гармонійні відносини в сім'ї, освіту, підтримку середовища.

Несприятливі умови, навпаки, можуть виникнути внаслідок конфліктів, негативного впливу оточення або відсутності можливостей для самореалізації.

Відповідно до визначених факторів можемо визначити види моделей педагогічного патронажу родин з дітьми переддошкільного віку (рис. 1).

Педагогічна модель взаємодії спрямована на надання ранньої допомоги родинам з дітьми з нормотиповим розвитком.

Основними завданнями є: забезпечення всебічного розвитку дитини переддошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, формування в неї моральних норм та створення умов для її соціалізації.

Провідним методом педагогічної моделі є розроблення індивідуальної програми розвитку дитини з урахуванням його досягнень та утруднень розвитку.

Корекційно-педагогічна модель взаємодії спрямована на надання ранньої допомоги родинам з дітьми, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, поступова повна або часткова інтеграція їх у суспільство.

Основними завданнями є: надання комплексної психолого-педагогічної, корекційно-розвивальної допомоги родинам з дітьми переддошкільного віку, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації; корекція неадекватних поведінкових і емоційних реакцій батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Провідним методом корекційно-педагогічної моделі є метод сенсорної інтеграції з опорою на збережені функції дитини.

Проблемно-педагогічна модель спрямована на вирішення конкретних проблемних ситуацій розвитку та подолання неадекватних поведінкових і емоційних реакцій батьків дітей.

Основними завданнями є: набуття членами родини соціально-педагогічних знань і навичок, достатніх для реалізації завдань повсякденного життя.

Провідним методом проблемно-педагогічної моделі є заохочення родини брати активну участь у процесі конструктивної взаємодії з дитиною, залучення її до процесу прийняття рішень та створення сприятливих умов для розвитку дитини.

Контрольно-педагогічна модель взаємодії спрямована на здійснення консультативного супроводу родини, який супроводжується контролем результатів у визначених критичних точках.

Основними завданнями є: допомога у створенні доцільних психолого-педагогічних умов виховання дитини відповідно до її віку, індивідуальних особливостей та потреб вчасного і всебічного розвитку тощо.

Провідним методом контрольно-педагогічної моделі є корегування педагогічних умов виховання та розвитку дитини відповідно до її віку, індивідуальних особливостей та потреб вчасного і всебічного розвитку тощо.

Відповідно до проведеного дослідження наголошуємо на виживості забезпечення патронажу родин з дітьми переддошкільного віку, не залежно від того, мають діти особливості розвитку чи розвиваються нормотипово.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 року №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. "Положення про соціально-педагогічний патронат в умовах дошкільного навчального закладу" (Всеукраїнський НМЦ практичної психології та соціальної роботи, № 102, 12.09.2013 р.)
3. Лисина М. Спілкування з дорослими у дітей перших семи років життя. М. : МПСИ, 2005, с. 148–168.
4. Юрків Я. І. Соціально-педагогічний патронаж сімей з розумово відсталими дітьми, 2009.
5. www.rvua.com.ua.

Іванишин Г. М.,

УДК 373.2:37.091.31(043.3

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Саламаха В. О.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Старенька І. П.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Медвідь Ж. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах стрімкого розвитку сучасного суспільства, що супроводжується значними соціальними та економічними змінами, виявляється важливість належно розвинутих комунікативних навичок у кожної особистості. За останні роки спостерігається збільшення уваги до вмінь встановлювати контакти, входити в діалог, підтримувати та керувати ним, висловлювати свої думки та емоції. Однак особливо актуальною стає проблема розвитку комунікативної

компетентності в середньому дошкільному віці, коли соціальне оточення дитини розширюється, а взаємодія з однолітками набуває нового значення.

Науково-педагогічні аспекти дошкільної освіти, визначені в Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) [1], визначають розвиток комунікативної компетентності як одне з ключових завдань в цьому віковому періоді. Специфіка дошкільного дитинства передбачає формування умінь співпраці, розуміння різних точок зору, постановку мети спілкування та досягання результату, а також використання стратегій для вирішення конфліктних ситуацій.

Вивчення проблем формування художньо-мовленнєвої та комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку знайшло своє відображення у працях видатних психологів та педагогів. Дослідження, проведені такими авторами, як А. Богуш, І. Березовська, Г. Григоренко, В. Захарченко, К. Крутій, Т. Маркова, вказують на важливі аспекти розвитку художньо-мовленнєвих навичок.

У своїх працях В. Бенера, А. Богуш, О. Запорожець, Н. Маліновська та інші наголошують на методичних аспектах використання творчого розповідання для формування художньо-мовленнєвої компетентності.

Такі вчені, як Т. Поніманська, виділяють дидактичну гру як систему впливів, спрямовану на розвиток у дитини цікавості до знань, формування активного ставлення до нового як до джерела знань, а також вдосконалення пізнавальних умінь і навичок [4].

У кожній дидактичній грі важливою є навчальна мета, і головним її компонентом є дидактичне завдання, вкрите ігровим контекстом. Дитина, граючись, не лише розважається, а й приймає участь у процесі навчання, узагальнюючи і закріплюючи знання.

Специфіка дидактичної гри полягає в раціональному поєднанні дидактичних та ігрових завдань, де переважання першого може трансформувати гру у вправу. Навчання через дидактичну гру ґрунтується на прагненні дитини втілювати в себе роль в уявних ситуаціях, взаємодіяти за їх законами, що повністю відповідає віковим особливостям дошкільника.

Дотримання правил, що є внутрішнім результатом діяльності дитини, є необхідною умовою розв'язання дидактичного завдання. Відмінності дидактичної гри полягають у тому, що діти усвідомлюють правила, вони є внутрішнім результатом дитячої діяльності, а не лише зовнішньою вимогою дорослого. Це сприяє колективній організації гри, у якій діти взаємодіють, контролюють виконання правил та передають свій ігровий досвід один одному [3].

Дидактичні ігри активно використовуються у процесі навчання та виховання дітей усіх вікових груп з метою актуалізації їхнього досвіду, повторення, уточнення та закріплення здобутих знань і уявлень. Як метод навчання,

дидактична гра може приймати дві форми: власне дидактичну гру та гру-заняття (гру-вправу). У процесі дидактичної гри взаємодіють пізнавальна і ігрова компоненти. Вихователь, діючи як учасник гри, одночасно навчає дітей, а самі діти, граючись, здобувають нові знання.

Дидактична гра є формою навчання, де навчальна та ігрова частини взаємодіють. Це автодидактизм, що виражається у здатності гри навчати та розвивати дитину через ігровий сценарій, дії та правила гри. Основним стимулом для розв'язання дидактичного завдання є не пряма вказівка вчителя чи бажання дітей вивчити щось нове, а природне прагнення до гри та досягнення ігрової мети.

Здібність дидактичної гри навчати та розвивати дитину через ігрові елементи, дії та правила визначається як автодидактизм. Важливим є те, що у дидактичній грі діти активно залучаються до розумової діяльності, що вимагає від них уваги до ігрових умов та правил.

Дидактична гра має бути доступною для дітей, сприяючи їхньому ігровому досвіду та засвоєнню правил та ігрових дій. Такі передумови використання дидактичних ігор у навчанні дітей передбачають наявність цікавого матеріалу для сприйняття, інтересу до гри, а також розвиток у дітей вмінь використовувати знання про світ. Зокрема, ігри з дидактичними іграшками, природним матеріалом та картинками сприяють розвитку естетичних уподобань та покращенню самопочуття. Такі ігри не лише стимулюють інтелектуальний розвиток, але й сприяють фізичному розвитку, підготовці до письма та образотворчої діяльності [2].

Отже, як і інші види ігор, дидактичні ігри сприяють загальному особистісному розвитку дошкільників. Об'єднання готового навчального матеріалу з ігровим задумом та діями вимагає від педагога вправного педагогічного керівництва ними. Важливо відзначити, що при розвитку мовлення можна спланувати дидактичні ігри, в яких мовна активність дітей відіграє ключову роль.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти): нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. кол.: О. М. Байєр, О. К. Безсонова, Н.В. Гавриш та ін. Київ, 2021. 37 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 12.11.2023).
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і практика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.
3. Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. № 3. С. 3-8.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2006. 456 с.

Калімбет О. О.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 373.2.015.3:159,923].018.1

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ

Цінності є невід’ємною складовою в потребах дитини дошкільного віку, а також внутрішніми регуляторами в його поведінці. Задоволення основних потреб та формування ціннісних орієнтацій є надважливою умовою для нормального та повноцінного розвитку особистісної компетентності в дошкільному віці.

Дошкільний вік – це період, у який формуються найважливіші функції організму. У дітей проходить процес засвоєння моральних норм, цінностей та знань, що в майбутньому дозволить їй почувати себе повноцінними членами суспільства.

Спрямовуючи життєдіяльність дитини в соціумі, цінності виступають в якості ідеалів. І хоча реалізація їх в повному обсязі не є можливою, однак цінності напряду визначають цілі та наміри особистості, які можливо частково задовольнити через участь в конкретній діяльності. Даним способом цінності виступають як механізм прояву життєвої активності особистості. Важливий статус психологічного феномену цінностей в структурі надбань дитини як особистості опирається на їх важливу роль в житті людини. Функції цінностей різноманітні: вони є орієнтиром життя людини; вони необхідні для підтримання соціальної взаємодії людини з оточенням; виступають механізмом соціального контролю; втілюючись в поведінці, приймають участь у нормотворенні та життєтворчості [2].

Ціннісні орієнтації – відносно стійка система цінностей, що виражається у здатності суб’єкта до цілісного переживання, усвідомлення явища або предмета, а також здійснення вибіркової оцінної діяльності [1].

Ціннісні орієнтації – це найважливіший структурний компонент особистості, який характеризує не лише засоби, за допомогою яких досягається мета, а й саму мету людської діяльності, життєву позицію, її основний зміст. Ціннісні орієнтації є елементами внутрішньої структури особистості дитини. Вони формуються та закріплюються її життєвим досвідом у процесі соціалізації [4].

Слід відзначити, що узагальнення результатів вибору дитиною значущих для неї цінностей науковцями представлено у моделі, в якій показано зміст найближчого, віддаленого та далекого поля цінностей старших дошкільників:

1. Найближче поле цінностей: сюди входять такі поняття як родина, дружба, гроші, здоров'я, щастя;

2. Віддалене поле цінностей: самостійність, краса природи, зовнішня краса, сміливість, творчість, краса техніки;

3. Далеке поле цінностей, до якого входять такі поняття як впевненість, допитливість, краса мистецтва, співпереживання, наполегливість.

Таким чином, інструментальні цінності, які виступають знаряддям розвитку психіки дитини знаходяться у далекому полі цінностей.

Необхідно відзначити, що в житті дитини дошкільного віку цінності переживання, творення, подолання обмежень тісно переплетені та виявляються в активних формах взаємодії з оточенням та різних предметно-практичних, ігрових й образотворчих видах діяльності.

Ціннісні орієнтації виконують низку функцій: долучають дитину до норм суспільства, сприяють соціальній взаємодії з ним, а також забезпечують гармонію внутрішнього світу дитини та реалізацію її здібностей.

Проводячи аналіз поведінки дітей старшого дошкільного віку у спілкуванні з однолітками та дорослими, а також у різних видах практичної діяльності можна визначити певну специфіку прояву ціннісних орієнтацій у певній послідовності: цінності переживання, які втілюються переживаннях краси природи, мистецтва; цінності спілкування, які втілюються у спілкуванні між індивідами (дружба, співпереживання та любов); цінності у творенні, які втілюються у продуктивних творчих актах; цінності, які втілюються у ставленні людини до певних ситуацій, наприклад, подоланні обмежень [3].

Тож можна зробити висновок, що система ціннісних орієнтацій регулює активність дитини старшого дошкільного віку, дозволяє їй проявляти ініціативу в різних видах діяльності, самостійно та наполегливо досягати нових значущих цілей, керуючись засвоєними цінностями, відображуючи таким чином певний рівень суб'єктної активності. Ціннісні орієнтації є системоутворюючим психологічним надбанням, який виявляє свою регулюючу дію в системі життєдіяльності дитини.

Список використаних джерел

1. Компас у світі ціннісних орієнтацій дошкільника: навч. посіб. / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, Л. І. Соловйова та ін. Київ: Видавничий дім "Слово", 2016. 56 с.

2. Піроженко Т. О., Хартма О. Ю. Виховуємо дитину – зростаємо як батьки: навчально-методичний посібник / Т. О. Піроженко, О. Ю. Хартман. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 168 с.

3. Піроженко Т., Ладивір С., Карасьова К., Соловйова Л. Методичні засади вивчення ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку. Зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України: проблеми загальної та педагогічної психології. Київ: "Гнозис". Т. XIII. Ч. 1. 2011. С. 307–317.

4. Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей: посібник / Т. О. Піроженко, Л. І. Соловйова, І. І. Карабаєва та ін. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2017. 64 с.

Леунова Д. Ю.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

УДК 376-056.264:004

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ

Сучасний світ неможливо уявити без гаджетів, і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сьогодні є одним із важливих та інноваційних напрямів роботи не тільки в освітньому, процесі. але й в корекційно-розвиваючій роботі. В умовах ситуації сьогодення, коли отримання вчасної логопедичної допомоги навіть при легких порушеннях мовлення, до яких належить дислалія, утруднено і часто навіть недоступне.

Як зазначено в одному з документів ЮНЕСКО, сучасний рівень розвитку ІКТ значно розширює можливості для вчителів та учнів, спрощуючи доступ до освітніх та професійних даних і відомостей; покращує функціональні можливості та ефективність управління засобами навчання; сприяє інтеграції національних інформаційних освітніх систем у світову мережу; сприяє доступу до міжнародних інформаційних ресурсів в галузі освіти, науки і культури. [1, с.30]

Необхідність застосування ІКТ в освітньому процесі ДНЗ регламентовано вітчизняною нормативно-правовою базою, зокрема, "Національною стратегією розвитку освіти України на період до 2021 року" та листі МОН "Про рекомендації працівникам закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні" [2, с. 15; 4].

В результаті теоретичного аналізу наукових джерел було визначено можливості використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі з дітьми із дислалією з урахуванням санітарно-гігієнічних норм та рекомендацій. Дослідженнями доведено, що використання інтерактивних засобів навчання сприяють значному підвищенню загального емоційного стану дитини. Констатуючи ефективність інформаційно-комунікаційних технологій як інноваційного засобу, сучасні дослідники (Т. Архіпова, О. Гончарова, О. Качуровська, Т. Королевська,

О. Кукушкіна, О. Легкий, Н. Малофеев, С. Миронова, Б. Мороз, М. Шеремет та ін.) підтверджують, що для осіб із порушеннями мовлення ІКТ-засоби забезпечують:

- цікавий зворотний зв'язок та швидкий емоційний контакт;
- вибір, дозованість і контроль інформації;
- можливість проведення порівняльної діагностики дистанційно;
- зручне перенесення частини логокорекційної роботи в домашні умови;
- дистанційна корекційна робота через всесвітню мережу Інтернет;
- виготовлення різноманітного якісного дидактичного матеріалу.

Л. Борисенко виокремлює три основні шляхи використання ІКТ в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, до яких належать і діти дошкільного віку з дислалією, а саме: з метою компенсації порушення – як технічну допомогу; у комунікаційних цілях – як допомога при спілкуванні, використання комунікативних приладів; у дидактичних цілях – як допомога у створенні різноманітних онлайн-ігор, які сприяють диференціації, індивідуалізації, особистісному розвитку дітей і розкриттю їх здібностей [1, с. 28].

Важливо враховувати, що комп'ютер повинен не замінювати педагога, а тільки доповнювати. У дошкільному віці ведучою є ігрова і конструктивна діяльність, велике значення має використання педагогічних технологій моделюючого характеру. У той же час робота з ІКТ не повинна перевищувати визначені санітарно-гігієнічні норми, і повинні бути лише частиною занять, навіть у дистанційному форматі.

Використання комп'ютерних технологій сьогодні є новим етапом в освітньому процесі і вчителі-логопеди активно включилися в процес використання ІКТ в своїй практиці. Інновації використовуються з метою подолання розладів мовлення дітей, а саме для обстеження, подолання порушень вимови, корекції, розроблення дидактичного логоматеріалу, візуалізації мовлення, розпізнавання мовлення, параметрів звуку, проведення занять дистанційно з використанням глобальної мережі Інтернет [3, с. 140].

З метою подолання порушень вимови розроблено велику кількість ігор та завдань, які сприяють покращенню фонематичного сприйняття, закріплення (автоматизації) навичок вимови тощо. Існують такі комп'ютерні ігри як "Буквений дощик", "Склади слово", "Склади речення за малюнками", "Артикуляційна гімнастика". Варто відмітити серію лого-тренажерів "Дельфа", вітчизняний комп'ютерні україномовні навчально-програмні комплекси "Адаптація-Лого", "Домашній Логопед-intellect", та інтернет-додаток "Балакунчик". Використання таких ігор під час проведення логопедичних занять допомагає краще подавати матеріал та зацікавити дитину. Також це сприяє оптимізації, індивідуалізації процесу корекції, і розширює можливості роботи з наочним матеріалом [3, с. 140].

Виокреслено такі переваги використання комп'ютерних технологій у роботі логопеда:

- використання нетрадиційних, але не менш дієвих методів формування правильної звуковимови у дітей з дислалією;

- мотивуючий вплив на особистість, що сприяє залученню до занять;
- різноманітність ігрових та навчальних ситуацій;
- формування самостійності дитини;
- можливість створювати нові "обхідні шляхи" для корегованих функцій
- розширені можливості використання різних аналізаторних систем у роботі.

Результати нашого дослідження дозволяють стверджувати, що використання онлайн-ігор з дошкільниками з дислалією надає низку переваг, зокрема це можливість вийти за межі традиційних методів навчання, додаткова мотивація до діяльності, формування нових "обхідних шляхів" для формування, розвитку й удосконалення навичок правильної звуковимови.

Список використаних джерел

1. Борисенко Л. Впровадження засобів ІКТ в інклюзивну освіту. Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Лисичанськ: ФОП Пронькіна К.В. 2016. С. 26-28.
2. Вихристюк М. Особливості використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. Суми, 2018. С. 15-18.
3. Ласточкина О. Сучасні програмові розробки, що використовуються на різних етапах логопедичного впливу. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія". Педагогічні науки. 2019. № 2 (18). С. 138-144.
4. Про рекомендації працівникам закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. Лист МОН України від 02 квітня 2022 р. № 1/3845-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikov-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voyennogo-stanu-v-ukrayini>.

Притиковська І. Г.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 373.2.091.33-027.22:001.891

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні діти живуть і розвиваються в постіндустріальну епоху, в якій однією з головних цінностей стає здатність швидко орієнтуватися в потоці інформації.

Сьогодні від людини вимагається не стільки вміння володіти певним обсягом знань, скільки розвинена здатність самостійно їх добувати, вільно ними оперувати, творчо та самостійно застосовувати, тому пріоритетною для системи освіти стає завдання підготовки діяльного дослідника, створення оптимального педагогічно доцільного освітнього середовища, орієнтованого на організацію дослідницької діяльності дітей.

"Дитяча дослідницька діяльність із освоєння навколишнього світу – це вид активності дитини, спрямований на пошук об'єктивної інформації про влаштування навколишнього світу шляхом особистого практичного експериментування з об'єктом дослідження" [4, с. 55]. Інакше кажучи, під дослідженням розуміється не тільки суто наукова діяльність, а й вивчення навколишнього простору у широкому значенні: як у предметному сенсі, так і у плані інформаційного середовища. Дослідження – це, насамперед, пошук істини у прагненні зрозуміти світ навколо себе, тому, безсумнівно, воно є у житті дошкільника. На думку фахівців, пошуково-дослідницька діяльність може розглядатися як запланована та організована педагогом діяльність, яка реалізується через спостереження, вирішення проблемних ситуацій, моделювання, практично-перетворювальні дії та спрямована на одночасне оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками.

Для дитини дошкільного віку дослідницька діяльність є природним станом, звичним щоденним заняттям, у якому знаходить дієву та продуктивну реалізацію її природна цікавість: що, чому і як? Багато дитячих досліджень починаються з думки: "Що буде, якщо я зроблю так?", і, відповідно, спроби самостійного дослідження з обраним об'єктом.

Відкриття, пошук дошкільнятами нового для себе знання є творчим актом та творчим процесом; як і всяке дослідження, воно включає постановку проблеми, пропозицію гіпотез, спостереження, власне експерименти і висновок – готовий висновок, який дитина отримала і присвоїла собі, навіть якщо вона відкрила для себе очевидний дорослій людині факт або "новий" закон природи.

Вчені відзначають, що якщо в ранньому та молодшому дошкільному віці інтерес дитини полягає переважно у чуттєвому сприйнятті предмета, то старші дошкільнята починають активно цікавитися природними явищами, їх сутністю, причинно-наслідковими зв'язками та закономірностями протікання. Так, їх можуть зацікавити експерименти з перетворенням води в інший агрегатний стан (лід або пару), магнітом та природною (статичною) електрикою, повітрям та піском. Дитина щоразу проводитиме власні експерименти, щоб самостійно дійти висновку і зрозуміти природне явище на доступному їй рівні.

Основа пізнавальної активності дитини в дослідницькій діяльності полягає в усвідомленні протиріч між вже наявними в її досвіді знаннями та вміннями і результатом, отриманим у ході власних проб та помилок, скоєних у нових ситуаціях та умовах. Усунення даної суперечності, бажання інтегрувати новий досвід у наявний багаж уявлень про світ буде джерелом пізнавальної активності.

Звичайно, пізнання навколишнього світу дітьми відбувається в ході всього різноманіття видів діяльності, але згідно з позицією М. М. Поддякова, пізнавально-дослідницька діяльність, яка проникає у всі сфери дитячого життя, має особливий потенціал у розвитку пізнавального ставлення до світу [5]. Більше того, експериментування може бути частиною дитячої гри, тому виділяють особливий вид – ігри-експериментування.

Доведено, що дослідницька діяльність є особливою формою дитячої активності; в ній дитина виступає в ролі суб'єкта, самостійно та обдуманно реалізує власну активність через сукупність дослідницьких дій, спрямованих на пізнання навколишніх предметів та явищ, соціальних процесів та об'єктів. Формування дитини як суб'єкта діяльності через дослідницьку діяльність, властиву кожній людині від природи, сприяє розвитку її як особистості, тому дослідницька діяльність (як її процес, так і результат) стає невід'ємною умовою особистісного розвитку дошкільника.

На думку А. В. Запорожця, дослідницька діяльність дозволяє створити оптимальні умови для виникнення психічних новоутворень, які мають з'явитись на певному етапі життя дитини. Кожне з психічних новоутворень є фундаментом та важливою умовою формування гармонійної особистості. Так, дитина дошкільного віку має лише передумови для дозрівання словесно-логічного мислення, для успішного формування даного новоутворення необхідна опора на наочно-дієві та образні способи пізнання, властиві цьому віку. Завдяки особливостям дитячого мислення найбільш міцно дошкільник зрозуміє те, що побачив у ході наочного експерименту, а ще міцніше – те, що він зробив сам. Зазначаючи, що у молодшому дошкільному віці в дітей переважає образне мислення, то В. А. Сухомлинський вважав, що "школа спостережливості у молодшому віці – необхідна умова розумового розвитку" [7, с. 200]. Саме спостереження є ключем до пізнання дитиною навколишнього світу. Після пасивного спостереження логічно слідує дитячий експеримент як практична пізнавальна взаємодія з предметом (об'єктом дослідження).

Важливою особливістю дослідницької діяльності є те, що вона дає дошкільникам уявлення про різні сторони і властивості об'єкта, який розглядається, його місце серед інших об'єктів і зв'язки з ними. Через проведення власного дослідження дитина освоює важливі розумові операції,

такі як аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, класифікація та серіація тощо, тим самим відбувається перехід від чуттєвого сприйняття до логічного. Накопичення нових фактів та фонду розумових дій і операцій активізують пам'ять дитини. Розвивається мова – завдяки потребі постійно підбирати слова, формулювати виявлені закономірності. Вчені відзначають, що проведення експериментів позитивно позначається на розвитку емоційно-вольової сфери дитини дошкільного віку та її творчих здібностей, допомагає привчати вихованців до трудової діяльності та зміцнює їхнє здоров'я, оскільки підвищує загальний рівень рухової активності.

Вчені вважають, що дослідницька діяльність дуже впливає на формування особистості дитини, а обмеження дослідницької діяльності дошкільника з боку дорослих, як зазначає О. І. Савенков, призводить до катастрофічних порушень надалі в інтелектуальному розвитку людини [6]. С. Л. Рубінштейн був переконаний, що для дитини немає нічого природнішого, як розвиватися, формуватися, ставати тим, що вона є, у процесі дослідницької діяльності. Н. М. Піддяков називає експериментування "провідним функціональним механізмом творчості дитини" [5]; воно прищеплює навички самостійного мислення на противагу звичці сприймати знання у готовому вигляді ззовні, що, на думку вчених, є важливим фактором формування готовності до шкільного навчання та гарантом своєчасного дозрівання психічних новоутворень, які формують особистість загалом та інтелектуальну сферу дитини, зокрема.

Зазначимо, що дошкільнята можуть здійснювати дослідницьку діяльність як стихійно, повністю самостійно, і під керівництвом дорослого: батьків чи педагога. Ґрунтуючись на цьому, у дошкільному віці виділяють два її види. По-перше, це діяльність, яка стимулюється суб'єктивною пізнавальною активністю вихованця; дитина у цьому разі – активний суб'єкт діяльності, знаходить собі об'єкт дослідження, визначає мету, підбирає методи дослідження, формулює висновки. І тут діє методом спроб і помилок; може підібрати невдалий метод дослідження, зробити невірний, неточний, поспішний висновок, але це не применшує цінності цього виду дослідження, оскільки дошкільник набув необхідний і цінний досвід пізнання, виявив самостійність і творчу ініціативу. По-друге, дослідницька діяльність, змодельована дорослим, в якій дорослий спрямовує активність вихованця, звертає його увагу на важливі аспекти, дає готовий алгоритм дій та допомагає сформулювати висновок. [3].

Серед методів дослідницької діяльності дошкільнят можна виділити: спостереження, досліді та експерименти, евристичні бесіди – постановка та вирішення проблемних питань, ігри, моделювання, проектна діяльність та ін. способи діяльності, а також, що не менш важливо, закріплення та підтримка

пізнавального мотиву [1]. Кожен із цих методів може бути використаний педагогом та органічно вбудований у педагогічний процес.

На основі спостереження може бути організована евристична бесіда, в ході якої вихователь за допомогою питань, які наводять, допомагає дошкільнику дійти висновку і самостійно сформулювати його [2]. Питання можуть ґрунтуватися на тому, що дитина бачить безпосередньо на прогулянці ("Якого кольору листя на деревах? А чому воно стало жовтим?"), або на актуалізації вже наявних знань за допомогою опорних засобів: зображень, відеофрагментів, іграшок-моделей, словесних описів тощо.

Отже, дослідницька діяльність дошкільнят породжується природними пізнавальними мотивами, закладеними лише на рівні безумовного орієнтовного рефлексу, забезпечує психіку дитини безперервним потоком нової інформації, сприяючи її розвитку. Дослідницька діяльність дитини дошкільного віку має складний, багатокомпонентний зміст, схожа структурно з дослідницькою діяльністю дорослої людини. Це йде врозріз з поверхневим уявленням про неї та помилковою думкою, що дитина дошкільного віку не здатна займатися дослідницькою діяльністю і, що вона не важлива для розвитку дитини. Навпаки, аналіз наукової літератури дає уявлення про дослідницьку діяльність дошкільнят як про невід'ємну умову психічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бабюк Т.Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. 64 с
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogokomponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>.
3. Богдан Т. М., Литвиненко О. М. Компетентнісний підхід у формуванні елементів логічного мислення дошкільників. *Молодий вчений*. 2018. № 2.1 (54.1) лютий. С. 4–6.
4. Волинець Ю. Відкриваємо таємниці світу. *Дошкільне виховання*. 2014. № 7. С. 31–34.
5. Волинець Ю. О. Формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений: науковий журнал*. 2018. № 2 (54), лютий. С. 237–240.
6. Данилюк М. А., Найда Р. Г. Наступність у навчанні старших дошкільників і першокласників Нової української школи. *Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку*. Рівненський ДГУ. 2021. С. 146–148.
7. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами. *Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск* / [за заг. ред. проф. В.І. Скрипченка]. Ч. 1. Словянськ: СДПУ, 2010. С. 81–88.

Тюрин Є. О.,
здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 373.2.035].091.33-027.232:793/796

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ТВОРЧОЇ ГРИ

Для кожного вікового періоду процес соціалізації характеризується своїми особливостями, тісно пов'язаними із зростаючою самостійністю дитини, частковою зміною ролі дорослого у житті малюка. Значення періоду від народження до вступу до школи полягає в набутті вихідних людських знань і умінь, психічних якостей і властивостей, необхідних людині для життя в суспільстві [2].

У програмі розвитку дитини від народження до шести років "Я у Світі", в освітній лінії "Дитина у соціумі" вказано на те, що п'ятирічний малюк стає більш самостійним та ініціативним стосовно спілкування та взаємодії із однолітками та дорослими. У нього посилюється інтерес до життя родини та суспільного життя. Розширене коло спілкування дитини, нові форми міжособистісної взаємодії надають можливість малюкові з'ясовувати норми та правила соціальної поведінки та засвоювати їх відповідно власних особистісних можливостей [5, с. 274].

Вчені Б. Ананьєв, О. Журавльов, В. Мясіщев трактують поняття взаємодія як спільну діяльність, яка призводить до взаємовпливу її учасників. В. Долгова, Є. Баришнікова, Є. Попова, Н. Рототаєва, М. Сулейманов вказують, що старші дошкільники, перш за все в силу своїх вікових особливостей, безумовно, не можуть досягти рівня соціальності дорослої людини. Розвиток соціальної компетентності – досить важке для завдання, яке проявляється в наступних труднощах: дитина тільки-но починає оволодівати простором людських взаємин; її моральні почуття пов'язані із тісним колом спілкування з рідними. Проте, як зазначав Д. Ельконін, саме у віці 6-7 років активно розвивається почуттєво-вольова сфера. Це позитивно впливає на розвиток мотивації дитини, її почуттів, які стають більш стійкими.

Важливим чинником розвитку та соціалізації дітей старшого дошкільного віку є гра. Г. Кравцов, Є. Кравцова, аналізуючи природу дитячої гри, підтримують думку, висунуту Л. Виготським щодо того, що дитяча гра є мірилом, індивідуальною характеристикою розвитку дитини. Г. Кравцов вважає, що гра сучасних дітей визначає низку певних труднощів щодо її використання у процесі розвитку та соціалізації дитини [1].

Досліджуючи специфіку формування у дітей старшого дошкільного віку соціального досвіду засобами іграшки, С. Онощенко розглядає стосовно даної проблематики й роль гри. Вона визначає гру за використання іграшки як своєрідну форму засвоєння малюком досвіду попередніх поколінь за використання ігрових замінників. Ними, на думку С. Онощенко, є дитяча іграшка, яка у процесі гри є своєрідною копією людей, аналогами природних, соціокультурних, побутових, технічних об'єктів та задіює такі своєрідні механізми соціалізації, як ідентифікація з дорослими, наслідування їх суспільних ролей [3].

Також у процесі ігор з іграшками дошкільники навчаються правил гри (як соціокультурного явища) та оперуванню необхідними щодо цього речами. Сюжетні (рольові) ігри дають можливість інсценувати умови уявної ситуації, пов'язаної із соціумом, а дошкільники грають певні ролі, відтворюючи свої знання та практичні навички соціалізації [3].

Ігрова діяльність за своєю суттю є моделювально-символічною діяльністю, оскільки у ній використовуються певні замінники предметів, моделюються ситуації, взаємовідносини тощо. за допомогою гри дитина краще орієнтується у навколишньому світі, у тому числі – соціального.

Як зазначає О. Кононко, в ігровій діяльності предметом виступають не матеріальні речі (атрибути гри), а доросла людина як носій суспільних функцій. Ця людина визначає для дитини взаємодію із суспільним довкіллям та спирається при цьому на існуючі у цьому середовищі правила [2].

У роботі з дошкільниками використовуються спеціальний вид педагогічних технологій, який називається соціоігровими технологіями. Вони спрямовані та підвищення соціо-виховних впливів на дитину у різних формах організації її життєдіяльності. Такі ігри дозволяють побудувати освітній процес, зменшуючи цілеспрямований, практично – односторонній, педагогічний вплив дорослого на дошкільника шляхом підвищення особистої зацікавленості дитини у навчанні та спілкуванні та мотивації до участі у спільних формах роботи [4]. Найголовніше, що такі ігри дозволяють малюкові задовольнити його пізнавальний інтерес із максимальною долею самостійності.

Список використаних джерел

1. Капська А. Й. Соціалізація особистості – надзавдання соціальної педагогіки. Підручник. Київ. Центр навчальної літератури, 2006. 284 с.
2. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку "Я у Світі". Київ: Світич, 2009. 208 с.
3. Поніманська Т. І. Дитина і соціум. Дошкільне виховання. 2004. №8. С. 4-8.
4. Поніманська Т. І. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини. Дошкільне виховання. 1999. № 8. С. 14.
5. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / Аксьонова О. П. та ін., наук. керів. Кононко О.Л. Київ: ТОВ "МЦФЕР-Україна", 2019. 488 с.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Богдан В. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, УДК 37.013.77:37.091.31(043.3)
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Долінська Л. М.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Чука М. П.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Сенів Ю. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У сучасному освітньому контексті вирішальним є питання формування та розвитку ключових компетентностей учнів, які є фундаментальними для їхнього успішного функціонування в суспільстві. Однією з цих ключових компетентностей, яка висвітлена в Концепції Нової української школи [1] та закріплена в Законі України "Про освіту" [2], є критичне мислення.

Критичне мислення визнається не лише як окрема навичка, але й як стратегічна здатність учнів сприймати, аналізувати та висловлювати власне ставлення до інформації, яка надходить до них у процесі навчання. Ця компетентність стає необхідною в умовах постійних змін у суспільстві та швидкого розвитку технологій.

Враховуючи чутливість молодшого шкільного віку до розвитку критичного мислення, важливе методологічне забезпечення має включати наукові підходи, методологічні принципи, а також методи, техніки та стратегії [3].

Формування та розвиток критичного мислення у молодших школярів базується на наступних основних принципах:

1. Акцент на розумінні та трансформації інформації: освітній процес спрямований не лише на механічне запам'ятовування нових знань, але й на їх осмислення та перетворення. Учні активно залучаються до розуміння матеріалу.

2. Використання технологій активного навчання: розвиток критичного мислення в початковій школі неможливий без використання методів активного навчання. Діти здійснюють дослідження, пошукову діяльність та інтерпретацію інформації.

3. Орієнтація на формування критичного мислення: організація навчально-пізнавальної діяльності спрямована на розвиток критичного мислення. Учні вчать ставити та розв'язувати питання, аргументувати свої гіпотези та твердження, аналізувати проблеми з різних позицій для глибокого розуміння сутності завдань [4].

Щодо принципів, важливо в системі визнати базові принципи, які є природодоповненнями та розкривають відповідність розвитку критичного мислення науково визначеним закономірностям. Це повинно базуватися на визнанні аксіоматичного положення про синкретичну єдність біологічного, психічного і соціального аспектів в людині. Зокрема, американські нейропедагоги, враховуючи нейрофізіологічні закономірності мозкової діяльності, визначили принципи навчання, дотримання яких важливе для уникнення послаблення чи порушення природних механізмів діяльності мозку учнів [5].

Спираючись на науковий внесок С. Терна, визначимо основні принципи як вказано нижче:

- принцип паралельного процесора: людський мозок може виконувати кілька функцій одночасно, що вказує на необхідність різноманітної та об'ємної навчально-пізнавальної діяльності для учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості;

- принцип природної здатності до навчання: учіння є природним процесом для мозку, і педагогіка повинна створювати умови для задоволення цієї природної потреби через використання проблемних ситуацій та парадоксів;

- принцип опори на колишній досвід: розуміння нової ситуації виникає, коли мозок знаходить опору в колишніх знаннях і досвіді, підкреслюючи важливість актуалізації минулого досвіду;

- принцип встановлення закономірностей: мозок шукає сенс у світі через встановлення закономірностей, тому ефективно навчання вимагає розв'язання інтелектуальних завдань та пошуку сенсу;

- принцип емоцій як фактора продуктивної діяльності мозку: емоції, такі як здивування чи натхнення, є важливими "супутниками" інтелектуальної діяльності, підкреслюючи важливість сприятливої емоційної атмосфери під час навчання;

- принцип одночасності аналізу та синтезу інформації: мозок здатний одночасно аналізувати та синтезувати інформацію, що вказує на важливість використання різних методів та підходів до подачі матеріалу;

- принцип сприйняття інформації в умовах фокусованої уваги та периферійного сприйняття: використання особливостей периферійного сприймання може служити конструктивним чинником навчання;
- принцип одночасності процесів свідомості й підсвідомості: всебічний вплив на учня включає внутрішні та зовнішні чинники, підкреслюючи роль середовища та емоційного стану;
- принцип двох систем пам'яті: мозок користується візуально-просторовою та системою "зубріння," що вказує на важливість візуалізації та зв'язку нової інформації з попереднім досвідом;
- принцип візуалізації: знання і уміння краще розуміються та запам'ятовуються, коли вони представлені в системі візуально-просторової пам'яті;
- принцип свободи творчості: розвиток мозку стимулюється умовами свободи творчості, що підкреслює важливість творчого навчання;
- принцип унікальності: кожний мозок є унікальним, і вчителю слід підтримувати індивідуальність навчально-пізнавальної діяльності кожного учня;
- ці принципи визначають основні аспекти розвитку критичного мислення в учнів, надаючи настанови для педагогічної діяльності в контексті взаємодії з мозковою діяльністю [6, с. 67 – 71].

Отже, критичне мислення – це процес співвіднесення зовнішньої інформації з наявними в людини знаннями, вироблення рішень про те, що можна прийняти, що необхідно доповнити, а що – відкинути. При цьому іноді доводиться коригувати власні переконання або навіть відмовлятися від них, якщо вони суперечать новому знанню.

Список використаних джерел

1. Белкіна-Ковальчук, О. В. Технології формування критичного мислення молодших школярів. Пед. Пошук. 2010. №3. С. 3-7.
2. Закон України "Про освіту". URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2023).
3. Нова українська школа : основи Стандарту освіти. Львів. 2016. 64 с.
4. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи: методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків: "Друкарня Мадрид", 2019. 64 с.
5. Терно С. О. Критичне мислення як інструмент проведення правоосвітніх заходів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/ReaderCT.pdf> (дата звернення: 29.09.2023).
6. Шквир О., Ксьондзик Л. Технологія розвитку критичного мислення молодших школярів: авторський проєкт. Молодь і ринок. 2022. №3/201. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.259915>.

Малетич М. Я.,

УДК 37.013.77:37.091.31(043.3)

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Головчанська Д. С.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Кочайдовська О. Б.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мовлення, єднаючи людей у світі взаєморозуміння, виступає як ключовий елемент взаємодії та соціалізації. На початковому етапі шкільної освіти важливим завданням є формування мовленнєвих навичок учнів, оскільки саме цей період визначає основи їхнього мовного розвитку. У даному контексті важливо розглядати особливості розвитку мовлення учнів початкової школи, оскільки саме на цій ступені навчання вони здобувають фундаментальні знання та навички, які стануть основою їхнього подальшого навчання та соціальної адаптації.

Досягнення мовленнєвого розвитку в початковій школі включають в себе не лише опанування правил граматики та лексичного багатства, а й розвиток комунікативних вмінь, критичного мислення та творчого підходу до виразності. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня, його темпи навчання та особистість в процесі формування мовленнєвої компетенції.

Сучасний підхід до вивчення початкового курсу рідної мови висуває як основний принцип його засвоєння всебічний розвиток мовлення учнів. Дефініцію розвивати мовлення ці науковці тлумачать як "навчи-ти школярів правильно і доцільно відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань [1, с. 212].

У словнику-довіднику основних термінів і понять з методики української мови розвиток мовлення визначається як "процес оволодіння мовленням: засобами мови (фонетикою, лексикою, граматику, культурою мовлення, стилями) і механізмами мовлення – його сприйняття і висловлення власних думок" [3, с. 106].

Слушною є позиція науковців (А. Нікітіна, М. Пентилюк та ін.), які зазначають, що робота з розвитку мовлення учнів здійснюється паралельно за трьома напрямками, а саме:

- збагачення словникового запасу дітей і розвиток граматичної будови їх мовлення;
- засвоєння норм української літературної мови;
- формування у школярів умінь і навичок сприймати й відтворювати чужі та будувати власні усні й письмові висловлювання (зв'язне мовлення) [2, с. 261].

У сучасному освітньому контексті розвиток мовлення учнів початкової школи є однією з ключових складових успішної соціалізації та академічного росту. Важливо пам'ятати, що формування мовленнєвих навичок на цьому етапі визначає не лише рівень володіння граматикою та лексикою, але й розвиток комунікативних та критичних вмінь.

Сучасний підхід до вивчення рідної мови акцентує увагу на всебічному розвитку мовлення, спрямованому на оволодіння учнями всіма необхідними мовними засобами та механізмами висловлення відповідно до норм літературної мови. Врахування індивідуальних особливостей учнів, їх темпів навчання та особистісного розвитку, є важливим кроком у формуванні мовленнєвої компетенції.

Визначаючи три основні напрями роботи з розвитку мовлення - збагачення словникового запасу, оволодіння нормами літературної мови та формування навичок зв'язного мовлення, науковці підкреслюють важливість системного та комплексного підходу до навчання мови в початковій школі.

Отже, відповідно до наукових концепцій, розвиток мовлення учнів початкової школи є складним та багатоплановим процесом, в якому кожен аспект важливий для формування високорівневих мовленнєвих компетенцій учнів. Науковий підхід до цієї проблеми дозволяє враховувати сучасні тенденції в освіті та ефективно адаптувати методики навчання до потреб молодших школярів, сприяючи тим самим створенню освітнього середовища, де кожен учень має можливість розкрити свій мовленнєвий потенціал.

Список використаних джерел

1. Методика навчання української мови в початковій школі : навч. посібник / [кол. авторів за наук. ред. М.С. Вашуленка]. Київ : Літера, 2010. 364 с.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: навч. посібник / [кол. авторів за ред. М.І. Пентилюк]. Київ : Ленвіт, 2004. 400 с.
3. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. Тернопіль : Видавництво Астон, 2008. 132 с.

Михайлечко А. Р.,

УДК 372.8:613.5

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Ткач К. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Кузів Т. Я.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Годованець Л. Б.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному освітньому контексті велика увага приділяється важливості збереження та підтримки здоров'я учнів, особливо на етапі початкової школи, де закладаються основи фізичного та психологічного розвитку дітей. Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі початкової школи визначають собою цілеспрямовані педагогічні підходи та заходи, спрямовані на формування здорового способу життя, фізичного здоров'я та виховання культури здоров'я у молодших школярів. Ці технології є ключовим інструментом для створення оптимального середовища, де діти можуть зростати фізично та психологічно здоровими, отримуючи не лише академічні знання, але й цінні навички збереження власного здоров'я.

Заохочуючи здоровий спосіб життя серед школярів, ми приймаємо напрямок до будівництва суспільства, де здоровий спосіб життя стає не просто обов'язковою складовою, але і культурою, де здорові звички є неот'ємною частиною кожного дня. Здоров'язбережувальні технології роблять освіту важливим інструментом для будівництва майбутнього, в якому здоров'я виступає ключовим ресурсом для особистого щастя та національного розвитку.

Основною особливістю здоров'язбережувальних технологій у педагогіці є пріоритет здоров'я як обов'язкової умови освітнього процесу. Це передбачає створення у школі здоров'язбережувального освітнього простору, в якому педагоги та батьки спільно вирішують завдання, пов'язані з організацією безпечного навчання та раціонального фізичного навантаження, враховуючи

індивідуальні особливості учнів [1, с. 95]. Здоров'язбережувальна технологія, за визначенням дослідниці І. Усатової, представляє собою цілеспрямовану і валеологічно обґрунтовану систему педагогічних заходів, спрямованих на збереження, зміцнення та підвищення рівня здоров'я учнів [2].

Аналіз існуючих класифікацій здоров'язбережувальних технологій дозволяє виділити кілька типів, серед яких варто визначити здоров'язберігаючі технології, оздоровчі технології, технології навчання здоров'ю та виховання культури здоров'я [3]. Кожен з цих типів спрямований на досягнення конкретних цілей, пов'язаних із збереженням і підтримкою здоров'я учнів.

Аналіз здоров'язбережувальної діяльності освітніх закладів свідчить про те, що наявні технології реалізуються через такі напрями освітньо-виховної діяльності:

- створення умов для зміцнення здоров'я школярів та їхнього гармонійного розвитку;
- організація навчально-виховного процесу з урахуванням його психологічного й фізіологічного впливу на організм учня;
- розробка та реалізація навчальних програм із формування культури здоров'я й профілактики шкідливих звичок;
- корекція порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих і медичних заходів;
- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного й психічного розвитку школярів;
- функціонування служби психологічної допомоги вчителям та учням щодо подолання стресів, тривожності; гуманного підходу до кожного учня, формування доброзичливих і справедливих відносин у колективі;
- контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу, нормування навчального навантаження й профілактика стомлюваності учнів;
- організація збалансованого харчування учнів у школі [4].

Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі початкової школи є не лише актуальним, але й стратегічно важливим компонентом формування повноцінної особистості учня. Забезпечуючи інтегрований підхід до педагогічного процесу, вони сприяють не лише зміцненню фізичного здоров'я молодших школярів, але й формуванню у них свідомого ставлення до власного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Вовк В. В. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі початкових класів. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи*: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава: ПНПУ, 2017. С. 94-97.

2. Усатова І. А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних у спеціальних медичних групах: навч.-метод. посіб. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2014. 128 с.

3. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Основи здоров'я та фізична культура*. 2006. №8. С. 1-6.

4. Демінська Л. О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язбережувальних технологій у системі загальноосвітніх шкіл. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. журн. Х.: ХОВНОКУ-ХДАДМ*, 2011. № 11. С. 123-126.

Пугач С. В.,

УДК 37.016.316:37.091.31(043.3)

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Ковалець А. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Бобрик І. С.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Слободяник В. А.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток творчого потенціалу особистості є одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства, адже дитині потрібні не лише знання, а й творча компетентність та сформовані особистісні якості, які допоможуть їй знайти своє місце в житті, бути активним учасником соціуму та щасливою, впевненою у

власних силах людиною. З огляду на це, сьогодні, поряд із традиційними, перед школою стоять завдання розвитку творчої особистості.

Важливість розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку, у якій вона може виявити власні лідерські якості, ініціативу та творчий підхід, пояснюється як державними запитам, так і індивідуальними інтересами здобувачів освіти. Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку творчих навичок. Це найвідповідальніший період дитинства, коли учень хоче вчитися і вірить у свої сили.

Молодший шкільний вік є оптимальним віковим періодом для формування та розвитку творчих здібностей дитини, адже початок систематичної навчальної діяльності є оптимальним періодом для цілеспрямованого розвитку творчих якостей особистості. Оскільки стереотипні способи мислення та дій ще не стали поширеними серед учнів початкової школи, вони можуть заглиблюватись у творчі техніки, складні процеси мислення та моделі поведінки, які вимагають творчої діяльності [1].

До молодшого шкільного віку належать діти 6-11 років, які відвідують 1-4 класи початкової школи. Вікові межі та їх психологічні характеристики визначаються системою виховання, теорією психічного розвитку та психологічною віковою періодизацією.

Відповідно до когнітивної теорії (Жан Піаже) людина проходить чотири основні фази свого психічного розвитку:

- 1) від народження до 2 років;
- 2) 2-7 років;
- 3) 7-11 років;
- 4) 12-18 років і старше.

Третій період психічного розвитку, за Ж. Піаже, – це період конкретних розумових операцій у віці від 7 до 11 років. Мислення дитини обмежується проблемами, пов'язаними з конкретними реальними об'єктами. Початок навчання в школі означає перехід від гри до навчання як основного виду діяльності молодшого школяра, під час якого істотно активізуються інтелектуальні процеси.

Розвиток окремих психічних процесів відбувається протягом усього молодшого шкільного віку учня. Діти приходять до школи з розвиненою початковою формою сприйняття (до цього часу сформовані прості види сприйняття розміру, форми, кольору). У здобувачів освіти молодшого шкільного віку вдосконалення сприйняття не припиняється, воно стає більш контрольованим і цілеспрямованим процесом [2].

Віковими особливостями молодших школярів є порівняно слабка довільна увага і низька її стійкість. Поступово дитина вчиться спрямовувати свою увагу на необхідні, а не тільки зовні привабливі об'єкти, та поступово підтримувати увагу

до них. Розвиток уваги пов'язаний із розширенням сфери дій і здатністю розподіляти увагу на різні види дій. З огляду на це, доцільно так ставити педагогічні завдання, щоб дитина могла і повинна була стежити за роботою своїх однокласників, здійснюючи свої дії, тренуючи розвиток пам'яті. Продуктивність пам'яті молодших школярів залежить від розуміння сутності завдання, опановування відповідних прийомів та способів запам'ятовування й відтворення. Співвідношення мимовільної й довільної пам'яті у процесі їх розвитку в умовах навчальної діяльності різне. У першому класі ефективність мимовільного запам'ятовування вища, ніж довільного, тому що в дітей ще не сформовані спеціальні прийоми осмисленого опрацювання матеріалу і самоконтролю [4].

Систематичні навчальні заняття допомагають дітям розвинути таке важливе розумове уміння, як уява. Як і інші психічні процеси, загальний характер уяви дітей змінюється в умовах навчальної діяльності. Навчання пов'язане з системою жорстких вимог до спільних дій, зі свідомою дисципліною, з довільною увагою і пам'яттю. Усе це впливає на емоційний світ дитини.

Період молодшого шкільного віку відзначається збільшення обмеженості та осмисленості у виявленні емоцій, а також зростання стабільності емоційних станів. У цьому віці в дітей підвищується бажання демонструвати свої уміння. Відповідно, основним мотивом діяльності дитини в цьому віці є прагнення успіху. Іноді трапляється інший вид мотивів – бажання уникнути невдачі. Найбільш сприятливі можливості для розвитку моральних і соціальних якостей, позитивних характеристик особистості формуються в молодшому шкільному віці. Дитина в цій віковій категорії відчуває свою унікальність, усвідомлює себе як особистість і прагне до досконалості. Це відображається на всіх сферах життя учня, зокрема й на стосунках з однолітками [3].

Підсумовуючи, можна зазначити, що молодший шкільний вік характеризується:

1. Розвитком самооцінки через академічні досягнення, стосунки з однолітками.
2. Недостатнім рівнем розвитку емоційного інтелекту.
3. Ставленням до особи вчителя як незаперечного авторитету і прикладу для наслідування.
4. Віковою та ситуаційною кризою 6-7 років.
5. Емоційною вразливістю [5].

Отже, молодший шкільний вік є важливим період розвитку базових навичок, після яких кожне з набутих умінь буде ефективно сформовано в певному віці людини. Молодші школярі відзначаються чутливістю до певних видів впливів, що пов'язано з психічними функціями, які перебувають на стадії дозрівання, тому з настанням молодшого шкільного віку дитина має тенденцію розвиватися в певних напрямках.

Список використаних джерел

1. Данько Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Початкова школа. 2013. № 4. С. 1-2.
2. Демченко І. І. Актуальність проблеми творчого розвитку учнів початкової школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/1/visnuk_17.pdf (дата звернення 25.11.23).
3. Дубасенюк О. А., Іванченко А. В. Практикум з педагогіки: навчальний посібник: видання 2-ге, доповнене і перероблене. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. 482 с.
4. Іщенко Н. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів. Педагогічний альманах: збірник праць молодих науковців / відп. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 98-101.
5. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.

Рабчинська К. С.,

УДК 37.016.3:37.091.31(043.3)

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Маковецька О. М.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Шабатіна А. С.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Трохимчук А. Ю.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному світі, який піддався глибоким змінам через технологічну революцію та доступ до необмеженого обсягу інформації, актуальність формування медіаграмотності учнів початкової школи стає надзвичайно важливою. Медіаграмотність включає

в себе здатність аналізувати, розуміти, критично оцінювати та використовувати різноманітні медійні джерела та технології.

Сучасні діти вже змалечку опиняються в цифровому оточенні, де вони мають доступ до сотень каналів телебачення, соціальних мереж, веб-сайтів, та онлайн-ігор. Інформація засипає їх з усіх боків, і важливо, щоб вони могли відзначати достовірну інформацію від фейкової, розуміти медійну маніпуляцію та зберігати свою кібербезпеку.

Таким чином, назрілим є питання формування медіаграмотності учнів, адже одним із пріоритетних напрямів розвитку педагогіки XXI століття є медіаосвіта. Це проголошено ЮНЕСКО, зазначено в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, що схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 року (протокол № 1-7/6-150) і оновлена у квітні 2016 року, після завершення експериментального етапу та отримання відгуків від учителів [2]. Концепція визначає головну мету медійної освіти, перелік основних термінів, пріоритетні напрямки. Ідея концепції полягає у тому, що медіаосвіта ставить за мету – дбати про інформаційну безпеку держави, і готувати нинішніх школярів до взаємодії із сучасним медіапростором. У новому Державному стандарті початкової освіти [3] міститься змістова лінія медіаграмотності, тобто школяр НУШ має засвоїти навички зі сприйняття, аналізу, інтерпретації, критичного оцінювання інформації з різних медіа.

Медійна грамотність – це готовність до використання ресурсів та можливостей глобального медіасередовища. Можна говорити про соціальні, етичні, культурні та технологічні аспекти медійної грамотності. У процесі формування медійної грамотності учні набувають навичок безпечного використання медіа, а також особистого самовираження, формування власної думки, незалежних поглядів та участі в житті громадянського суспільства, готовності до критичної інтерпретації знань [5, с. 7].

Медіаграмотність полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві [4]. Медіаграмотність допомагає учням розрізняти достовірну інформацію від фейкових новин та дезінформації. Це дуже важливо для формування об'єктивних уявлень про події і явища. Вивчення медіаграмотності сприяє формуванню здорового ставлення до медіа та використанню Інтернету. Воно включає в себе розуміння впливу медіа на емоції та психологічний стан людини. Оволодіння медіаграмотністю стимулює розвиток критичного мислення учнів, вони навчаються аналізувати інформацію, ставити запитання і виражати свої

думки. Медіаграмотність також включає в себе знання про те, як уникати конфліктів в мережі, як бути безпечним в Інтернеті та як захищати свою приватність; сприяє розвитку творчих навичок, оскільки учні можуть створювати власний медійний контент, такий як відео, блоги та інше.

Формування медіаграмотності учнів молодшого шкільного віку відбувається на основі таких навичок:

- естетичні і креативні навички: здатність бачити, чути, створювати й інтерпретувати медіаконтент;
- інтерактивні навички: здатність спілкуватись за допомогою медіа і приміряти на себе різні медіаролі;
- навички критичного аналізу – уміння інтерпретувати і розуміти значення різних медіа контентів;
- навички безпеки – вміння знаходити вихід зі скрутних ситуацій і уникати їх; найважливіші навички безпечної поведінки у віртуальному просторі – захист приватного простору і вміння уникати шкідливих контактів і контенту [1, с. 60].

Отже, у майбутньому навички медіаграмотності стануть ще важливішими, оскільки світ продовжує цифрову трансформацію. Учні, які засвоять ці навички на ранніх стадіях освіти, будуть готові до ефективного функціонування в сучасному цифровому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Тищук Ю., Турко О. В. Шляхи формування медіаграмотності молодших школярів. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць. Випуск 6. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Ковальчук О.В. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 59-62.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 р. "Про затвердження Державного стандарту початкової освіти". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 24.09.23).
4. Словник Media IQ – твій медійний інтелект. URL: <http://media-iq.tilda.ws/glossary> (дата звернення: 24.09.23).
5. Практична медіаосвіта: медіаграмотність в освітньому просторі : навч.-метод. посібник / уклад. : В. В. Байдик, О. В. Проніна; за заг. ред. В. В. Байдик. Лисичанськ, 2021. 66 с.

Радевич А. В.,

УДК 37.091.31:811.161.2-053.2(043.3)

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Сірмої Д. В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

Форі О. І.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

ІНТЕГРАЦІЯ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасні вимоги до освіти передбачають не лише засвоєння конкретних знань, але й формування ключових компетентностей, спрямованих на всебічний розвиток особистості та її готовність до життя в сучасному суспільстві. Нова українська школа визначає завдання організації освітнього процесу на засадах партнерства, академічної доброчесності та толерантності, що підкреслює важливість інтеграції в освітньому процесі [1].

Згідно з Державним стандартом початкової освіти [2], реалізація інтегрованого курсу української мови та читання має на меті формування комунікативних, читацьких та інших ключових компетентностей, а також розвиток особистості учнів з використанням різних видів мовленнєвої діяльності. Це відповідає вимогам сучасного освітнього процесу та сприяє не лише засвоєнню навчального матеріалу, але й розвитку творчих та аналітичних навичок школярів.

Вчені-методисти, такі як Р. Альбеткова, О. Беляєв, М. Баранов, М. Вашуленко, Є. Голобородько, О. Горшков, І. Гудзик, І. Зверев, Г. Іваницька, О. Мащенко, М. Львов, Н. Лесняк, Н. Пашковська, О. Савченко, М. Скаткін, О. Хорошковська та інші, активно вивчають проблему мовно-літературної інтеграції в змісті шкільної освіти. В їхніх наукових працях розглядаються методологічні принципи, такі як текстоцентризм та комплексний аналіз текстів, а також шляхи впровадження мовно-літературної інтеграції.

Інтеграція є важливою умовою сучасної науки та розвитку цивілізації, оскільки сучасне наукове мислення відзначається прагненням досліджувати

широкі єдності об'єктів та явищ життя, унікаючи ізольованого підходу до них. Поняття "інтеграція" має загальнонауковий характер і широко використовується в дидактиці [3]. Існують три рівні інтеграції:

1. Внутрішньо-предметна інтеграція – об'єднання понять всередині окремих навчальних предметів.

2. Міжпредметна інтеграція – синтез фактів, понять, принципів тощо з двох чи більше предметів, що використовується в підготовці інтегрованого уроку.

3. Транс-предметна інтеграція – синтез компонентів основного та додаткового змісту освіти.

Міжпредметні зв'язки включають запитання та завдання з інших навчальних предметів, які допомагають вивченню теми та сприяють глибшому її сприйняттю.

Основні риси інтегрованих уроків включають:

1. Чітко визначену мету та доцільність інтеграції навчального матеріалу або методів пізнавальної діяльності учнів.

2. Науково обґрунтований відбір матеріалу для інтеграції.

3. Розробка структури з урахуванням взаємозв'язку та органічного поєднання компонентів уроку, які синтезуються в єдине ціле.

4. Використання спрямованих педагогічних технологій для проведення таких занять [5].

Основними методичними принципами, які сприяють інтеграції завдань з мови, включають такі аспекти:

1. Забезпечення постійного зв'язку теоретичних знань з їх практичним застосуванням. Мовні знання слугують не самоціллю, а важливим інструментом для формування, вираження і поліпшення мовленнєвої діяльності.

2. Стимулювання активного навчання, де опанування мови стає активним процесом, охоплюючи всі аспекти мовленнєвої діяльності: слухання, аудіювання, читання та письмо.

3. Розгляд мовних знань, мовленнєвих умінь і навичок як необхідної умови та компонента процесу розвитку [4].

Шкільна мовно-літературна освіта відзначається інтеграцією в інноваційне середовище, що вимагає від педагогів та учнів переходу від традиційних методів до сучасних технологій вивчення мови та літератури. Інтегрований підхід надзвичайно актуальний у початковій освіті, де діти, завдяки особливостям сприйняття світу та мислення, природньо готові до засвоєння інтегрованого змісту навчання. Застосування концепції інтеграції як об'єднання раніше розділених елементів в цілісну систему підтверджує, що галузь мовно-літературної освіти вже функціонує як інтегрована. Це виражається у поєднанні вивчення української мови, мовленнєвого розвитку та літературознавчої пропедевтики.

Важливо враховувати, що інтеграція в початковій школі передбачає активну роль вчителя, який є викладачем всіх навчальних предметів. Успіх у роботі вчителя визначається його здатністю аналізувати проведений урок, виділяти досягнення та проблеми, визначати їхні причини та встановлювати відповідність між запланованим та фактичним процесом уроку. Вивчення програм для початкової школи вказує на широкі можливості інтеграції навчального матеріалу та відкриває нові горизонти для педагогічного творчості, дозволяючи дітям бачити різноманіття світу через об'єднання наукових знань, літератури, музики та живопису. Початкова освіта стає основою для міжпредметної інтеграції, що визначає траєкторію подальшого розвитку в середній школі.

Список використаних джерел

1. Вегера Н. С. Відкритий урок. Інтегровані уроки в початковій школі. 1-4 клас. Видавництво "Ранок". Тернопіль-Харків, 2010. 160 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 23.12.23).
3. Клочек Г. Міжпредметна інтеграція навчальних предметів "Українська література" та "Зарубіжна література" як об'єктивна необхідність. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/834mizhpredmetna-integratsiya-navchalnikh-predmetiv-ukrajinska-literatura-ta-zarubizhna-literatura-yak-obektivna-neobkhdnist> (дата звернення: 23.12.23).
4. Плешкова Н. М. Досвід роботи з теми: "Інтегрований урок як одна з нетрадиційних форм організації навчання учнів початкових класів". URL: <https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-integrovaniy-urok-130244.html> (дата звернення: 23.12.23).
5. Сліпка А. В. Особливості інтегрованого підходу у навчанні української мови в початковій школі. URL: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-integrovanogo-pidhodu-u-navcanni-ukrainskoi-movi-v-pocatkovij-skoli-494825.html> (дата звернення: 20.12.23).

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Брига Т. Р.,

УДК 378.147

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ

Набуття академічного статусу в університетах Канади можливо за умов реєстрації суб'єктами навчального процесу за категоріями "Класичний/повний стаціонар" ("full-time", здобуття як мінімум 1,5 кредитного бала протягом семестру слухачами магістратури), "продовжуваний/вечірній стаціонар" ("part-time", здобуття максимум 1,0 кредитного бала протягом семестру слухачами магістратури), "вечірня форма навчання" (заняття проводять увечері один раз на тиждень протягом навчального року у вересні - квітні, двічі на тиждень у травні – серпні), "дистанційна форма навчання" (здійснення навчального процесу засобами ПК) [1, с.56].

У більшості канадських університетах навчальний рік складається з двох семестрів (осіннього та зимового) і розпочинається у перший вівторок вересня й закінчується у травні або в кінці червня з двома екзаменаційними сесіями та канікулами. В деяких закладах академічний рік поділяється на три рівних по тривалості семестри. У цьому випадку студенти можуть розпочати навчання на початку кожного з трьох семестрів. Деякі університети мають програми, що дозволяють студентам одержувати академічні знання й у той же час працювати поза університетом на повну ставку. Незважаючи на те, що такі програми триваліші від звичайних програм, вони надають студентам можливість одержати кваліфікацію та цінний досвід роботи за фахом.

Процес проведення екзаменів в канадських університетах подібний до українського і проходить за традиційною процедурою. Система оцінювання подібна до американської, відрізняючись деталями у різних провінціях. Загалом це рейтингова система: 0 – 100 (прохідний рівень 60) чи оцінки A+...F (Failure).

В навчальному процесі сучасних університетів Канади використовують нові методи, підходи і форми навчання, тим самим удосконалюючи навчально-

виховний процес та підвищуючи рівень знань студентів. Однією з основних тенденцій розвитку теорії й практики навчання у вищій школі Канади є активізація навчання. При цьому типовими підходами до навчання є проблемний та міждисциплінарний. Найбільше поширення одержали форми організації й методи активного навчання. Навчальна робота включає різні форми організації групової й індивідуальної діяльності студентів: лекцію, семінар, тьюторіал, гру, імітацію, науково- дослідну роботу студентів, коопероване навчання, модульне навчання, програмування, дистанційне навчання.

Лекція є основним елементом будь-якого курсу. Частота і тривалість лекцій змінюються залежно від курсу. Лекції використовують для надання інформації про певну частину курсу чи предмету всім студентам групи. Їх читають для цілого потоку, а не для окремої групи. Як правило, перед початком лекції студентам роздають конспект, у якому він самостійно робить необхідні позначення. Така практика дає змогу лектору широко використовувати сучасні технічні засоби навчання, графіки, діаграми, схеми, формули тощо. Обов'язкове відвідування лекцій, ведення запису лекційного матеріалу не є нормою для канадських університетів [3, с. 164].

Семінари у вищій школі Канади передбачають активну участь студентів у процесі навчання, а не пасивне сприйняття чи відтворення матеріалу, надаючи їм можливість вступати у прямий контакт з викладачами. На семінарському занятті як правило здійснюється обговорення розділу дисципліни на основі аналізу виконаних у процесі підготовки письмових робіт або усних виступів студентів. Різновидом семінару є групова дискусія, основна мета якої – не надання студентам інформації, а формування у них наукового мислення, стимулювання їх самостійності й активності, вироблення вміння обговорювати проблеми та віднаходити шляхи їх розв'язання, встановлювати причини розходжень у думках та оцінках.

Важливо, що під час проведення дискусії викладач виступає слухачем, або виконує функцію модератора. Дискусії є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання. Вони значною мірою сприяють розвитку практичного мислення, дають можливість визначити власну позицію, формують навички відстоювати свою думку та, водночас, поглиблюють знання з обговорюваної проблеми. Ще однією формою організації навчання є консультація, у якій беруть участь окремих студент і викладач. Традиційно викладачі виділяють окремих час для обговорення зі студентом певних проблем, що виникають під час вивчення дисципліни, висловлюють зауваження та роблять відгуки щодо виконуваних студентом робіт. Лабораторний практикум – важлива частина процесу формування майбутнього фахівця. Вважається, що саме у лабораторіях студент має змогу працювати з технікою, технологічними процесами, обладнанням, приладами.

Самостійна робота студентів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом. Навчальний час, відведений на самостійну роботу, становить більшу частину загального обсягу навчального часу студента. Зміст самостійної роботи конкретної дисципліни визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Широкого застосування набули методи активного навчання. Одним з методів, що реалізують можливості активного, орієнтованого на практичні результати навчання, під час підготовки майбутніх фахівців є гра. З'явилися різні техніки, спрямовані на самоусвідомлення студентів (індивідуально-розвиваючі ігри) [2, с. 24].

Серед методів організації навчальних занять в університетах Канади переважають інтерактивні (робота у групах, рольові ігри, брейн-стормінг). Такі методи забезпечують моделювання професійних ситуацій, формування вмінь і навичок вирішення задач, розвивають креативне мислення і сприяють формуванню практичних навичок майбутніх фахівців. Методи активного навчання можуть використовуватися на різних етапах навчального процесу: 1 етап – первинне оволодіння знаннями. Це можуть бути проблемна лекція, бесіда, навчальна дискусія й т.д. 2 етап – контроль знань (закріплення), можуть бути використані такі методи як колективна розумова діяльність, тестування й т.д. 3 етап – формування професійних умінь, навичок на основі знань і розвиток творчих здатностей, можливе використання модельованого навчання, ігрові й неігрові методи. Розрізняють три сфери застосування ігрового методу: 1. Навчальна сфера: навчальний метод застосовується у навчальній програмі для навчання, підвищення кваліфікації. 2. Дослідницька сфера: використовується для моделювання майбутньої професійної діяльності з метою вивчення прийняття рішень, оцінки ефективності організаційних структур і т.д. 3. Оперативно-практична сфера: ігровий метод використовується для аналізу елементів конкретних систем, для розробки різних елементів системи утворення [4, с.104].

Список використаних джерел

1. Воронка Г. Додипломна і післядипломна освіта в Канаді та Великій Британії: плюралізм навчально-освітнього процесу: Вища школа, 2005. – №4. – С. 56-60.
2. Гончаров С.М., Мошинський В.С. Вища освіта України і Болонський процес: Рівне: НУВГП, 2004. – С. 21-25.
3. Лаенз Д. Система професійної підготовки вчителів у Канаді: Освіта і управління, 1997. – Т.1. №4. – С. 163-165.
4. Микитенко Н. О. Професійна підготовка соціальних працівників в університетах Канади: дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2006. 204 с.

Вівчаренко Т. І.,

УДК 378

канд. мед. наук, асистент кафедри
стоматології післядипломної освіти,
Івано-Франківський національний медичний
університет, м. Івано-Франківськ

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасні процеси модернізації та реформування національної освіти передбачають формування майбутніх професіоналів на підставі компетентнісного підходу, який дозволить підвищити якість професійної підготовки та сформувати конкурентоспроможного на ринку праці фахівця [1; 2]. Останнє зумовлює потребу науково обґрунтованих змін в організації освітнього процесу закладу вищої освіти.

Зростання науково-технічного потенціалу суспільства, розширення теоретичної бази, накопичення емпіричного матеріалу об'єктивно приводить до диференціації наукового знання, появи нових наукових дисциплін. Водночас швидкими темпами зростає потреба в інтеграції наукового знання. Це призводить до однієї з центральних суперечностей сучасної освіти: необхідністю забезпечити високий рівень інтеграції професійних знань здобувачів освіти на тлі прискорення диференціації навчальних дисциплін.

Міждисциплінарна інтеграція – це цілеспрямоване посилення міждисциплінарних зв'язків за умов збереження теоретичної і практичної цілісності навчальних дисциплін, це процес узгодження їх змісту щодо відображення ними єдиних, безперервних і цілісних явищ професійної діяльності.

Інтеграція навчального процесу у вищих закладах медичної освіти передбачає його побудову за принципом логічних узагальнень послідовності програмних дисциплін і "комплексування" навчання. Викладання проводиться так, щоб знання однієї дисципліни були фундаментом для вивчення іншої. Методичне опрацювання змісту навчальних предметів полягає в систематизації та узагальненні матеріалу, отриманого при вивченні різних дисциплін. Реалізація міждисциплінарних зв'язків у навчальній діяльності – це один із необхідних дидактичних засобів формування в студентів професійних знань і навичок. Важливо, щоб навчальна інформація, засвоєна під час вивчення інших дисциплін, не повторювалась, а використовувалася для мотивації навчальної діяльності студентів, актуалізації опорних знань, умінь і навичок, обґрунтування, з'ясування сутності явищ, моделювання процесів тощо.

У зв'язку з розвитком системного підходу до розуміння природи людського організму, шляхів діагностики і лікування значно зросли вимоги до ефективності міждисциплінарної інтеграції. В педагогічній літературі доволі ґрунтовно описані внутрішньо-дисциплінарна, міждисциплінарна інтеграція, вертикальна, горизонтальна та універсальна інтеграція [1; 3]. Горизонтальна інтеграція пропонує в рамках однієї дисципліни вивчення проблем або рішення практично-орієнтовних завдань, які одночасно знаходяться в предметному полі двох або трьох дисциплін; знаходження загального змісту та способів цілісного бачення проблеми, що вивчається, методів її вирішення і шляхів впровадження результатів. Перевага горизонтальної інтеграції полягає в тому, що головним елементом цієї технології навчання стають об'єкти майбутньої лікарської діяльності. Власне цілісний організм людини, його функціональні системи, органи в стані норми і патології є тими об'єктами, навколо яких об'єднуються в модулі навчальні дисципліни з метою міждисциплінарного вивчення цих систем. Вертикальна інтеграція доповнює горизонтальну і має на меті включення в зміст навчальних дисциплін низки науково-прикладних проблем, які проходять весь навчальний матеріал, надають йому високого рівня інтеграції. Вертикальна інтеграція вирішує не вузькопредметні професійні завдання, а міждисциплінарні проекти, до вирішення яких долучаються інші дисципліни, передбачені освітньою програмою [3].

Забезпечення якості професійної підготовки студентів медичних закладів освіти – це сукупність процедур і діяльності, що мають на меті гарантування та покращення ефективності надання освітніх послуг, які передбачають формування спеціальних знань та виховання морально-вольових якостей студента для його особистісного та професійного розвитку як професіонала, що відповідають вимогам держави та зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

Якість освіти як комплексна характеристика освітнього процесу, що передбачає збалансовану відповідність процесу, результату і освітньої системи меті, потребам та соціальним стандартам освіти з метою формування і розвитку в особистості освіченості, вихованості та певних соціальних, психічних, фізичних і духовних властивостей, що реалізується на всіх етапах навчання

Структурними компонентами професійної компетентності студентів медичних ЗВО, які тісно взаємозалежні та взаємопов'язані, є:

– мотиваційний, що визначається наявністю професійного спрямування особистості та проявляється у виборі професії, професійному самовизначенні та самоідентифікації, заохочує когнітивний інтерес під час навчання у закладі вищої освіти, професійну активність після його завершення і проявляється в інтеграції мотиваційних утворень та вольових якостей особистості професіонала;

– гносеологічний, який формується у виші й характеризується системою загальних і професійних знань, що в сукупності забезпечують високий рівень когнітивної активності, високу розумову працездатність, здатність до сприйняття інформації, її аналізу та узагальнення, формування логічних суджень, постановку мети та свідомий вибір шляхів її досягнення;

– креативно-діяльнісний, який обумовлюється системою гностичних, діагностично-прогностичних, інформаційно-конструктивних, комунікативних, організаційно-методичних, технологічних та рефлексивних умінь та навичок, що забезпечать ефективну майбутню професійну діяльність;

– особистісний, що характеризує індивідуально-психологічні якості особистості, які ґрунтуються на здібностях.

Отже, система забезпечення якості професійної підготовки студентів медичних закладів освіти у процесі міждисциплінарної інтеграції передбачає врахування процесів соціокультурної інтеграції глобалізованого суспільства, інтернаціоналізації вищої освіти та формування академічної мобільності учасників освітнього процесу; повинна відповідати стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; враховувати інтереси здобувачів освіти, позицію зовнішніх стейкхолдерів та потреби держави; базуватися на фундаменталізації, науковості та гуманізації освітнього процесу, студентоцентрованому навчанні, створенні індивідуальних освітніх траєкторій, самоосвіті та безперервному розвитку упродовж життя; базуватися на творчій та креативній діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, ефективної суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі здобувачами вищої освіти; здійснюватися на основі створення інформаційно-комунікаційного освітнього середовища закладу вищої освіти, застосування сучасних засобів інтернет- та хмарних технологій, дистанційного навчання, мультимедійних програмних засобів та електронних навчально-методичних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Мигаль А., Н.Трамбовецька, Н.Єрьоменко та ін. Компетентнісний підхід у медичній освіті: методичний посібник. К., 2021. 78 с.
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>.
3. Прошкін В. В. Інтеграція університетської науки й освіти: історичний аспект [Електронний ресурс] // е-журнал "Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку". 2010. № 2. Режим доступу : http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n2_2010_st_1.

Драгунова В. В.,

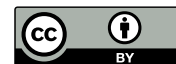
УДК 378.1

канд. пед. наук, доцент

кафедри менеджменту освіти та права,

Державний заклад вищої освіти "Університет

менеджменту освіти", м. Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Актуальність оглядового матеріалу зумовлена зростанням попиту на консалтингові послуги, обумовлює вдосконалення інституційних інструментів взаємодії держави, науки і освіти на підвищення якісної професійної активності закладів вищої освіти. Потребує уваги той факт, що саме заклади вищої освіти займають одну з найбільших ніш освітнього консалтингу, експертної діяльності та консультування в галузі фундаментальних досліджень та інноваційних розробок. З розвитком системи вищої освіти виникла потреба в різних характерних саме для конкретного закладу консалтингових послугах таких як: консультування з питань організації освітньої діяльності; проведення різноманітних досліджень (соціологічних, психолого-педагогічних, маркетингових тощо) в освітній галузі або для потреб освітньої галузі; правове забезпечення освітньої діяльності в закладах освіти різного типу й рівня; супровід процесів ліцензування, атестації та державної акредитації; розробка освітніх програм, навчальних планів і програм, навчально-методичних матеріалів тощо.

Аналіз наукових джерел та нормативної бази свідчить про наявність дискусій навколо побудови моделі освіти, фундаментальних протиріч розвитку як суспільства так і освіти зокрема. По-перше, саморозуміння освіти, як передачі (а також накопичення, відтворення) знань і культури від минулих поколінь теперішнім виявилось неієздатним щодо задоволення потреб сучасності. По-друге, сучасний освітній процес знаходиться у протиріччі не тільки з сучасністю, але і з майбутнім, оскільки система цінностей, цілей та ідеалів, що функціонують сьогодні в освітньому просторі не адаптована до майбутнього яке б влаштувало як усе людство так і конкретну особистість [2].

Погоджуємось із твердженням науковців та пропонуємо власну інтерпретацію поняття "консалтинг". Таким чином, консалтинг є самостійним видом діяльності, якому притаманні характерні ознаки, зокрема: діяльність, яка здійснюється виключно суб'єктами освітньої діяльності; основним видом діяльності є надання рекомендацій з вирішення проблем та впровадження їх у практичну діяльність.

Зазначимо, що суб'єктами освітньої консалтингової діяльності – як у загальній теорії управління соціально-педагогічними системами, до яких належать заклади вищої освіти, так і в менеджменті – є керівні, науково-педагогічні, педагогічні працівники закладів вищої освіти та громадські організації котрі беруть участь у розробці, проектуванні, впровадженні чи застосуванні освітнього консалтингу; об'єктом – діяльність керівних, науково-педагогічних, педагогічних працівників із застосуванням освітнього консалтингу, тобто освітня консалтингова діяльність.

Узагальнення теоретичних основ діяльності закладу вищої освіти дають підстави стверджувати, що консалтингові послуги у сфері вищої освіти слід розглядати у двох аспектах. Зокрема, як послугу, що надається в межах зовнішньої діяльності закладу освіти, та послугу, як важливий інструмент підвищення ефективності управління в системі внутрішньої діяльності, що реалізується шляхом мінімізації витрат та покращення управлінських процесів суб'єктів освітньої діяльності, а також створення і впровадження організаційно-управлінських інновацій у структурі розвитку внутрішньої діяльності. Варто вказати, що внутрішня і зовнішня діяльність є взаємодоповнюючими каналами одержання суб'єктами освітньої діяльності професійної допомоги у вирішенні поточних та стратегічно-інноваційних проблем діяльності закладу вищої освіти. Завдання послуг консалтингу в системі зовнішньої діяльності закладу вищої освіти є масштабнішими за мету традиційного консультування суб'єктів освітньої діяльності, які її здійснюють. Це пояснюється тим, що по-перше, збільшується перелік користувачів консалтингових послуг (громадяни, фізичні та юридичні особи, громадські структури); по-друге, комплекс консалтингових послуг не обмежується лише питанням управління, але й включає питання інформаційного, наукового, освітнього, інфраструктурного, культурного, соціологічного, ментального, трудового, інституційного та іншого характеру; по-третє, консалтингові послуги виконують низку інноваційно важливих функцій. Зазначені особливості пропонуємо враховувати при формуванні методичного забезпечення управління консалтинговими послугами в системі зовнішньої діяльності закладу вищої освіти[1].

Важливим для нашого дослідження є те, що виокремлений подвійний характер консалтингових послуг забезпечення зовнішньої діяльності закладу вищої освіти, що розглядається як інструмент мінімізації витрат зовнішніх дій закладу освіти та як елемент системи підвищення ефективності діяльності закладу вищої освіти. Зазначене твердження зумовлює необхідність виокремлення зовнішніх та внутрішніх принципів консалтингових послуг. До зовнішніх принципів консалтингових послуг відносимо: визнання й державне

сприяння, прогнозованість змін інституційних умов та євроінтеграційних прагнень держави, системність й повноцінність, сприяння розвитку консалтингових експертів та ефективність консалтингу для освітньої галузі. До внутрішніх принципів консалтингових послуг належать: цілепокладання, системність, безперервність, збалансованість, гнучкість, науковість тощо.

Окрім того, до особливостей консалтингових послуг суб'єктів освітньої діяльності закладу вищої освіти належать такі, які ґрунтуються на характері джерела управлінської діяльності (вищий рівень конкуренції, кількість споживачів, внутрішні та зовнішні детермінанти, географічні та ринкові інструменти, показники ефективності, характер відносин надавача послуг та отримувача, рівень складності, комплексності та системності послуги тощо).

Сучасні тенденції та нововведення в освіті вимагають інноваційних підходів до управління закладом вищої освіти. Реалії сьогодення вказують на потребу розробки теоретичної бази та інструментів управління, спрямованих на впровадження консалтингової діяльності. Необхідність досліджуваної діяльності в закладі вищої освіти зумовлена створенням адаптованого організаційно-економічного механізму, зорієнтованого на розробку й модернізацію перспективного, конкурентоспроможного закладу, перебудову організаційно-планової підготовки менеджменту, підвищення рівня проєктування, зміну стилю управління.

Проте, в умовах невизначеності України, в умовах сучасних викликів та суспільних загроз спостерігаються часті зміни законодавства, особливо в частині актуальності функціонування закладу освіти, конкуренції на ринку праці, антикризового менеджменту, забезпеченості якості надання освітніх послуг. Особлива увага розвитку діяльності закладів вищої освіти зосереджена на умовах євроінтеграційних прагнень України.

Таким чином, забезпечення реалізації консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності передбачають характеристики процесу за допомогою впровадження проєктних технологій в управлінський процес, що виступає ефективним механізмом успішного позиціонування закладу як на ринку освітніх послуг так і на ринку праці.

Пропонуємо виокремити такі основні характеристики проєктування консалтингової діяльності у сфері управління закладом вищої освіти:

- 1) необхідність вирішення проблем підвищення ефективності діяльності закладу освіти, забезпечення якості освітніх послуг;
- 2) підвищення наукомісткості управлінської діяльності, що вимагає від спеціалістів закладу освіти знання найкращих світових досягнень, навичок наукової діяльності, досвіду реалізації проєктів у сфері діяльності закладу вищої освіти;

3) недостатність розроблення механізму впровадження проєктних технологій, що сприятиме глобальним змінам в системі вищої освіти;

4) потреба в проєктуванні консалтингової діяльності забезпечить ефективність функціонування закладу вищої освіти, та підсилить рівень підготовленості педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів вищої освіти;

5) необхідність вибору оптимальних форм і методів консалтингової діяльності учасниками освітнього процесу тощо.

Проєктування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності за своєю суттю є ефективним механізмом успішного позиціонування закладу як на ринку освітніх послуг так і на ринку праці. Для запровадження цього механізму в діяльність закладу вищої освіти розроблено та апробовано відповідну концептуальну модель на основі аналізу наукових праць з теорії управління й аналізу адаптивно-орієнтованого управлінського процесу.

У наслідок реалізації авторської моделі проєктування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності можуть будуть прийняти управлінські рішення щодо необхідності: визначення й аналізу цільових стратегій розвитку закладу вищої освіти; здійснення обміну пропозицій закладу вищої освіти, необхідних для ринку праці та ринку освітніх послуг, на певне ресурсне забезпечення діяльності закладу (споживачі освітніх послуг, оплата за навчання, гранти для фінансової підтримки, висококваліфіковані педагогічні, науково-педагогічні працівники, належна матеріально-технічна база, інформатизація тощо); залучення суб'єктів консалтингових послуг та ін.

Таким чином, проєктування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти визначаємо як поетапну діяльність з відповідними управлінськими впливами, яка представлена у формі збору, опрацювання й аналізу інформації щодо вивчення ринку і динаміки споживчого попиту та можливостей закладу шляхом проведення моніторингових досліджень з використанням специфічного інструментарію.

Висновок. В умовах невизначеності проєктування консалтингової діяльності забезпечить ефективність функціонування закладу вищої освіти, сприятиме вибору оптимальних форм і методів такої діяльності учасниками освітнього процесу та підвищить рівень підготовленості педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Драгунова В.В. Технологія проєктування консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності. Вісник Кафедри ЮНЕСКО "Неперервна професійна освіта XXI століття". Випуск 8 (2023). URL: <https://unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/90/83>.

2. Іванова Т. В. Вища освіта в контексті європейського сталого розвитку
<file:///C:/Users/User/Downloads/alexi,%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.PDF.pdf>.

3. Перспективи розвитку освіти в Україні: соціологія однієї ілюзії. [електронний ресурс]. Режим доступу: https://smartpoll.agency/?gclid=CjwKCAiA3_BwE.

4. Рябова З.В. Консалтинг у закладах освіти в умовах невизначеності. Адаптивне управління: теорія і практика: електронне наукове фахове видання, серія "Педагогіка". Випуск 13(25), 2022. [електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///C:/Users/user/Downloads/500-Article%20Text-1051-1-10-20230127.pdf>.

5. Хоменко В.В. Консалтингові послуги в освіті. Теорія і методика управління освітою. [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_1/30.pdf.

Дубініна Н. В.,

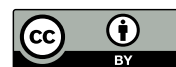
канд. пед. наук, доцент

кафедри іноземних мов,

Одеська державна академія

будівництва та архітектури, м. Одеса

УДК 378.013+370.113+370.112

ВПЛИВ НАУКОВО-ТВОРЧОГО ГУРТКА НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ ТА АРХІТЕКТОРІВ

Формування та розвиток науково-творчих умінь є складовою становлення професійної особистості фахівців будь-якого профілю, зокрема, інженерів-будівельників та архітекторів. Цей процес здійснюється у ЗВО в умовах змін у змісті вищої освіти з впровадженням інформаційних та освітніх технологій. Зміст сучасної вищої освіти ставить за мету підготовку фахівця, який спроможний аналізувати, критично мислити, пропонувати нові ідеї, володіє такими професійно-особистісними якостями, як: науковою позицією, уявою, ініціативою, науковим судженням. Все вищезазначене не є можливим без гарно розвинених навичок науково-творчої діяльності та світогляду.

Саме створення науково-творчих гуртків підвищить інтерес студентів до дослідницької діяльності, сформує вміння та навички її здійснення, а також дасть змогу розвинути вищезазначені професійно-особистісні якості, необхідні для подальшої професійної діяльності майбутніх інженерів-будівельників та архітекторів.

З метою успішної реалізації дослідницької діяльності означених фахівців є доцільним дотримання таких принципів, як-от: доцільності, організаційності, різноманітності методів роботи, самостійності, врахування професійних інтересів майбутніх фахівців, зв'язку навчання та майбутньої професійної діяльності, залучення всіх студентів до роботи. Крім того, багато значення приділяється кваліфікації викладачів, так як вони є наставниками.

Що стосується форм та методів організації дослідницької роботи, вони повинні бути оригінальними, творчими та професійно-спрямованими. Мають бути чітко визначеними: тематика дослідження, мета, час, необхідний для проведення дослідження, перспективи подальших досліджень, тощо.

Нами був організований науково-творчий гурток "Всесвітнє архітектурне суспільство" серед студентів 2-их курсів спеціальності "Архітектура та містобудування" Одеської державної академії будівництва та архітектури. Метою гуртка є розвиток креативного мислення, комунікативних навичок, пізнавальних здібностей, наукового та творчого потенціалу, розширення світогляду, набуття професійно-особистісних якостей, таких як: наукової позиції, уяви, ініціативи, наукового судження, зокрема, підвищення інтересу до дослідження архітектури різних країн світу та іноземної мови. Темою гуртка було обрано: особливості зведення архітектурних пам'яток країн різних континентів.

Гурток складався з 10 учасників і був присвячений особливостям зведення архітектурних пам'яток країн різних континентів. Серед учасників виступили студенти з України, Марокко, Туреччини, які наразі проживають в різних країнах світу та навчаються дистанційно, що й зумовило вибір тем досліджень, як-от:

1. Особливості зведення архітектурних пам'яток Марокко.
2. Історія будівництва Єгипетських пірамід.
3. Застосування інноваційних будівельних технологій при будівництві архітектурних пам'яток країн Азії.
4. Бранденбурзькі ворота – як символ возз'єднання Німеччини.
5. Архітектурні шедеври Швейцарії (за власним вибором).
6. Архітектурними дорогами Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії.
7. Передові технології будівництва країн Північної та Південної Америки (пам'ятки за власним вибором).
8. Парфенон та Акрополь як відображення архітектурного мистецтва Античної Греції.
9. Майбутнє України і відбудова держави після закінчення війни.

Студенти підготували доповіді з тем англійською мовою, які супроводжувались презентаціями.

Зважаючи на те, що учасники проблемної групи люблять мандрувати різними країнами, а також мають досвід проживання в них, основними складовими підготовки до доповідей виступили: вивчення досвіду проживання за кордоном, опрацювання літератури з тем досліджень, відвідування екскурсій до архітектурних пам'яток, набуття досвіду комунікації з мешканцями держав та у такий спосіб вдосконалення навичок англійської та німецької мов. Всі доповіді та презентації були цікавими та змістовими, що, в свою чергу, говорить про правильність поставлених цілей та вибору методів здійснення дослідницької діяльності.

Висновки. Вищезазначене дало змогу підсумувати, що дослідницька діяльність у ЗВО є необхідним інструментом формування професійного становлення фахівців, особливо, творчих спеціальностей. Найефективнішою формою її здійснення є створення науково-творчих гуртків. У процесі виконання творчих завдань формуються професійно-особистісні якості, які необхідні наразі сучасному фахівцю для якісного здійснення професійної діяльності: наукова позиція, уява, ініціатива, наукове судження, вміння аналізувати, критично мислити, пропонувати нові ідеї, розвиток творчого потенціалу, а також вміння застосовувати нові інформаційні та освітні технології, тощо.

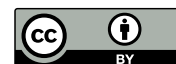
Список використаних джерел

1. Деніна Р.В. Студентський науковий гурток: удосконалення професійних навиків / Р.В. Деніна // Буковинський медичний вісник. – 2015. – Т. 19, № 3 (75). – С. 282–284.
2. Закон України "Про Вищу освіту" № 1556-VII від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> – Дата звернення січень 2016. – Назва з екрана. – 72 с.
3. Про розвиток науки та трансформацію суспільства: концепція для України [Електронний ресурс] / Постанова президії Академії наук України. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/documents>. – № 151 від 03.06.1992.
4. Чорновол-Ткаченко О.О. Науково-дослідницька діяльність студентів у ВНЗ України: зміст та завдання / О.О. Чорновол-Ткаченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009. – № 866. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Вип. 59. – С. 123.
5. Трефаненко І.В., Хухліна О.С. Студентський науковий гурток як вид науково-дослідної роботи студентів // Вісник ВДНЗУ "Українська медична стоматологічна академія". Т.17, вип. 1(57). – С. 278-281.

Кириєнко О. О.,

УДК 378.027.7

асистент кафедри біології, здоров'я
людини та методики навчання,
здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Проблема формування професійної компетентності сучасного педагога, зокрема і вчителя біології, нині перебуває в стані постійного реформування, котре зумовлене необхідністю модернізації освітнього процесу закладів вищої освіти в контексті євроінтеграції. Євроінтеграційні процеси зумовили трансформацію освітнього простору, що спричинені декількома факторами: трансформацією загальних засад функціонування системи вищої освіти в Україні, у контексті європейських та світових глобалізаційних процесів, адаптацією сучасної освіти до нових реалій економіки та індустрії, потребою часткової або суцільної діджиталізації системи професійної підготовки фахівців в умовах пандемії та введення карантинних заходів у ЗВО, що викликало необхідність часткової чи суцільної дистанційної підготовки фахівців. Унаслідок цього на увагу заслуговують імерсивні технології, котрі у контексті сучасних проблем є одними із засобів вирішення проблеми викладання дисциплін у закладі вищої освіти та формування професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема і біології, в умовах дистанційного навчання.

Питання професійної підготовки вчителя біології вищої освіти активно вивчаються М. Білянською, Ю. Бойчук, Н. Грицай, С. Івановою, О. Іванців, Н. Кічук, Л. Кондрашовою, А. Ліненко, В. Оніпко, О. Пехота, Л. Соловей, А. Троцько, Ю. Шапраном та ін. Зарубіжний досвід означеної підготовки представлено в науковому доробку S. Abell, K.-H. Berck, P. Brown, P. Friedrichsen, H. Gropengießer, U. Kattmann, U. Harms, W. Killermann, T. Kleininger, J. Mayer, L. Nagy, M. Nagy, U. rhase-Eichmann, H. Öztaş, E. Özay, W. Stawiński, L. Tuszyńska та ін.

Імерсивні методи навчання у вищій школі фрагментарно висвітлені в працях О. Америкідзе, В. Боса, Є. Белінської, Т. Голуб, Є. Крюкової, А. Жичкіної, Р. Коцюби, Т. Парфірової, О. Сипченко та ін. Однак на сьогодні відсутні роботи, в яких відбивається комплексний підхід до оцінки ефективності використання імерсивних технологій у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів біології.

Проблема впровадження імерсивних технологій в освітній процес закладу вищої освіти є досить новою, а тому, на наш погляд, слід звернути увагу на тлумачення цього поняття. Термін "імерсивність" має англійське походження та трактується як "занурення", "ефект присутності". Імерсивні технології навчання отримали свою назву від поняття імерсії – навчання в різних напрямках, із залученням різних органів відчуттів.

Серед науковців термін "імерсивні технології" часто використовують як сукупну номінацію взаємодії людини з простором, інформацією, контентом на грані між реальним і нереальним продуктом віртуальної, доповненої чи змішаної реальностей [4, с. 102].

На думку N. Soroko "імерсивні технології" – це мультидисциплінарні сфери, що вимагають синтезу багатьох технологій, таких як комп'ютерна графіка, комп'ютерний зір, машинне навчання та програмування мобільних пристроїв, а також потребують теоретичних знань у різних галузях ..." [6, с. 89].

M. Arbogast імерсивну технологію розглядає через інтеграцію віртуального вмісту з фізичним середовищем, що дозволяє користувачеві природно взаємодіяти зі змішаною реальністю, котра включає в себе два основних типи реальності – доповнену (AR) та віртуальну (VR)" [5, с. 49].

Нам же імponує наступне визначення поняття "імерсивні технології" – це середовище в котрому реалізується організаційно-педагогічна умова освітнього процесу під час вивченні гуманітарних предметів, і яке сприяє розв'язанню проблеми навчання та поширенню інформаційно-комунікаційних технологій, використанню їх засобів.

Отож, імерсія потрактовується як цілеспрямоване, систематичне й тривале в часі занурення здобувачів освіти в іншомовне середовище із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що передбачають використання студентами відео-, аудіо-, текстової інформації з метою формування відповідних професійних компетенцій, умінь і навичок.

Імерсивний підхід в освіті осмислюється як стратегія пізнання, а також як сукупність прийомів, способів інтерактивної продуктивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу з метою розвитку і саморозвитку особистості слухача в умовах штучно створеного віртуального оточення, яке здатне комплексно впливати на його сенсорні модальності.

Серед переваг використання імерсивних технологій в освітньому процесі ми виокремлюємо наступні:

- доступ до всіх ресурсів (як до інструмента для створення занять і досягнення освітніх цілей);
- регулярний характер сприяння навчанню;

- удосконалювання спілкування й інтелектуального обміну;
- забезпечення існуючим світовим досвідом;
- інтернет як ігровий елемент навчання [2, с. 362].

Переваги імерсивних технологій для студентів заключаються у:

- навчанні і роботі в групі, команді;
- співробітництві у вирішенні освітніх проблем;
- роботі груп поза навчальною аудиторією;
- передбачуваному аналізі отриманої інформації і створенні власних навчальних продуктів.

Упровадження імерсивних технологій в освітній процес закладів вищої освіти сприяє формуванню новітньої системи освіти, у контексті нового підходу до подачі і засвоєння наукового і методичного матеріалу. Потенційно імерсивні технології можуть стати основним інструментом у системі педагогічної освіти в умовах дистанційного навчання. Викладачі мають змогу використовувати віртуальну й доповнену реальність для взаємодії слухачів з різними об'єктами в тривимірному просторі, а також максимально унаочнити комунікативні процеси. Застосування імерсивних технологій дозволяє значно покращити засвоєння матеріалу, та напрацювати навички роботи в реальному часі. Фактично, використання імерсивних технологій в освітньому процесі наочне і цікаве вивчення різних дисциплін в одному освітньому просторі. А це у свою чергу є передумовою для формування професійної компетентності майбутніх учителів, набуття інноваційних знань щодо викладу навчального матеріалу, формування та розвиток практичних умінь та навичок використання інновацій в освітньому процесі як закладів вищої школи, так і закладів загальної середньої освіти.

Забезпечення імерсивних технологій підвищує ефективність різнорівневого навчання. За допомогою дистанційного середовища можна брати участь в міжнародних Інтернет-проєктах, проводити дослідницьку діяльність, бути активними учасниками Інтернет-олімпіад, творчих конкурсів. Таке середовище сприяє використанню Інтернет-ресурсів, створенню власних мультимедійних презентацій, використанню інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 466]. Безумовно, досягнення максимально ефективного сполучення наявного інформаційного педагогічного ядра й освітніх імерсивних технологій вимагає великої підготовчої роботи педагога. У першу чергу, це пошук і оцінка якості навчальної інформації в Інтернеті [3, с. 28].

Окрім того, слід відмітити, що формування професійної компетентності майбутніх учителів відбувається як під час самостійної роботи студентів, так і під час занять. Ми погоджуємось із думкою О. Грановської, яка відмітила, що основою для розробки навчальних занять можуть бути залучені імерсивні технології, серед яких відмітила наступні:

1. Використання поточних занять педагогів, можливість відновлення змісту занять матеріалами з Інтернет.

2. Персональні і колективні визначені плани, інтегровані заняття, авторські розробки, інноваційні ідеї, що виграють у наповненні і наберуть силу і швидкість для досягнення кінцевої мети, поповнюючи свій зміст освітніми імерсивними технологіями [1, с. 75].

Упровадження імерсивних технологій в освітнє середовище майбутніх учителів біології передбачає створення певної колаборації, що має на меті перехід від мультимедійного сприйняття навчального матеріалу до мультимодального, тобто перцепцію з гранично можливою деталізацією і повним зануренням. Ключовою технологією реалізації процесу імерсивності в освітньому середовищі майбутніх учителів біології та його моделюванням визначається технологія віртуальної реальності, тобто створення інтерактивного освітнього середовища для повного занурення здобувачів, яка крім зорового сприйняття, містить тактильне та слухове, формуючи широке навчальне поле із різноманітними модальностями.

Разом з перевагами імерсивних технологій, слід визначити і деякі застереження щодо їх використання та впливу на здобувача. Уважаємо за необхідне зазначити, що, створення й успішна реалізація імерсивного підходу в освітньому процесі майбутніх учителів біології заснована на механізмах впливу на сенсорні системи організму. Розуміння викладачем процесів роботи сенсорних систем здобувача, що занурюється в імерсивне освітнє середовище, його резонансів дає можливість адекватно оцінити ступінь заглиблення у віртуальне середовище, своєчасно викрити позитивні і негативні аспекти цього процесу, а також визначити можливі проблеми та ризики.

Особливо підкреслюємо необхідність врахування індивідуальних особливостей здобувачів, формування свідомого почуття міри під час користування імерсивним освітнім середовищем. Одним із важливих факторів ефективності взаємодії в імерсивному середовищі, на думку більшості дослідників, є феномен присутності. Присутність визначається як почуття реальності взаємодії, що часто виражається в ілюзії фізичного перенесення в імерсивний освітній простір.

Відтак, можна зробити окремі висновки, пов'язані з особливостями використання імерсивних технологій як мультимодальних, що ефективно впливають на результативність освітньої діяльності і є одним із засобів формування професійної компетентності педагогів. На нашу думку, варто виділити дві важливі групи факторів: програмне забезпечення і технічні характеристики обладнання, котре використовується в освітньому процесі та індивідуальні характеристики здобувача вищої освіти. При цьому, саме

збалансованість взаємозв'язку означених факторів і надасть реальну можливість використовувати імерсивне середовище в найбільш оптимальних умовах і з максимальною ефективністю.

Список використаних джерел

1. Грановська О.С. Застосування імерсивних технологій під час викладання іноземної мови. "Імерсивні технології в освіті": збірник матеріалів І Науково-практичної конференції з міжнародною участю. ІІТЗН НАПН України. 2021. С. 72–76.
2. Зайченко І. Сучасні освітні імерсивні технології у процесі викладання англійської мови: навч. посібник. Київ, 2019. 528 с.
3. Зязюн І. А. Освітні імерсивні технології у вимірах педагогічної рефлексії. Світло. 2020. № 1. 54 с.
4. Клочко А. Використання імерсивних методів навчання у професійній підготовці військових фахівців. "Імерсивні технології в освіті": збірник матеріалів І Науково-практичної конференції з міжнародною участю. ІІТЗН НАПН України. 2021. С. 102–105.
5. Arbogast, M. Immersive Technologies in Preservice Teacher Education: The Impact of Augmented Reality in Project-Based Teaching and Learning Experiences. Electronic Thesis or Dissertation. 2019.
6. Soroko N. Using of Virtual Reality Tools for the Development of Steam Education in General Secondary Education. Information Technology and Learning Tools. 2020. № 6. Pp. 87–105.

Одарченко В. І.,
канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-
педагогічна академія" Харківської
обласної ради, м. Харків

УДК 378.1

АКАДЕМІЧНИЙ ІНБРИДИНГ У КАДРОВІЙ ПОЛІТИЦІ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі становлення регіональні наукові школи мають особливе значення, оскільки їх розвиток сприяє вирішенню конкретних проблем, залученню ресурсів та формуванню інтелектуального потенціалу для підтримки регіону.

Поняття "наукова школа" є багатозначним. Погоджуємося з науковцем С. Гончаренко, що розкриває значення наукової школи як "систему наукових знань і особливу діяльність з їх виробництва; ... співтовариство вчених, які зайняті не лише самою "наукою", але й "навчанням науці" – передачею і засвоєнням знань і прийомів діяльності, необхідних ученому наступного покоління" [1, с.7)].

Одним з кроків створення наукової школи є формування команди. Тому, залучення випускників ЗВО до роботи в стінах Alma Mater є важливим завданням для підтримки співпраці між освітнім закладом і випускниками. Підтвердження даної тези знаходимо у роботі О. Поповича та В. Кліменкової – "саме інбридинг відігравав певну позитивну роль при формуванні наукових шкіл. Адже цілком природно, коли лідер збирає навколо себе своїх учнів – тих, хто виконав під його керівництвом дисертаційну роботу, – і формує із них дружно працюючий колектив. А створення власної наукової школи зазвичай вважається одним із найвагоміших свідчень успішності науковця, його авторитету і внеску в розвиток науки" [2, с. 58].

Проблемі академічного інбридингу присвячено роботи іноземних та вітчизняних науковців. Дослідники вивчали вплив академічного інбридингу на інституційну ефективність, продуктивність досліджень та загальне академічне середовище. Варто зазначити, що погляди на трактування академічного інбридингу відрізняються.

Becher, T., & Trowler, P. R. (2001) у своїй книзі "Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Cultures of Disciplines" [6] обговорюють культурні аспекти академічного життя, в тому числі питання, пов'язані з академічним інбридингом.

Stephan, P. (2012) проводила дослідження різних аспектів академічного життя, включаючи питання, пов'язані з академічними ринками праці та мобільністю. Її роботи часто зачіпають такі теми, як кар'єрні шляхи та мобільність в академічних колах [5].

Saravia, J. (2008) присвятив дослідження вивченню академічного інбридингу в латино-американських університетах. Його робота проливає світло на наслідки інбридингу для якості та інтернаціоналізації досліджень.

Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009) у своїй книзі "Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution" [3] обговорюють глобальні тенденції у вищій освіті, включаючи питання, пов'язані з академічною мобільністю та інбридингом.

Peter van den Besselaar, P., & Sandström, U. (2017) у своєму дослідженні "Early Career Dynamics of Researchers in the Contemporary University" розглядають кар'єрні шляхи дослідників, включаючи фактори, пов'язані з мобільністю та інбридингом.

Ми повністю погоджуємося з науковцями, що зазначають академічний інбридинг як наймання закладом вищої освіти на роботу викладачів, які здобули освіту в цьому ж закладі. Ця практика повсюдно засуджується, але при цьому широко використовується [4, с. 49].

Отже, в ході дослідження ми розглядаємо академічний інбридинг як ситуацію, коли особи отримують академічні посади або просування по службі в тій самій установі, де вони здобули свої наукові ступені або де вони мають тісні особисті чи професійні зв'язки. Це явище може мати як позитивні, так і негативні аспекти (рис. 1).

Рис. 1. Позитивні та негативні сторони академічного інбридингу

Зусилля, спрямовані на збалансування переваг і недоліків академічного інбридингу, часто передбачають активний пошук кандидатів з різним академічним і професійним досвідом, заохочення мобільності в академічній кар'єрі та сприяння прозорим і заснованим на заслугах процесам найму і просування по службі. Підтримка здорового балансу між інституційною звичкою і впливанням свіжих перспектив має вирішальне значення для життєздатності та зростання академічних інституцій.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Наукові школи в педагогіці. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. URL: С.7-28. С.7 <http://surl.li/difiz> (дата звернення: 29.12.2023).
2. Попович О.С., Кліменкова В.І. Академічний інбридинг – проблема, що традиційно ігнорується при формуванні кадрової політики в науці України ISSN 1560-4926. *Science and Science of Science* 2020. № 2 (108) С. 58 https://sofs.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/Naukovedenye_2_nomer_2020_pechat-54-63.pdf.
3. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009). Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. Chestnut Hill, MA: Boston College Center for International Higher Education. URL : http://www.cep.edu.rs/public/Altbach,_Reisberg,_Rumbley_Tracking_an_Academic_Revolution,_UNESCO_2009.pdf (дата звернення: 29.12.2023).
4. Caplow T. The academic marketplace N. Y. : Basic Books, 1958. P. 49.
5. Stephan, P. (2012). Perverse Incentives. *Nature*, 484, P. 29-31. URL: <http://dx.doi.org/10.1038/484029a> (дата звернення: 29.12.2023).
6. Trowler, Paul. (2001). Becher, T. and Trowler, P. (2001) *Academic Tribes and Territories: intellectual enquiry and the cultures of disciplines* (2nd edition). Buckingham: Open University Press/SRHE.

Шевченко О. В.,

УДК 378.147

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри теорії і

методики фізичного виховання,

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

Мельнік А. О.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри теорії і

методики фізичного виховання,

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформування освіти в Україні з метою інтеграції до європейського освітнього простору вимагає від освітян розробки та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій. Для того, щоб навчальні технології застосовувалися в освітньому процесі здобувачів вищої освіти, науково-педагогічні працівники повинні бути обізнаними, готові визначати, які наукові методи можна адаптувати до рівня навчальної та дослідницької діяльності студентів.

Сучасний викладач вищої школи повинен здійснювати освітню діяльність, яка вимагає як теоретичних, так і практичних спеціальних знань, а також здійснювати тактичне і стратегічне планування своєї діяльності та мотивувати здобувачів освіти до навчання.

Сучасні освітні технології в закладах вищої освіти забезпечують засвоєння студентами вміння розв'язувати дидактичні проблеми освітнього процесу за допомогою сучасних інноваційних технологій, аналізувати і прогнозувати ефективність застосовуваних технологій навчання, формувати почуття відповідальності за їх результати. Опанування різними видами інноваційних технологій сприяють розвитку у студентів потреби творчості, педагогічної культури і нового стилю педагогічного мислення.

На думку І.М. Дичківської, термін "інноваційна педагогічна технологія" тлумачать у різних значеннях: як цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій і засобів; як комплексний, інтегрований процес, що охоплює суб'єктів, ідеї, способи організації інноваційної діяльності і забезпечує результативність нововведення [2, с. 71].

У сучасній теорії педагогіки існують принципи інноваційності, до яких належать: принцип організованої інноваційної зміни станів освіти, переходу від стихійних механізмів перебігу інноваційних процесів до свідомо керованих, принцип інформаційної, матеріально-технічної, кадрової забезпеченості реалізації основних етапів інноваційних освітніх процесів, принцип прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному соціально-педагогічному середовищі, принцип посилення стійкості інноваційних процесів, принцип прискорення розвитку інноваційних процесів у системі освіти, принцип підтримки інноваційної ініціативи, творчості, самодіяльності і самостійності об'єктів управління [3, с. 55-56].

Педагогічна технологія об'єднує три взаємопов'язані компоненти: науковий, процесуально-описовий та процесуально-діючий. Як науковий компонент: педагогічні технології – це частина педагогічної науки, що вивчає і розробляє мету, зміст і методи навчання і проектує педагогічні процеси; як процесуально-описовий – це опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей змісту, методів і засобів для досягнення планових результатів навчання; процесуально-діючий – це здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів [4].

Творчий розвиток особистості здобувачів вищої освіти, індивідуалізація процесу навчання у закладах вищої освіти та розвиток інтелектуального потенціалу студентів, зорієнтовані на креативний рівень опанування матеріалом, спроможного до постійної самоосвіти та самовдосконалення та розв'язання конкретних завдань навчання і виховання.

Розробка та впровадження сучасних освітніх технологій потребує нових підходів до управління, залучення до традиційної системи навчання і виховання принципово нових елементів, оскільки цей процес не зводиться лише до збільшення суми знань та розвитку професійної спрямованості майбутніх фахівців, а передбачає досягнення нової якості організації освітнього процесу, урахування сучасних підходів до організації суб'єктів діяльності в процесі професійної підготовки.

Викладання сучасних освітніх технологій полягає у наданні здобувачам ґрунтовних знань з теорії та історії педагогічних технологій, засвоєння сучасних технологій освітнього процесу та формування готовності до їх практичного використання; розвиток у них педагогічних професійних компетентностей, педагогічної майстерності, що уможливають інноваційний характер діяльності у вищій освіті; формування компетентностей необхідних для застосування сучасних педагогічних та інформаційних технологій для забезпечення освітнього процесу.

Професійна підготовка студентів залежить від рівня розвитку їх пізнавальних властивостей. Величезний вплив на професійне становлення здійснюють їх професійна спрямованість, значимість освітні завдання і власна активність.

В сучасних освітніх технологіях інноваційні процеси носять дискретний, циклічний характер, тісно пов'язаний з життєвим циклом нововведення, та залежать від дії низки чинників, серед яких головними є: готовність студентів до сприяння сучасних освітніх технологій та позитивна мотивація освітньої діяльності в цій ситуації, готовність викладачів і студентів до творчої діяльності, оптимальний психологічний клімат освітнього процесу та майстерність педагогів, врахування аспектів управління закладом вищої освіти.

Впровадження нових технологій в освітній процес завжди вважалося прогресивним кроком і підвищувало мотивацію до навчання. Сьогодні до інноваційних технологій можна віднести і використання комп'ютерних моделюючих систем, і впровадження ситуаційних, так званих, кейсових технологій, і вирішення фахових задач за допомогою комплексного використання знань з загальноосвітніх та фахових дисциплін [1].

Знання та навички, надбані здобувачем при вивченні освітніх технологій дозволяють сформувати у майбутніх фахівців здатність до застосування загальних та спеціальних методів дослідження; формувати на цій основі системний науковий світогляд, морально-етичні цінності, громадянську позицію, професійну та академічну етику, загальний культурний кругозір. Великого значення набуває здатність до педагогічної діяльності із дотриманням академічної та професійної доброчесності та готовність студентів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій, освітній та професійній діяльності.

Набуваючи системного наукового світогляду, розуміння основних методологічних та світоглядних проблем, сучасний стан наукових знань студенти в закладах вищої освіти оволодівають сучасними теоріями і концепціями суспільно-економічного розвитку.

Отже, сучасні освітні технології формують здатність здобувачів освіти в ЗВО застосовувати інноваційні науково-педагогічні технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність освітнього процесу з дотриманням норм академічної етики та доброчесності та правових засад організації освітньої та наукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Воркут Т.А. Роль кейс-методу в підготовці фахівців з логістики: Аналіз світового досвіду. *Ринок послуг комплексних транспортних систем та прикладні проблеми логістики*. Київ, 2000. С. 55-61.
2. Дичківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. К.: ЦП "КОМПРИНТ", 2016. 583 с.
4. Сисоева С. О. Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак. *Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр.* 2. 2006. С. 127–131.

СЕКЦІЯ 6. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 6. ADULT EDUCATION

Задворний С. І.,
канд. геогр. наук, доцент,
доцент кафедри географії України і туризму,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира
Гнатюка, м. Тернопіль

УДК 378

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ЯК СКЛАДНИК СИСТЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СФЕРІ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ

Інтеграція національної освіти у європейський освітній простір є неможливою без побудови стійкої та досконалої освітньої системи, яка сформована із врахуванням принципу неперервності. У даному контексті мова йде про освіту впродовж життя, що дає можливість не лише постійно підвищувати кваліфікацію фахівців в рамках їх професійної діяльності, але й сприяє задоволенню особистісних потреб у розвитку, вдосконаленні, набутті навичок і технологій креативної і новаторської діяльності. На сучасному етапі це забезпечує освіта дорослих, одним із ключових складників якої виступає післядипломна освіта.

Національне освітнє законодавство на базисному рівні визначає основні правові засади функціонування післядипломної освіти, її місце у загальній структурі освіти (поряд із дошкільною, повною загальною середньою, позашкільною, спеціалізованою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою та вищою освітою), а також її ключові елементи. Це зокрема змістовно розкрито у Законі України "Про освіту" [8] (Рис. 1).

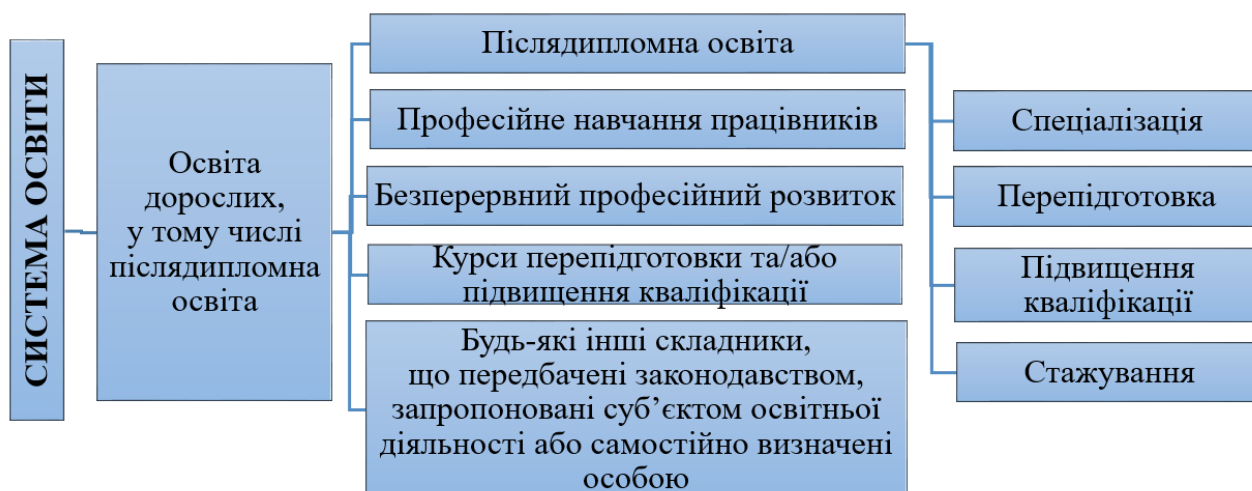

Рис. 1. Післядипломна освіта у структурі освіти України та її елементи [8]

Тут також наводиться дефініція післядипломної освіти, як складника освіти дорослих, що передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду [8]. У свою чергу, у Законі України "Про вищу освіту", у статті 60 вказується, що освітню діяльність у сфері післядипломної освіти здійснюють безпосередньо заклади післядипломної освіти або відповідні структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ [3].

Після внесення змін у Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, з 2018 р. відкрилися широкі можливості для проходження процедури ліцензування задля подальшого започаткування провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти закладами освіти та науковими установами за усім спектром чинного переліку галузей знань та спеціальностей. Сьогодні у сфері післядипломної освіти обов'язковому ліцензуванню підлягає підвищення кваліфікації або підготовка в інтернатурі за відповідною спеціальністю. Також щодо започаткування та провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти до закладів і установ (ліцензіатів) встановлені наступні вимоги: 1) кадрові (забезпечення педагогічними, науково-педагогічними, науковими та іншими працівниками, необхідними для виконання затвердженої освітньої програми підвищення кваліфікації із чіткою відповідністю фахової кваліфікації працівника освітньому компоненту, який він забезпечує); 2) технологічні (наявність права власності чи користування майном, забезпечення навчальними приміщеннями та засобами, навчально-методичне забезпечення, інформаційне забезпечення освітньої діяльності) [4]. Традиційно в Україні післядипломна освіта була поширеною та мережево-розгорнутою на інституційному рівні у галузі освіти (педагогіки), медицини публічного управління і адміністрування, окремих технологічних галузей тощо. Її обов'язковість прописувалась у різноманітних нормативних та методичних документах. Необхідність післядипломної освіти у сфері обслуговування, в тому числі й у сфері туризму і рекреації не була затребувана та популярною. Але стрімкий розвиток економіки, глобалізаційних трендів та необхідності продуктивного розвитку внутрішнього та міжнародного туризму загострив це питання.

Освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки [4]. Туризм і рекреація як важливий сектор економіки потребує якісного кадрового забезпечення. Це відповідно зафіксовано у національному законі "Про туризм", де акцентується увага на професійній підготовці, перепідготовці і підвищення кваліфікації кадрів [10]. Також у стандартах вищої освіти першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівня за спеціальністю

242 Туризм та третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 242 Туризм і рекреація закріплено академічні права випускників на здобуття додаткових кваліфікацій в у системі освіти дорослих (післядипломної освіти, підвищення кваліфікації) [5, с. 6; 6, с. 6; 7, с. 6].

За даними реєстру переліку ліцензій у ЄДЕБО [1], станом на кінець 2023 р., єдиним закладом вищої освіти, який здійснює провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти (починаючи з 2020 р.) за спеціальністю 242 Туризм у галузі знань 24 Сфера обслуговування є Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль). Ліцензований обсяг для підвищення кваліфікації працівників закладів, підприємств, установ та організацій сфери туризму тут становить 25 осіб. Освітній процес забезпечують педагогічні та науково-педагогічні працівники Центру післядипломної освіти і Географічного факультету зазначеного університету.

Також аналіз даних ЄДЕБО показав, що у закладах післядипломної освіти та наукових інститутах (установах) наразі відсутні ліцензії за даною спеціальністю [1]. У свою чергу, слід відзначити, що сучасні вимоги до ліцензіатів, значний запит на ринку послуг стосовно освіти дорослих дають можливість освітнім закладам та освітнім установам, де наявний академічний потенціал у сфері туризму і рекреації, розширювати таку діяльність.

Сьогодні важливість післядипломної освіти у сфері туризму і рекреації простежується у наступному: 1) забезпечення вдосконалення професійних компетентностей працівників; 2) підвищення рівня конкурентоспроможності туристичних підприємств, установ, destinations різного рівня; 3) розбудова корпоративної соціальної відповідальності; 4) розширення горизонтів співпраці суб'єктів туристичної діяльності із закладами освіти у контексті вдосконалення освітніх програм, їх компонентів із залученням стейкхолдерів, роботодавців, в тому числі й у сфері післядипломної освіти; 5) можливість обміну новаторським досвідом, креативними підходами, сучасними технологіями розвитку сфери туризму і рекреації.

Загалом, підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що сучасне освітнє законодавство регулює основні положення післядипломної освіти у сфері туризму і рекреації. Наразі воно перебуває на етапі розбудови та вимагає свого вдосконалення й розширення. Ми впевнені, що у цьому контексті новий закон "Про освіту дорослих" [9], який є євроінтеграційним, забезпечить реалізацію цих процесів та створить умови для неперервної освіти у туристично-рекреаційній сфері із залученням усіх зацікавлених сторін (бізнес, влада, освіта).

Список використаних джерел

1. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua>.

2. Задворний С. І. Формування управлінської компетентності у майбутніх фахівців сфери туризму. Herald pedagogiki. Nauka i praktyka: Warszawa: Wydawca: Sp.z o.o. "Diamond trading tour", 2019. №50. С. 76-78.

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

4. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>.

5. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм і рекреація для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 941 від 03.08.2023 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/04.08.2023/242-Turyzm.i.rekreatsiya-dok.filos.941-03.08.2023.pdf>.

6. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 209 від 21.02.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzm-mahistr-21.02.22-1.pdf>.

7. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 1068 від 04.10.2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/242-Turizm-bakalavr.21.01.22.pdf>.

8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

9. Про прийняття за основу проекту Закону України про освіту дорослих: Постанова Верховної Ради України від 12.01.2023 р. № 2874-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-IX>.

10. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

11. Пшенична Л. Післядипломна освіта – сучасні тенденції прогресу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 3 (57). С. 439-448.

СЕКЦІЯ 7. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 7. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Косяченко К. Л.,

УДК 316.77+339.138]:615.12:502.13

д-р фармац. наук, професор,
завідувач кафедри організації
та економіки фармації,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця, м. Київ

Яковлева А. О.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця, м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ КОМУНІКАЦІЙ І МАРКЕТИНГУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕКОЛОГІЧНУ ПОЛІТИКУ

Сучасний світ стоїть перед надзвичайною екологічною кризою, яка ставить під загрозу природне середовище і благополуччя людей. Зростання обізнаності та усвідомлення цієї проблеми приводить підприємства, компанії, уряди та громадські організації до пошуку ефективних інструментів для вирішення екологічних викликів. Роль комунікацій та маркетингу у контексті екологічної політики фармацевтичних підприємств визначається як ключова. Ефективна взаємодія з громадськістю та впровадження концепцій та засад екологічного маркетингу можуть істотно сприяти відповідальному ставленню фармацевтичних підприємств до навколишнього середовища, а також підвищити попит на їхню продукцію.

У сфері екологічної політики, комунікації та маркетинг стають необхідною частиною стратегій, спрямованих на усвідомлене споживання та підтримку екологічних цінностей. Ефективна комунікація відіграє ключову роль у розумінні загроз, пов'язаних з екологічними проблемами, і сприяє формуванню відповідальної споживчої поведінки. Фармацевтичні компанії, розповсюджуючи усвідомленість про екологічні виклики, можуть активно залучати споживачів, бізнес та політику до участі в екологічних ініціативах. Маркетинг виступає як сильний каталізатор змін, просуваючи екологічно чисті товари і послуги та сприяючи змінам у поведінці споживачів.

Дослідження ролі комунікацій та маркетингу в екологічній політиці фармацевтичних підприємств має великий потенціал у формуванні світу, де екологічно відповідальна поведінка є стандартом. Використання таких інструментів, як

комунікація та маркетинг, в екологічній політиці може призвести до значного збільшення продажів та підвищення авторитету та довіри серед покупців.

Згідно з останнім дослідженням за участю 35 000 осіб у 35 країнах, дві третини споживачів приймають рішення про те, що купувати, ґрунтуючись на прозорості компанії, тоді як 62% хочуть, щоб компанії дотримувалися етичних та екологічних цінностей [3].

Опитування BCG, проведене в липні 2020 року, показало, що в шести державах-членах Ради співробітництва арабських держав Перської затоки понад 80% споживачів заявили, що вони готові жити більш екологічно. Крім того, 56% респондентів заявили, що вони твердо переконані в необхідності прийняти стійкий спосіб життя [2].

Дослідження "Голос споживача: спосіб життя" за 2021 рік, опубліковане компанією Euromonitor International, додатково демонструє, наскільки зміна споживчих уподобань є глобальною, а не обмежується західними чи розвинутими ринками. Наприклад, виявилось, що майже 35% опитаних на ринках, що розвиваються, повідомили, що купують товари екологічного виробництва [5].

Зростання уваги споживачів до сталого, соціально та екологічно відповідального споживання вимагає від компаній довести свою готовність до змін. Використання комунікацій та маркетингу у контексті екологічної політики може впливати на усвідомлення громадськості екологічних проблем, зміну ставлення до природного середовища та мотивацію до позитивних екологічних дій. Ці інструменти можуть сприяти створенню ефективних екологічних кампаній, розвитку зелених технологій та сприяти екологічній трансформації у всіх сферах життя.

Очікується, що у майбутньому зростання та підвищення обізнаності, вплив соціальних медіа та регуляторні ініціативи щодо сталого розвитку будуть керувати ринком. Лише компанії, які зможуть продемонструвати відповідність новим, більш етичним споживчим стандартам, зможуть процвітати в світі, орієнтованому на екологічність.

Отже, результати цього дослідження можуть стати основою для розробки ефективних стратегій використання комунікації та маркетингу як інструментів екологічної політики фармацевтичних підприємств. Вони сприятимуть змінам у свідомості суспільства, створенню нових екологічних норм та практик.

Список використаних джерел

1. Алєкперова Н. В., Сахнацька Н. М. Перспективи використання екологічного маркетингу у діяльності вітчизняних аптечних закладів. *Наукові публікації кафедри організації та економіки фармації*. 2021. URL: <http://ir.librarynmu.com/handle/123456789/2310> (дата звернення: 29.12.2023).

2. Are Consumers in the Gulf States Ready to Go Green? / J. Hildebrandt et al. *BCG Global*. URL: <https://www.bcg.com/publications/2021/gulf-state-consumer-sentiment-toward-green-agenda> (date of access: 29.12.2023).

3. Majority of Consumers Buying From Companies That Take A Stand on Issues They Care About and Ditching Those That Don't, Accenture Study Finds. *Newsroom / Accenture*. URL: <https://newsroom.accenture.com/news/2018/majority-of-consumers-buying-from-companies-that-take-a-stand-on-issues-they-care-about-and-ditching-those-that-dont-accenture-study-finds> (date of access: 29.12.2023).

4. Pilarczyk B. Marketing communications process on the pharmaceutical market. *Marketing Trends : Proceedings of the 10th International Conference* / eds. J-C. Andreani, U. Collesei. 2011. URL: <http://www.marketing-trends-congress.com/sites/default/files/papers/2011/Pilarczyk.pdf> (date of access: 29.12.2023).

5. Voice of the Consumer: Lifestyles Survey 2021: Key Insights. *Euromonitor*. URL: <https://www.euromonitor.com/voice-of-the-consumer-lifestyles-survey-2021-key-insights/report> (date of access: 29.12.2023).

Makieiev S.Y.,

UDC 372.854+543.645.5

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the
Department of Physics and Chemistry,
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University, Kharkiv

Bohdanov S.A.,

Student of Master's
degree in higher education,
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University, Kharkiv

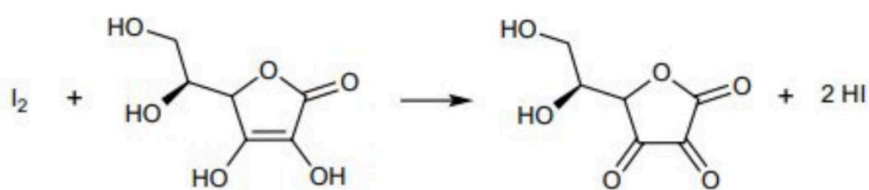
DETERMINATION OF L-ASCORBIC ACID CONCENTRATION BY IODOMETRIC METHOD IN SCHOOL CONDITIONS

Balanced supply of vitamins is very important for normal functioning of human body. With increased nervous and mental stress, significant physical activity, contact with a large number of people, the need for vitamins, including vitamin C, increases.

Ascorbic acid is a white crystalline substance with acidic taste, easily soluble in water, but quite unstable and capable of destruction in light by oxygen of air, as well as in the presence of Fe^{3+} and Cu^{2+} ions; more resistant in acidic environment than alkaline [2]. Due to the presence of two asymmetrical atoms, there are four diastereomers of ascorbic acid, but biological activity reveals only one – L-ascorbic acid, which is called vitamin C.

Most organisms are capable of ascorbic acid synthesis, but humans are not capable of this due to the absence of enzyme L-gulonolactone oxidase. Therefore, vitamin C should be consumed, mainly from plant products [4]. Ascorbic acid is required for collagen biosynthesis, L-carnitine and some neurotransmitters; it also participates in protein metabolism [5]. Vitamin C is also an important antioxidant and regenerates other antioxidants in human body, including α -tocopherol (vitamin E) [1]; it plays an important role in the immune function and improves the absorption of non-heme iron, which is present in plant products [3]. Therefore, determining the concentration of vitamin C in plant products is necessary to ensure a balanced diet.

Determining the concentration of vitamin C in plant products requires, first of all, the choice of accurate quantitative analysis methods. At the same time, these methods should be available for use in a chemistry school course. Therefore, the quantitative analysis of plant products for vitamin C content in the conditions of chemistry school cabinet is relevant. Iodometry is one of the simplest and most reliable methods for determining ascorbic acid. During iodine titration, L-ascorbic acid is oxidized, forming L-dehydroascorbic acid by equation:

Six plant products were selected for the study: rose hips, black currant, red bell pepper, oranges, green apples, tomatoes. Food extract was prepared for detection of vitamin C. For this purpose, 2 g of plant raw materials were grated in a Petri cup or finely chopped and rubbed in a mortar with a small amount of sand. Then 10 ml of 2 % HCl solution was added to the plant mass. The mixed mass was filtered through the filter into a conical flask on 50 ml. 1 ml of 0,5 % starch solution was added to the filtrate and was titrated with 0,003 N iodine solution, before the appearance of blue.

For the calculation of vitamin C content in product used the formula of mass (m) determination (1):

$$m = \frac{C_N \times M_E \times V}{1000}, \quad (1)$$

where: C_N – molar concentration of iodine equivalent, mol-eq/dm³;

M_E – molar mass of ascorbic acid equivalent, g/mol (88 g/mol);

V – volume of iodine spent on titration, cm³.

To list the content of vitamin C in 100 g of product (X), used formula (2):

$$X = \frac{m \times 1000}{2} \quad (r). \quad (2)$$

The results were compared with normative values (Table 1).

Table 1

L-ascorbic acid content in plant products

Plant products	Vitamin C concentration, mg / 100 g	Normative values, mg / 100 g
Rose hips	635	650
Black currant	242	250
Red bell pepper	238	250
Oranges	44	50
Green apples	32	35
Tomatoes	18	20

According to the data obtained, the highest content of L-ascorbic acid among the studied products was found in rose hips (635 mg/100 g), the smallest in green apples (18 mg/100 g). In general, all the obtained indicators actually correspond to the normative values, which proves the efficiency of chosen method. Thus, the iodometric determination of L-ascorbic acid concentration in plant products can be carried out in school conditions in practical work and optional classes.

References

1. Daniel T.A., Nawarskas J.J. Vitamin C in the Prevention of Nitrate Tolerance. *Annals of Pharmacotherapy*, 2000. № 34(10). P. 1193-1197. DOI: <https://doi.org/10.1345/aph.19415>.
2. López-Pastor J.-A., Martínez-Sánchez A., Aznar-Poveda J., García-Sánchez A.-J., García-Haro J., Aguayo E. Quick and Cost-Effective Estimation of Vitamin C in Multifruit Juices Using Voltammetric Methods. *Sensors*, 2020. № 20(3). P. 676-691. DOI: <https://doi.org/10.3390/s20030676>.
3. Motora K.G. Iodometric Determination of the Ascorbic Acid (Vitamin C) content of mango and tomato consumed in Mettu Town Ilu Abba Bora Zone, Oromia Ethiopia. *IOSR Journal of Pharmacy and Biological Sciences*, 2017. № 12(3). P. 59-61. DOI: <http://doi.org/10.9790/3008-1203035961>.
4. Shulha O.K., Petukhova T.A., Moiseieva H.M., Ryzhykh A.S. The marker of general human health is vitamin C. *Young scientist*, 2018. № 2(54). P. 56-62. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2/13.pdf>.
5. Yevlash V.V., Zhelezniak Z.V., Dobrovolska O.V., Murlykina N.V. Features of determination of vitamin C in multicomponent food systems. *Scientific works of ONAFT*, 2014. № 46(1). P. 174-178. URL: <https://journals.uran.ua/swonaft/article/view/40626/36876>.

Makieiev S. Y.,

UDC 372.854+543.645.6

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the
Department of Physics and Chemistry,
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University, Kharkiv

Ustynova D. S.,

Student of Master's
degree in higher education,
H. S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University, Kharkiv

DETERMINATION OF PROTEINS BY COLOR REACTIONS IN SCHOOL CONDITIONS

Proteins are natural high molecular weight compounds (polymers) consisting of amino acid residues. Amino acid residues are combined in protein macromolecules with a peptide group -NH-CO- , so proteins are referred to as polypeptides. Proteins include 20 amino acids. The chemical composition of proteins is characterized by a constant average nitrogen content – approximately 16 %.

In the school chemistry course, proteins are studied in grades 9 and 10, and mastering this topic has several important aspects. First, these are structure and functions: students study the basic concepts of protein structure, peptide chains, spatial structure; they learn about protein functions in living organisms: catalytic, transport, structural, protective, etc. Secondly, it is a phenomenon of denaturation: students are introduced to the conditions in which proteins can lose their structure and functions, for example, at high temperature or changing the pH of the medium. Therefore, the study of proteins in the school chemistry course is relevant, it contributes to a better understanding of life processes, the formation of cross-curricular relationships between chemistry and biology, and has an important role in preparing students for further study of natural sciences.

The presence of reactionary active groups, the stabilization of spatial structure with weak interactions, the large size of molecules makes proteins very sensitive to the action of external factors. Violation of the natural conformation of the molecule that occurs as a result of non-covalent bonds rupture and leads to loss of biological activity, is called denaturation. During denaturation, the primary structure of proteins is not broken and in some cases the denatured protein restores its natural conformation – renaturation occurs. Denaturation occurs at high temperature,

ionizing radiation, as well as chemical factors – changes in the pH of the medium (adding acids or alkalis), salting out by strong electrolytes, the action of heavy metals cations (Pb^{2+} , Cu^{2+} , etc.), organic solvents, and enzymes.

With the help of chemical reactions, it is possible to establish the protein nature of the substance and to prove the presence of some amino acids in different proteins. Known universal color tests that give all proteins: biuret (peptide bond), ninhydrin (α -amino acids). Specific tests are due to the presence of only certain amino acids: xanthoproteic (cyclic amino acids); nitroprusside (cysteine); Fohl's (sulfur amino acids); Hopkins'-Cole (tryptophan); Millon's (tyrosine); Sakaguchi (arginine) [1]. Most of the quantitative methods of protein analysis are also based on color reactions, including colorimetric methods of Bradford, Lowry and biuret test by Weixelbaum.

The principle of biuret test is the formation of purple complex of Cu^{2+} ions with protein molecules in alkaline medium: binding of oxygen atom to copper (2+) ion is due to the appearance of negative charge resulting from the cleavage of hydrogen atom from the enol group of peptide [3]. Proteins and peptides consisting of at least three amino acids enter into the biuret reaction. The protein concentration is set by intensity of light absorption with a wavelength of 540-580 nm. The limit of sensitivity of biuret test is low and limited by the protein concentration of 0,5-10 mg/ml [2], which is why it is advisable to use this method for high protein samples.

To conduct a definition by this method, pour into a test tube 1 ml of the protein solution, add 7 ml of 0,2 N sodium hydroxide solution and 2 ml of Weixelbaum reagent (2,25 g of potassium sodium tartrate, 0,75 g of copper (II) sulfate, 1,25 g of potassium iodide dissolved in 50 ml of water and add 50 ml of 0,4 N sodium hydroxide). In the second test tube, prepare a control sample: pour 1 ml of water, add 7 ml of sodium hydroxide solution and 2 ml of Weixelbaum reagent. Both tubes are stirred and left for 30 minutes. In the test sample, the solution is painted in purple.

The color intensity of the test sample is determined using photoelectric colorimeter with a green optical filter (550 nm) according to the method described above. Determine and note the optical density of the test sample. To switch from optical density to protein concentration, a calibration graph is constructed. To do this, prepare solutions of protein known concentration from the original solution of egg albumin, the content of which is 10 mg in 1 ml of solution.

In two series of 6 tubes each pour solutions of milk and whey proteins, 7 ml of 0,2 N sodium hydroxide solution and 2 ml of Weixelbaum reagent. The test tubes are stirred and left for 30 minutes. Determine the optical density and use the values found to find the concentration of proteins by graph. The results of measuring egg albumin, milk and whey proteins are given in Table 1.

Table 1

The results of determining the optical density of protein solutions

№ tube	Protein concentration, mg/ml	Optical density		
		Egg	Milk	Whey
1	1	0.42	0.37	0.37
2	3	0.48	0.4	0.42
3	5	0.58	0.44	0.46
4	7	0.64	0.48	0.5
5	9	0.7	0.5	0.55

The protein concentration (X) is determined by the formula (1):

$$X = \frac{C \cdot A_1}{A_2}, \quad (1)$$

where: C – concentration of calibration solution of protein, mg/ml;

A₁ – optical density of the test protein solution;

A₂ – optical density of calibration solution of protein.

For milk protein: X = 9·0,5/0,7 = 6,43 mg/ml.

For whey protein: X = 9·0,55/0,7 = 7,07 mg/ml.

Therefore, the results of the study showed that the concentration of proteins in general corresponds to the norm for products taken for analysis. In school conditions, egg protein can be used to build a calibration graph. The protein content in the egg protein is 11 g / 100 g, and the density is 1.045 g / ml. Thus, the calibration graph will correspond to 1,1 mg/ml of protein (1 %), 2,2 mg/ml (2 %), 3,3 mg/ml (3 %), 4,4 mg/ml and 5,5 mg/ml. The spectrophotometer or photoelectric colorimeter in school conditions can be replaced with the SchoolKit software, which includes the ColorKit software. In the "Colorimeter" mode it is possible to determine the concentration of substances quite accurately. Thus, the determination of proteins by color reactions can be carried out in school conditions in practical work and optional classes.

References

1. Hubskeyi Y.I. Structure and amino acid composition of proteins and peptides. *Biological chemistry: textbook*, 2000. Chapter 2. Unit 2.2. URL: <https://repository.tdmu.edu.ua/handle/1/8584>.
2. Jian W., Kang L., Burton L., Weng N. A workflow for absolute quantitation of large therapeutic proteins in biological samples at intact level using LC-HRMS. *Bioanalysis*, 2016. № 8(16). 1679-91. DOI: <https://doi.org/10.4155/bio-2016-0096>.
3. Olson B.J., Markwell J. Assays for determination of protein concentration. *Current Protocols in Protein Science*, 2007. Chapter 3. Unit 3.4. DOI: <https://doi.org/10.1002/0471140864.ps0304s48>.

Маленівська Д. О.,
здобувачка вищої освіти,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця, м. Київ

УДК 615.014

ФАРМАКОЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЛІКУВАННЯ ГІПОТЕРИОЗУ

Фармакоекономічна оцінка лікування гіпотериозу насамперед передбачає вивченню та обробці інформації: анатомічних та фізіологічних властивостей щитоподібної залози, аспекти діагностики та лікування гіпотериозу та їх економічну доступність, вивченню ринку фармацевтичних препаратів та їх цін.

Основною функцією щитоподібної залози є вироблення тиреоїдних гормонів. Та незважаючи на невеликий розмір щитоподібної залози, тиреоїдні гормони, що виробляються в ній, мають численні ефекти і впливають на функцію всіх органів і систем. Тиреоїдні гормони потрібні для нормального росту і розвитку. Гіпотиреоз – це ендокринологічне захворювання, що проявляється недостатнім виробленням гормонів щитовидної залози

На сьогодні, це захворювання є однією з найпоширеніших ендокринологічних хвороб після цукрового діабету. Клінічна картина гіпотиреозу значно варіює залежно від вираженості й тривалості дефіциту тиреоїдних гормонів, віку пацієнта та наявності в нього супутніх захворювань. Метою лікування є стійке підтримання в організмі вмісту тиреоїдних гормонів на рівні, який задовольняє фізіологічні потреби. Лікування гормонами проводять індивідуально з контролем пульсу, холестерину в крові та скарг на слабкість, болі в м'язах і ділянці серця.

Основою в процесі роботи було вивчення діагностики гіпотиреозу та економічної доступності лікування даного захворювання. Для того щоб виявити де буде доступніше провести діагностику лікування, ми вибрали декілька лабораторій та приватну клініку Меділенд. Зібравши данні по основним критеріям діагностики, а саме: клінічний аналіз крові на тиреоїдні гормони, пакетні та комплексні діагностики функції щитоподібної залози.

Якщо брати до уваги аналіз на Т4 та ТТГ то ми побачимо що ціноутворення біль-менш однакове, але доступніше буде зробити дослідження в лабораторії Медлаб, де вартість становить 200 грн за аналіз.

Якщо порівнювати пакетні діагнозики, то найбільший спектр аналізів буде в лабораторії Діла, потім Сінево та на третьому місці буде клініка Меділенд. Щодо вартості, приведемо в приклад стандартний пакет базових тиреотропних

гормонів: ТТГ, Т3 вільний, Т4 вільний. Вартість якого відрізняється, найвигідніше буде пройти комплексне діагностичне лікування клініці Меділенд де вартість становить 480 грн за пакет, в лабораторії Сінево вартість пакету буде 580 грн.

Робота по порівнянню ціноутворення на лікарські засоби якими лікують гіпотиреоз. Для проведення аналізу на препарати Левотироксину було взято до уваги такі мережі аптек:

- Аптека доброго дня;
- Подорожник;
- Аптека низьких цін;
- Аптека оптових цін.

Серед препавратів Левотироксину які зареєстровані на фармацевтичному ринку України були представлені препарати: Еферокс, L- Тироксин Фармак, L- Тироксин БХ та Еутирокс.

Проаналізувавши ціноутворення серед представлених нами аптек, ми бачимо, що вартість по препаратам дещо варіюється. Але економічно вигіднішою мережею стала група аптек "Подорожник" де вартість є дещо нижчою за інші мережі, наприклад препарат Еутирокс в дозуванні 75 мкг кількістю 100 табл. в даній мережі буде коштувати 198,81 грн, L-тироксин БХ становить 119,22 грн за дозування 125 мкг кількістю 50 табл., Еферокс коштує 132,20 грн за дозування 100 мкг кількістю 100 табл., L-тироксин Фармак буде вартістю 92,83 грн за дозування 50 мкг кількістю 50 табл.

Цінова політика на препарати досить мінлива в кожній мережі та може відрізнитись в різних торгових точках однієї мережі. Зважаючи на широке розповсюдження ТТ цих аптек, пацієнти можуть з легкістю самостійно вибрати найбільш доступну для них ціну на препарат.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків а також списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботі сягає 46 сторінок, з них 43 основного тексту.

Список використаних джерел

1. Бобро Л. М., Тимошенко Д. В. Проблеми діагностики гіпотиреозу в практиці сімейного лікаря. *Problems and prospects* : Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference (Tokyo, Japan, 13 – 15 January 2022). Tokyo, 2022. P. 109–112.
2. Офіційний сайт медичної клініки Меділенд. URL: <https://mediland.ua> (дата звернення: 28.12.2023).
3. Державний реєстр лікарських засобів. URL: <http://www.drlz.com.ua> (дата звернення: 28.12.2023).

4. Настанова 00514. Гіпотиреоз. Настанови на засадах доказової медицини. Створені DUODECIM Medical Publications, Ltd. URL: <http://guidelines.moz.gov.ua/documents/2918?id=ebm00514&format=pdf> (дата звернення: 28.12.2023).
5. Олійник В. А. Патологія щитовидної залози в Україні (епідеміологія та регіональні особливості). *Журнал практ. лікаря*. 2001. Вип. 2. С. 5–7.
6. Стандарти діагностики та лікування ендокринних захворювань / А. Д. Чернобров та ін. ; за ред. М. Д. Тронька. Київ : Здоров'я України, 2005. 312 с.
7. Медична освіта у світі та в Україні : навч. посіб / Ю. В. Полячеко та ін. Київ : Книга плюс, 2005. 384 с.

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 8. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Ващенко Т. В.,

УДК 821.161.2-1

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ДО ПИТАННЯ ТРАКТУВАННЯ ПОСТМОДЕРНОЇ ЕСТЕТИКИ

Загальновідомо, що постмодернізм є однією з культурних реакцій на загальноцивілізаційну кризу, яка виникла в результаті втрати авторитету моноцентричних метанаративів епохи модерну. Він, як культурне явище, пропонує переосмислення традиційних вірувань і доктрин, оскільки старі концепції неспроможні вирішити проблеми, з якими суспільство стикається в сучасному світі. Він прагне знайти такі цінності, які б не роз'єднували, а об'єднували різних представників суспільства. Замість фундаменталізму та тоталітаризму, постмодернізм акцентує увагу на значенні плюралізму, відкритості та різноманітності духовного життя.

Уважається, що як літературна течія постмодернізм виник в останню третину XX ст. у США та Європі. Проте, варто відзначити, що предметом дискусій серед дослідників й до сьогодні є дата виникнення постмодернізму. Згідно з більшістю поглядів літературознавців, перехід від модернізму до постмодернізму відбувався у середині 1950-тих років, адже саме в цей період було помітне не тільки зростання постмодерністського мислення, а й прояви цього напрямку в різних сферах культури.

Протягом 1960–1970-тих років постмодернізм поширився на різні національні літератури, мистецтво та інші галузі культури. Цей період відзначається широким спектром експериментів зі стилем, розбиванням традиційних форм і конвенцій, ігровістю та маніпуляціями зі знаками [2, с. 8].

У літературі цей період характеризується появою різноманітних літературних напрямків, таких як метафікція, магічний реалізм, новий роман та інші. Письменники експериментували з наративною структурою, розмиттям межі між реальністю і фантазією, ігровістю використання мови та маніпуляціями зі знаками.

У 1980-тих роках постмодернізм стає домінуючим напрямом у тогочасній літературі і культурі, що підтверджується його впливом у різних сферах культури та мистецтв (філософія, література, живопис, архітектура тощо). Окрім того, варто

відзначити, що в цей час провідними французькими вченими були розроблені філософські засади постмодернізму. Серед цих літературознавців можемо назвати Жака Лакана, Мішеля Фуко, Жилья Дельоза, Фелікса Гваттарі, Юлію Крістеву, Жака Дерріда, Ролана Барта, Жана-Франсуа Ліотара та ін.

Отже, на сьогодні, говорячи про постмодерну естетику, ми маємо на увазі такі риси: "принцип гри; злиття трагедії й фарсу, іронії й самоіронії, пародії й самопародії; зміщення акцентів з рівня високого звучання на нижчий; перекодування мотивів, висловлювань, сакральних відчуттів і почуттів; тривіальна й вульгарна мова; пульсація різних стильових тенденцій; епатажність; зміна функцій автора та героя; культ незалежної особистості; потяг до архаїки, міфу; прагнення поєднати істини різних культур, релігій, філософій; інтертекстуальність" [1, с. 109].

Список використаних джерел

1. Веретюк Т. Постмодерна естетика повісті Ірени Карпи "50 хвилин трави". *International scientific and practical conference "Philological sciences, intercultural communication and translation studies: an experience and challenges": conference proceedings, April 23–24, 2021. Vol. 1. Czestochowa: "Baltija Publishing", 2021. p. 109–113.*

2. Дегтярьова І. Стилістичний потенціал української постмодерної прози: атореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 "Українська література". Київ, 2009. 20 с.

Маторіна Н. М.,

УДК 821.162.1

канд. філол. наук, доцент,
докторант кафедри полоністики і перекладу,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

БРУНО ШУЛЬЦ І ЕЛІТАРНА ЛІТЕРАТУРА: ЗАУВАГИ ДО ТЕМИ

*Дбайливо ставтеся до того,
що не розумієте, це може
виявитися витвором мистецтва.
(Напис у Національному музеї Прадо в Мадриді)*

Матеріали розвідки складаються з двох частин: перша (теоретична) – це роздуми авторки стосовно (не)наявності літератури елітарної, а також міркування

щодо взаємовідносин між членами бінарної пари *література масова* ↔ *література еліт*; друга (практична) – вирішення питання про стосунки між відомим польським письменником першої половини ХХ ст. з Галичини Бруно Шульцом і елітарною літературою. Для унаочнення матеріали презентуємо в табличному форматі.

У сучасному літературознавстві дотепер розрізняють два т. зв. підтипи літератури → *масову літературу* й *літературу елітну*.

І. Теоретичний аспект	
ДВА ТИПИ ЛІТЕРАТУРИ	
Орієнтовані на культурно-мистецькі запити й вимоги різних типів читачів	
Масова література – традиційна, стандартна, для всіх → ЛІТЕРАТУРА МАС	Елітарна література – нетрадиційна, нестандартна, не для всіх → ЛІТЕРАТУРА ЕЛІТ
Уперше поняття в 1869 р. використав Метью Арнольд (1822 – 1888), англійський поет, культуролог, літературознавець, есеїст Вікторіанської доби.	Використав уперше поняття в 1941 р. Макс Горький (1895 – 1973), німецький філософ, соціолог, один із засновників Франкфуртської школи.
ВАЖЛИВО! 1. Поняття <i>масова література</i> й <i>елітарна література</i> взаємопов'язані, але НЕТОТОЖНІ; навіть у певний спосіб – антонімічні. 2. Здебільшого літературознавці погоджуються з існуванням літератури масової, більше дискусій виникає навколо проблеми існування літератури елітної. 3. У кожного із різновидів літератури є свої плюси (= переваги), можливо, мінуси (= недоліки), але це не є підставою вважати один тип кращим чи гіршим за інший. Знані письменники є авторами як маслітовських, так і елітарних творів. 4. Масова література й елітарна література не є конкурентами! Співіснують в спільному літературному дискурсі, навіть можуть співіснувати в одному художньому творі (згадаймо, "Мандри Гуллівера" Джонатана Свіфта чи "Скотний двір" Джорджа Оруелла).	
<i>Епітети:</i> широковідома, зрозуміла, поширена, розважальна, популярна, смішна, дотепна тощо (≠ погана).	<i>Епітети:</i> автономна, велика, висока, серйозна, справжня, якісна.
Зрозуміла широким верствам читачів.	Інтелектуальна література для обраних.
Література convention (= домовленості).	Література invention (= винахідливості).
Особливості:	
• допомагає відпочити від реальної дійсності; • тяжіє до типізації, стандартизації → пізнавальні сюжети й образи; популярні жанрово-тематичні канони; схожа наративна структура; типові промовисті заголовки; • послуговується мовними штампами; • позбавлена психологізму; • основний принцип – серійність, формульність.	• тяжіє до гібридизації жанрів, складності мовних засобів, філософської наповненості змісту та образів; • послуговується цитуванням, колажуванням, тими чи тими інтелектуальними іграми з читачами; • вимагає від конкретної (!) читацької аудиторії у певний спосіб декодування тексту; • основний принцип – винятковість, унікальність.

У сучасному літературознавчому контексті (за Роланом Бартом [1]) це →	
Література задоволення	Література насолоди
ґрунтується на повторенні й упізнаванні готових схем, жанрів, завдяки чому дає змогу пограти за правилами, не пориваючи з культурними традиціями, не даючи чогось якісно нового [докладніше: 3].	Пропонує щось геть нове, читач відчуває певну розгубленість і навіть дискомфорт. Така художня творчість часто експериментальна, змушує переглянути історичні, культурні та психологічні основи, і насолода від неї значною мірою полягає в тому, що її не можна пояснити чи висловити [докладніше: 3].
II. Практичний аспект	
БРУНО ШУЛЬЦ ↔ ЕЛІТАРНА ЛІТЕРАТУРА	
Бруно Шульц (1892 – 1942) архітектор, графік, декоратор, епістолограф, живописець, журналіст, ілюстратор, критик-мистецтвознавець, листувальник, літератор, літературний критик, літературознавець, літописець, маляр, мемуарист, мислитель, науковець, педагог, перекладач, письменник, письменник-художник, прозаїк, публіцист, рисувальник, скульптор, теоретик літератури, учитель, філософ, фотограф, художник, художник-графік, художник-письменник [2]. • Легше говорити про Шульца, ніж говорити мовою Шульца. Достатньо одного абзацу, щоб зрозуміти, чий це текст, важче сказати, про що йдеться. • Це література незвична, незвична "поезія у прозі", насичена інтелектуально, потребує спеціальних знань, орієнтована в певний спосіб на непересічного читача, який цінує думку. • Текст Бруно Шульца (ідеться про один цілісний текст – літературний, есеїстичний, літературно-критичний і графічно-малярський [5–9]) – це текст оригінальний, специфічний, креативний, незвичний. • Текст Бруно Шульца – текст-насолада → дивує! • Бруно Шульц залишає територію для розмірковування читачам, спонукає інтерпретувати тощо. ... сам Шульц ніколи не прагнув масової любові. Його мистецтво елітарне й метафоричне, воно вибирає свого реципієнта – того, хто потребує саме такого автора: далекого від ідеології і політики, зануреного в уяву й нескінченність образів, що з неї виринають. Віра Меньок [3]	

Список використаних джерел

1. Барт Р. Від твору до тексту. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С.491–496.
2. Маторіна Н. М. Професійна ідентифікація митця-універсаліста Бруно Шульца. *Київські полоністичні студії*. Київ, 2023. Том XXXIX.
3. Меньок В. "Не прагнув масової любові". *Молодий буковинець*. 17 жовтня 2013 р. URL: <http://surl.li/onrhwh>.
4. Нестелеєв М. Література еліт і мас. *Український тиждень*. 19 березня 2017 р. URL: <https://tyzhden.ua/literatura-elit-i-mas>.
5. Фіцовський Є. Бруно Шульц. Книга образів. Київ: Дух і літера, 2014. 560 с.

6. Шульц Б. (Верон Марселій). Ундуля / переклад з польської С. Бреславська. Збруч. 15.01.2022. URL: <https://zbruc.eu/node/109940>.

7. Шульц Б. Книга листів / укл. Єжи Фіцовський; пер. з пол. А. Павлишин. Київ : Дух і літера, 2012. 360 с.

8. Шульц Б. Літературно-критичні нариси / опрацювання та передмова – Малгожата Китовська-Лисяк; переклад з пол. та післямова – Віра Меншок. Київ : Дух і літера, 2012. 176 с.

9. Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича : оповідання; переклад з польської. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. Вид. четверте. 384 с.

Петрович В. В.,

УДК 34:004(477)

канд. іст. наук, доцент,

доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства

та інформаційно-аналітичної діяльності,

Волинський національний університет

імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВПЛИВ ДОКУМЕНТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Розвиток України як соціальної і правової держави визначається у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури, серед яких визначальне місце належить правам людини та створенню ефективного механізму їх забезпечення. В Україні створена достатньо розвинута система соціального обслуговування, важливе значення для ефективної роботи якої має документне забезпечення здійснення цього процесу, застосування сучасних інформаційних технологій документування [8]. Документування – це регламентований процес запису інформації на різноманітних носіях за встановленими правилами, що забезпечує її юридичну силу, та спрямований на збереження всієї документації, що стосується основних напрямів і процедур роботи органу державної влади та прийнятих рішень протягом такого часу, доки ця документація становить цінність [6, с. 376].

В Україні соціальне обслуговування асоціюється з діяльністю різних закладів державної системи соціального захисту населення. Законодавство України по-різному трактує поняття соціального обслуговування. В Законі України "Про соціальні послуги" соціальне обслуговування визначається як система соціальних

заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності [4]. У Законі України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" соціальне обслуговування – це система соціальних заходів, спрямованих на сприяння, підтримку і надання послуг сім'ям, дітям та молоді з метою подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримку соціального статусу та повноцінної життєдіяльності [5]. Отже, соціальне обслуговування – це організаційна форма соціальної діяльності, яка здійснюється переважно через мережу соціальних служб, які взаємодіють між собою для надання більш якісних соціальних послуг [4].

В Україні система соціального обслуговування виявляється в діяльності соціальних служб різних форм власності, серед яких важливе місце займають територіальні центри соціальної допомоги [4]. Головними напрямками їх діяльності є: виявлення та облік самотніх непрацездатних малозабезпечених громадян, які мають право на надання соціальних послуг; організація надання соціальних послуг громадянам. У своїй структурі вони мають відділи, які займаються автоматичною обробкою інформації, виплатами допомоги та компенсації, прийомом документів тощо [7]. Ефективність та оперативність роботи даних центрів, своєчасне надання допомоги суттєво залежить від системи документаційного забезпечення цього процесу, від фахової підготовки кадрового персоналу. Основоположним в організації документаційного забезпечення роботи територіальних центрів соціального обслуговування є наказ Міністерства соціальної політики України від 14.07.2016 № 762 "Про затвердження форм документів, необхідних для оформлення на обслуговування в територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)" [3].

Для отримання соціальних послуг потенційний отримувач може звернутися до структурних підрозділів органів виконавчої влади з питань соціального захисту населення або безпосередньо до соціальної служби. Підставою для отримання соціальної послуги є письмова заява громадянина, яка подається до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення за місцем проживання цієї особи. У випадку, якщо громадянин за станом здоров'я неспроможний самостійно прийняти рішення про необхідність отримання соціальних послуг, таке рішення може прийняти його опікун відповідно до методичного посібника "Управління діяльністю соціальних служб" [9, с. 52–53].

Відділення територіальних центрів забезпечують ведення автоматичного та первинного обліку отримувачів соціальних послуг. На кожного громадянина, якого обслуговує відділення територіального центру, ведеться особова справа, яка вноситься в єдиний реєстр для зручного та ефективного опрацювання. Це має

важливе значення для організації роботи з документами у всіх відділах соціального обслуговування. Впровадження новітніх технологій документування інформації в діловодстві відкриває принципово нові можливості для документального забезпечення управління, дає змогу піднести діловодну діяльність на сучасний рівень, кардинально підвищити продуктивність роботи працівників служби документування [1].

У зв'язку з комп'ютеризацією управління виробництвом і переходом до зберігання інформації на нетрадиційних носіях сьогодні під документальним забезпеченням управління розуміють створення документованої інформаційної бази на різних носіях для використання управлінським апаратом у процесі реалізації його функцій. Це спрощує та прискорює процес підготування документів, уможливорює зберігання та опрацювання великих обсягів інформації, доступ до певної інформації з будь-якої точки земної кулі. Для автоматизованого збору інформації та документування територіальні центри сьогодні використовують наступні технологічні ресурси: єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги (ЄДАРП) – автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою згідно із законами України, отримують соціальні стипендії, державну допомогу постраждалим учасникам масових акцій громадського протесту та членам їх сімей; автоматизовану систему оброблення документації з призначення та виплати допомоги на базі комп'ютерних технологій (АСОПД/КОМТЕХ), що забезпечує автоматизацію процесів призначення, перерахунку, нарахування пенсій, допомоги, компенсаційних виплат тощо, масові перерахунки, формування документів з виплати, бухгалтерської та статистичної звітності в органах Мінпраці, Пенсійного фонду України на базі діючих законодавчих та нормативних актів України; автоматизовану інформаційну систему (AIC), призначену для обліку на місцевому рівні соціального стану інвалідів та їх сімей, одиноких непрацездатних громадян, малозабезпечених громадян та їх сімей для організації соціальної допомоги по видах послуг; програмно-технологічний комплекс "Ведення єдиної заяви (ПТКВЗ)", який забезпечує обробку документації по призначенню всіх видів соціальної допомоги за єдиною заявою. Основною складовою частиною комплексу є автоматизоване робоче місце спеціалістів єдиної приймальні в районному управлінні соціального захисту населення; "Автоматизоване робоче місце", "Звіт страхувальника (АРМ-ЗС)", що призначена для подання щомісячних та річних звітів до Пенсійного фонду України та інше [1].

Сьогодні територіальні центри працюють над запровадженням інноваційних методів роботи. За останні роки, окрім традиційних, запровадили інноваційні моделі надання соціальних послуг: паліативну допомогу невиліковно хворим та громадянам похилого віку в домашніх умовах; на виконання наказу Міністерства

соціальної політики України від 25.08.2011 № 326 "Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку". Серед функціонуючих в Університетах факультетів найбільша кількість слухачів відвідує такі: "Здорового способу життя", "Прикладного та художнього мистецтва", "Іноземної мови", "Психології" та "Інформаційних технологій" тощо. "Університет третього віку" допомагає громадянам адаптуватися до тих умов, в яких вони опинилися при виході на пенсію [2].

Робота по даних напрямках супроводжується складанням відповідної документації, яка розміщується на веб-сайтах територіальних центрів. Певною проблемою системи документування в територіальних центрах соціального обслуговування є кадрове питання. Значна кількість працюючих представлена працівниками відносно похилого віку, хто не володіє необхідними сучасними навичками роботи з комп'ютерними програмами. У той же час молоді працівники недостатньо обізнані з усіма формами документів по відповідним категоріям нужденних громадян. Отже, проблема залишається, потребує постійної уваги та подальшої розробки.

Таким чином, сьогодні в Україні у системі надання соціальних послуг населенню провідне місце посідають територіальні центри соціальної допомоги. На надання соціальних послуг у територіальних центрах мають право: громадяни похилого віку, інваліди, хворі (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнані такими в порядку, затвердженому Міністерством охорони здоров'я України; громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, стихійним лихом, катастрофою (і мають на своєму утриманні неповнолітніх дітей, дітей-інвалідів, осіб похилого віку, інвалідів), якщо середньомісячний сукупний дохід їх сімей нижчий ніж прожитковий мінімум для сім'ї; учасники антитерористичної операції та члени їх сімей, внутрішньо переміщені особи.

Ефективність роботи даних центрів, а отже й своєчасне якісне соціальне обслуговування залежить від професійно налагодженої роботи працівників центрів. Вирішальну роль тут має система документного забезпечення діяльності установи, своєчасне інформування населення щодо умов отримання соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF> (дата звернення: 26.12.2023).

2. Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" : наказ Міністерства соціальної політики України від 25 серпня 2011 року № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0326739-11> (дата звернення: 26.12.2023).

3. Про затвердження форм документів, необхідних для оформлення на обслуговування в територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : наказ Міністерства соціальної політики України від 14 липня 2016 року № 762. *Офіційний вісник України*. 2016. № 69. Ст. 2339.

4. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII (Редакція від 27.04.2022). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.

5. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III (Редакція від 03.08.2023). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.

6. Скібіцька Л. І., Щелкунов В. І., Сівашенко Т. В., Чичкан-Хліповка Ю. М. Офісний менеджмент : навч. посіб. К. : "Центр учбової літератури", 2014. 616 с.

7. Територіальні центри соціального обслуговування. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html> (дата звернення: 26.12.2023).

8. Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 року № 1417 (Редакція від 04.05.2023). URL: <http://surl.li/oqebd> (дата звернення: 26.12.2023).

9. Управління діяльністю соціальних служб : метод: посіб. Проект "Підтримка реформи соціального сектору в Україні". К. : К.І.С., 2013. 178 с.

Петрович І. В.,

УДК 364-7(072)

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ І СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ОСІБ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Функціонування соціальної сфери є одним із важливих напрямів соціальної політики держави, що передбачає реалізацію соціального захисту і соціальних прав людини. Гарантії здійснення та захисту соціальних прав громадян, у тому числі й таких нових категорій, які з'явилися в останні роки – внутрішньо переміщені особи, особи, які постраждали від російської агресії, учасники

АТО/ООС, учасники російсько-української війни тощо, забезпечує Конституція України, де в ст. 3 наголошується, що "людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю у державі" [3]. У ст. 46 зазначено, що "громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними" [3].

Л. Яценко та О. Литвишко, у своїй науковій розвідці, звертають увагу, що національні норми регулювання соціальної сфери сформувалися та ґрунтуються на нормах міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною – акти Організації Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародної організації праці (МОП), Ради Європи тощо. Вони спрямовані на створення і реалізацію загальноновизнаних гуманістичних і демократичних світових стандартів розв'язання соціальних проблем. Серед міжнародних документів варто виділити: Загальну декларацію прав людини, Європейську соціальну хартію, Європейський кодекс соціального забезпечення, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, конвенції Міжнародної організації праці – "Конвенція про політику в сфері зайнятості", "Конвенція про рівну винагороду чоловіків та жінок за працю рівної цінності" та інші [8, с. 254].

Напрями та завдання соціального захисту населення на основі єдиних підходів, стандартів і технологій визначені в "Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери" (далі "Стратегія") [6]. "Стратегія" визначає соціальний захист населення як "систему забезпечуваних державою економічних, соціальних та організаційних заходів, що спрямовуються на підтримку найбільш вразливих верств населення" [6].

Змістова складова соціального захисту передбачає "будь-які соціальні виплати, пільги, послуги, заходи, що передбачені для громадян законодавством і забезпечуються інституціями соціального захисту за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством" [6].

Соціальна політика держави, що передбачає реалізацію соціального захисту і соціальних прав людини, впроваджується через діяльність конкретних установ та організацій, що входять до соціальної інфраструктури держави. За визначенням І. Оксьоми, соціальна інфраструктура – це "стійка сукупність галузей і видів

діяльності, що створюють умови для задоволення потреб людини" [4, с. 53]. Цей сегмент формує таке середовище, що забезпечує гармонійний розвиток особистості та сприяє зростанню добробуту населення. Розвинена соціальна інфраструктура є необхідною умовою покращення рівня та якості життя населення і має позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Варто зазначити, що для реалізації "Стратегії" з жовтня 2022 р. Міністерством соціальної політики створена та впроваджена в дію у всіх регіонах України Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС) – єдина комплексна інформаційно-аналітична система соціальної сфери, що призначена для накопичення, зберігання та автоматизованого оброблення інформації щодо соціального захисту населення, створена з урахуванням новітніх інформаційних та управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування заявників, можливостей вироблення ефективних організаційних і структурних рішень [5; 6].

ЄІССС надала нові можливості для установ соціального захисту населення по всій території України, що забезпечує прискорення оформлення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та вирішення проблемних ситуацій переселенців, суттєво полегшує оформлення всіх видів соціальних послуг [5].

Л. Дітковська вважає, що створення єдиного інформаційного простору соціальної сфери суттєво полегшує оформлення всіх видів соціальної допомоги і пільг, оскільки людині для отримання допомоги потрібно буде надати тільки паспорт, а решту необхідної документації фахівці соціальної сфери зможуть отримати за допомогою нової експериментальної системи [1, с. 81].

3 травня 2023 р. Українська держава зініціювала та починає активно впроваджувати програму державної допомоги у відновленні пошкодженого через бойові дії житла "єВідновлення", за якою українці мають можливість отримати до 200 тисяч гривень на швидкий ремонт своїх домівок, які постраждали через війну. Заявку на компенсацію постраждали можна подати у спрощеному вигляді через портал чи додаток "Дія", а гроші отримати на спеціально відкритий картковий рахунок в одному з банків, які беруть участь у програмі [7].

Отже, соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні протягом багатьох років, нестабільна політична та фінансова ситуація, з 2014 р. військові дії на Сході країни та повномасштабне вторгнення російської федерації, сприяють збільшенню у суспільстві тих категорій населення, які нездатні самостійно подолати життєві труднощі та потребують державної підтримки і допомоги в реалізації соціального захисту і соціальних прав.

Список використаних джерел

1. Дітковська Л. А. Місце інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності соціальних працівників. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2013. № 2(8). С. 78–82.

2. Єдина інформаційна система соціальної сфери відкриває нові можливості для органів соціального захисту населення. URL: <https://www.ioc.gov.ua/news/18> (дата звернення: 26.12.2023).

3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (Редакція від 01.01.2020). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Оксьом І. Адміністративно-правові основи регулювання соціальної сфери за умов розвитку інформаційного суспільства. *Публічне управління*. № 2 (34). 2019. С. 52–60.

5. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. *Урядовий кур'єр*. 24.04.2021. № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF> (дата звернення: 26.12.2023).

6. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. *Урядовий кур'єр*. 31.10.2020. № 212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80> (дата звернення: 26.12.2023).

7. Сисак І. Програма "єВідновлення". Хто і як отримує кошти на відновлення пошкодженого та зруйнованого житла? *Суспільство*. 05 серп. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prohrama-yevidnovlennya/32518558.html> (дата звернення: 26.12.2023).

8. Яценко Л., Литвишко О. Нормативно-правове регулювання соціальної політики в сучасній Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: "Педагогіка. Соціальна робота"*. 1(52). 2023. С. 252–256. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.252-256> (дата звернення: 26.12.2023).

Поліщук С. С.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови
та мовної підготовки іноземців,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 811.161.2'282.2

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК НА РІВНІ СИНТАКСИСУ

Риси українських говорів представлено в "Атласі української мови" (1984, 1988, 2001) [2]. Фонетичні, лексичні, граматичні ознаки українських говірок і діалектів у той чи інший період часу описували Г. Л. Аркушин [1], С. П. Бевзенко [3, с. 151–177], Г. Г. Березовська [4],

Н. М. Глібчук та О. М. Костів [5], Ю. В. Грицевич [7], П. Ю. Гриценко [8, 9], Ф. Т. Жилко [10], М. П. Ковальчук [11], Д. А. Марєєв [12], І. Г. Матвіяс [13], Н. П. Прилипко [16], О. В. Юсікова [17], авторка тез [15] та ін. Попри наявні мовознавчі розвідки опис говіркових рис українського діалектного простору залишається в колі актуальних завдань сучасних мовознавців. Лінгвісти, описуючи говори певної мови, звертаються насамперед до її лексичного складу, який становить основний фактичний матеріал дослідження. Водночас більше ґрунтовних різноаспектних досліджень потребують українські говірки на рівні синтаксису словосполучення, речення й тексту, адже такі дослідження збагачують емпіричну базу національної діалектології, доповнюють й уточнюють інформацію про граматичні особливості українських мовно-територіальних утворень і можуть бути корисними під час створення реєстру діалектних явищ.

Мета нашої доповіді – наголосити на актуальності й окреслити перспективи вивчення синтаксичних рис українських говірок. **Об’єкт дослідження** – праці діалектологів, у яких описано діалектні особливості говорів української мови на рівні синтаксису. **Предмет** – сучасний стан та перспективи вивчення українських говірок на синтаксичному рівні.

С. П. Бевзенко в навчальному посібнику "Українська діалектологія" (1980), описуючи український діалектний синтаксис, звернув увагу на те, що "українська діалектна мова в синтаксисі має чимало відмінностей від літературної мови, зокрема від її писемної форми, що впливає із самої природи діалектної мови як винятково усної форми мовлення" [3, с. 151]. Мовознавець акцентує увагу на важливій ролі інтонації та ритму мовлення разом із контекстом і ситуацією висловлювання, адже саме за діалектним ритмомелодичним підґрунтям можна визначити територіально діалектну належність мовця. Скажімо, за мелодією мовлення досить легко розрізняємо вихідців із Галичини, Київщини, Поділля, Полтавщини тощо [3, с. 151].

С. П. Бевзенко зауважує, що українська діалектна мова як усна форма мовлення характеризується наявністю в її синтаксисі, з одного боку, синтаксичних явищ, спільних для всіх українських діалектів, властивих українській діалектній мові загалом, а з другого – синтаксичних структур, територіально обмежених у своєму вживанні, які служать засобом розрізнення українських діалектів на синтаксичному рівні [3, с. 152]. Останні на нашу думку, потребують ще більше ґрунтовних досліджень.

За спостереженнями І. Г. Матвіяса, у дослідженнях українських говорів особливості синтаксису рідко бралися до уваги, напр., в "Атласі української мови" (1984, 1988, 2001) [2] систему діалектного синтаксису виражено фрагментарно, зокрема там визначаються поширені в говорах синонімічні для сучасної української мови синтаксичні структури. Водночас, окремі питання діалектного синтаксису лексикографічна праця розв’язує майже вичерпно, скажімо, досить повно висвітлюється знахідний відмінок прямого додатка [13, с. 38].

Підтримує цю думку Д. А. Марєєв, який пише про те, що в "Атласі української мови" (1984, 1988, 2001) [2] зосереджено увагу лише на деяких важливих синтаксичних конструкціях, синонімічних для української літературної мови чи таких, що мають ареальне варіювання. Мовознавець робить такі порівняння: "У цій лінгвогеографічній праці для східно- та середньополіського, середньонаддніпрянського діалектів і суміжних говорів картографовано 8 синтаксичних явищ [АУМ, т. I, к. 274–281], для західноукраїнського ареалу – 19 [АУМ, т. II, к. 257–275], для слобожанських і східних степових говірок – 2 [АУМ, т. III, ч. 1, к. 63–64], для південних степових говірок – 6 [АУМ, т. III, ч. 2, к. 76–81]" [12, с. 25].

На розподіл карт II тому "Атласу української мови" (1988) [2] за мовними рівнями звертає увагу й Г. Л. Аркушин, який пише про те, що "із 387 карт фонетиці присвячена третина (33 %), лексиці – 27,5 %, морфології 23 %, будові слова і словотвору – 9 %, а синтаксис схарактеризований лише на 5 % карт (менше представлений тільки наголос – 1,5 % та семантика – 0,8 %)" [1, с. 7].

На думку Г. І. Матвіяса, своєрідний діалектний синтаксис найвиразніше виявляється в говорах південно-західного наріччя, певною мірою він відображений у західноукраїнському варіанті літературної мови. Найближчим до сучасної літературної мови є синтаксис говорів південно-східного наріччя. Північні говори поряд із карпатськими південно-західними найбільшою мірою зберігають архаїчні синтаксичні структури [13, с. 46].

Цінним вважаємо сучасний підручник Н. М. Глібчук та О. М. Костів "Українська діалектологія" (2023) [5], у якому автори, описуючи діалектні риси говорів української мови, подають інформацію і про синтаксичні особливості кожного з діалектів.

Назвемо ще кілька праць, присвячених вивченню синтаксису говірок української мови, що окреслюють аспекти й визначають перспективи вивчення синтаксису українських говірок. Скажімо, Ю. В. Грицевич важливими джерелами вивчення народного мовлення, його синтаксичних особливостей називає фахово записані фольклорні тексти і простежує синтаксичні риси західнополіських говірок, відображені в місцевих фольклорних текстах у записах різних років XIX–XXI ст. [7, с. 7].

Питанням вивчення говорів української мови на матеріалі синтаксису цікавиться також М. П. Ковальчук, який заналізував функціонально-граматичні риси вживання говіркових сполучників сурядності й підрядності на рівні простого ускладненого та складного речень говірки с. Глинки Надвірнянського р-ну, що на Івано-Франківщині, яка у плані вираження сполучників поєднує граматичні ознаки діалектів галицько-буковинської групи, насамперед гуцульського та покутсько-буковинського говорів [11, с. 46].

Дослідження синтаксису говірок української мови входить у коло наукових зацікавлень О. В. Юсікової. Згадаємо її статтю, присвячену дослідженню синтаксичних

особливостей говірки с. Денисовичі Поліського р-ну Київської обл., що є однією з говірок переселенців із Чорнобильської зони. У статті запропоновано новий підхід у вивченні синтаксичних особливостей діалектного мовлення окремо взятої говірки [17, с. 48].

З огляду на сказане вище робимо висновок про те, що дослідження українських говорів на рівні синтаксису словосполучення, речення, тексту тривають і залишаються актуальним завданням сучасних діалектологів.

Перспективи вивчення українських говірок на рівні синтаксису вбачаємо в описі граматичних особливостей окремої говірки або кількох говірок, говору чи кількох говорів; у проведенні синтаксичних паралелей між говорами української мови й сучасною українською літературною мовою; у дослідженні міждіалектної взаємодії говорів української мови на рівні синтаксису тощо.

Водночас цінним матеріалом для вивчення говіркового синтаксису є фольклорні матеріали різних років; аудіозаписи живого народного мовлення; книги текстів (особливо цінною вважаємо книгу текстів "Говірки Чорнобильської зони" (1996), яку упорядкував П. Ю. Гриценко [6]), діалектологічні лексикографічні праці з розлогими словниковими статтями (одну з яких плануємо підготувати в майбутньому [14]) та ін.

Важливою є якість таких записів, автори яких мають якомога детальніше передати всі говіркові особливості, зокрема граматичні й фонетичні риси, паузи, інтонацію тощо. Адже саме це сприятиме достовірності майбутніх розвідок, присвячених вивченню синтаксису говорів української мови.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні синтаксису говірок середньонадбузького ареалу на матеріалі записів сільськогосподарської лексики, здійснених автором тез на відповідній території.

Список використаних джерел

1. Аркушин Г. Л. Відбиття синтаксичних особливостей говірок у діалектних словниках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2016. Вип. 21. С. 7–10.
2. Атлас української мови : у 3 т. Київ : Наук. думка, 1984–2001. Т. 1–3.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1980. 246 с.
4. Березовська Г. Г. Східноподільські говірки в контексті подільського говору. *Філологічний вісник Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. Умань : Візаві, 2012. Вип. 3. С. 8–14.
5. Глібчук Н. М., Костів О. М. Українська діалектологія : підручник. Львів : Піраміда, 2023. 552 с.

6. Говірки Чорнобильської зони : тексти ; М-во у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобил. АЕС, Іст.-культур. експедиція, НАН України, Ін-т укр. мови ; упоряд. : П. Ю. Гриценко та ін. Київ : Довіра, 1996. 358 с. : карти. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009466>
7. Грицевич Ю. В. Синтаксичні особливості західнополіських говірок (на матеріалі фольклорних текстів). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ, 2022. Т. 33 (72), № 4, ч. 1. С. 6–11. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21530>.
8. Гриценко П. Ю. Основні риси подільського говору. *Поділля: історико-етнографічне дослідження*. Київ : Доля, 1994. С.74–81.
9. Гриценко П. Ю. Степовий говір [Електронний ресурс]. *Українська мова. Енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, 2000. URL : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um171.htm>.
10. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови : навч. посібник. Київ, 1955. 316 с.
11. Ковальчук М. П. Функціональна структура сполучників у синтаксисі говірки села Глинки Надвірнянського району. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2019. Вип. 40. Т. I. С. 46–49.
12. Мареев Д. А. Зі спостережень за динамікою у способах вираження словосполучення у східнополіських говірках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2018. № 34. С. 25–27.
13. Матвіяс І. Г. Діалектна основа синтаксису в українській літературній мові. *Мовознавство*. Київ, 2007. № 1. С. 38–46. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/182876>.
14. Поліщук С. С. Лексика говірок Середнього Надбужжя в діалектному словнику. *Записки з українського мовознавства* : зб. наук. праць. Одеса : С. Л. Назарчук, 2023. Вип. 30. С. 64–79. URL : <http://zum.onu.edu.ua/article/view/283846/282860>.
15. Поліщук С. С. Характеристика говорів середньонадбужького ареалу. *Записки з українського мовознавства* : зб. наук. праць / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса : ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 17–26. URL : <http://zum.onu.edu.ua/article/view/141316/143772>.
16. Прилипко Н. П. Подільський говір [Електронний ресурс]. *Українська мова. Енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, 2000. URL : <http://litopys.org.ua/ukrmova/um180.htm>.
17. Юсікова О. В. Синтаксичні особливості говірки як предмет дослідження (на матеріалі говірки села Денисовичі Поліського району Київської області). *Волинь – Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2001. № 6. С. 47–54.

Черевко О. А.,
здобувач вищої освіти,
Державний заклад вищої освіти
"Університет менеджменту
освіти", м. Київ

УДК 681.518.3:528

ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ВАЖЛИВИЙ АКТИВ ОБОРОННОГО СЕКТОРУ КРАЇНИ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Значення наукових і технічних проблем геоінформатики полягає в забезпеченні інформацією, контролі й підтримці прийняття управлінських рішень у сферах планування та проектування, досліджень у науках про Землю та суміжних з ними соціально-економічних науках, у розвитку освіти й культури, збереженні екологічної рівноваги, попередження виникнення надзвичайних ситуацій, забезпеченні обороноздатності країни тощо [1, с. 45].

Зокрема, 1 січня 2021 р. набрав чинності Закон України "Про національну інфраструктуру геопросторових даних", що визначає "правові та організаційні засади створення, функціонування та розвитку національної інфраструктури геопросторових даних, спрямованої на забезпечення ефективного прийняття органами державної влади та органами місцевого самоврядування управлінських рішень, задоволення потреб суспільства в усіх видах географічної інформації, інтегрування у глобальну та європейську інфраструктури геопросторових даних".

Цим законом визначено умови для широкого доступу до геопросторових даних, розвитку ринку сучасної геоінформаційної продукції і геоінформаційних послуг згідно з рекомендаціями Директиви 2007/2/ЄС Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 14 березня 2007 р. із запровадження інфраструктури геопросторової інформації у Євросоюзі (INSPIRE).

18 червня 2021 р. Указом Президента України № 260/2021 введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 р. "Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони", в якому наголошено на обов'язковості використання всіма ситуаційними центрами модуля "геоінформаційних систем (ГІС) і технологій для створення та роботи з наборами геопросторових даних" [2, с. 3-4].

Географічна інформаційна система (ГІС) – це програмне забезпечення для картографування, яке надає просторову інформацію, пов'язуючи розташування з інформацією про це місце. Воно надає функції та інструменти, необхідні для ефективного захоплення, зберігання, обробки, аналізу та відображення інформації про місця та речі [4, с. 5].

Геоінформація базується на багатьох різних даних джерел – супутникові знімки, аерофотознімки, дані отримані з дронів з різними датчиками, геодезичні бази даних, супутникова навігація, метеорологічні дані, LIDAR і радарні вимірювання, датчики на місці (in-situ sensors), навіть інформація в соціальних мережах. Для кінцевих користувачів геоінформація може приносити величезну користь, але як і всі передові технологічні рішення, потребує інвестицій як з точки зору необхідного обладнання, так і компетенцій персоналу. Їм необхідно мати необхідні засоби, апаратне або програмне забезпечення для доступу та згодом обробляти доступні джерела даних, витягти дані, які можуть бути для них корисними, і застосувати їх до своєї конкретної ситуації та інформаційних вимог [3, с. 15].

Зокрема, ГІС і дистанційне зондування стали важливим активом в оборонному секторі, модернізуючи військові операції в універсальному масштабі. Завдяки поєднанню просторових даних, супутникових зображень і прогресивних технологій, ГІС надає силам оборони можливість покращити їх знання ситуації, покращити еволюцію прийняття рішень і підвищити загальну оперативну ефективність у динамічних сценаріях війни. Військові відомства всебічно використовують ГІС у різноманітних додатках, включаючи управління інтелектуальною платформою та її інтеграцію місцезнаходження, аналіз на основі геоінтелекту для кращого прийняття рішень у динамічних/часових сценаріях, планування операцій та управління на полі війни тощо. Інтелект, спостереження та розвідка (Intelligence, Surveillance & Reconnaissance, ISR) сприяє успіху місії, забезпечуючи проактивне планування, ефективний розподіл ресурсів і повне розуміння оперативного середовища.

Таким чином, геоінформаційні системи (ГІС) стали незамінними в оборонному секторі, вносячи зміни у військові маневри. Завдяки використанню просторових даних ГІС помітно покращує ситуаційну уважність, спрощує прийняття тактичних рішень і покращує логістику під час військових операцій. У рамках технологічного вдосконалення та прогресу аналітики даних ГІС виконуватиме свою обов'язкову роль у формуванні майбутнього оборони та безпеки. Загалом можна сказати, що використання ГІС і технології дистанційного зондування в обороні допомагають співробітникам служби безпеки та особам, які приймають рішення, досягти оптимального використання зображень і їх можливостей для кількісної оцінки прийняття тактичних рішень, що, у свою чергу, робить країну безпечнішою [5].

ГІС, що використовують в інтересах геоінформаційного забезпечення прийняття рішень з питань національної безпеки і оборони, є специфічними за своїм змістом і функціонально орієнтованими на вирішення прикладних завдань воєнного та безпекового спрямування. Їх укомплектовують спеціальними ГІС-додатками, призначеними для підтримки ухвалення рішень щодо національної

безпеки і оборони, планування бойових дій і заходів із забезпечення військ в автоматизованих системах управління військами і зброєю. Такі ГІС дозволяють перетворювати і представляти великі обсяги різноманітної координатно-часової інформації у вигляді, зручному для подальшого використання в інтересах ухвалення управлінських рішень у сферах національної безпеки і оборони країни.

Україна активно впроваджує ГІС. Так, у Збройних Силах України широко використовують ГІС у центрі імітаційного моделювання Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Науковці університету розробили основу автоматизованої системи управління військами "Славутич", яка ґрунтується на ГІС. У Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба для проведення розрахунків щодо обрання позицій бойових машин зенітної ракетної батареї ЗРК "Оса-АКМ" використовують ГІС "Аргумент" та елементи імітаційно-тренажного комплексу "Віраж-РД". Геоінформаційні системи НАТО також активно застосовують у Збройних Силах України [2, с. 4].

Таким чином, доведено, що ГІС є важливим інструментом забезпечення обороноздатності країни, оскільки дозволяють перетворювати і представляти великі обсяги різноманітної координатно-часової інформації у вигляді, зручному для подальшого використання в інтересах ухвалення управлінських рішень у сферах національної безпеки і оборони країни.

З'ясовано, що ГІС, які використовують в інтересах геоінформаційного забезпечення прийняття рішень з питань національної безпеки і оборони, є специфічними за своїм змістом і функціонально орієнтованими на вирішення прикладних завдань воєнного та безпекового спрямування; допомагають співробітникам служби безпеки та особам, які приймають рішення, досягти оптимального використання зображень і їх можливостей для кількісної оцінки прийняття тактичних рішень, що, у свою чергу, робить країну безпечнішою.

Обґрунтовано, що завдяки використанню просторових даних така ГІС помітно покращує ситуаційну уважність, спрощує прийняття тактичних рішень і покращує логістику під час військових операцій тощо.

Виявлено, що у Збройних Силах України також активно застосовують наукові розробки українських учених (основа автоматизованої системи управління військами "Славутич", яка ґрунтується на ГІС; ГІС "Аргумент" та елементи імітаційно-тренажного комплексу "Віраж-РД" для проведення розрахунків щодо обрання позицій бойових машин зенітної ракетної батареї ЗРК "Оса-АКМ") тощо.

Список використаних джерел

1. Геоінформаційні системи і бази даних: монографія / В. І. Зацерковний, В. Г. Бурачек, О. О. Железняк, А. О. Терещенко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 492 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286619051.pdf>.

2. Горбулін В. П. Використання космічної інформації в системі геоінформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень з питань національної безпеки та оборони України. Вісник НАН України, 2021, № 9. С. 3-11. doi: <https://doi.org/10.15407/vsn2021.09.003>.

3. Geoinformation for crisis management – guidelines and examples. URL: <https://www.dsb.no/contentassets/e9dddf97c030477897dfc437f4eeee88/post-conference-paper-innovation-in-disaster-prevention.pdf>.

4. Peggion M., Bernardini A., Masera M. Geographic information Systems And Risk Assesment. European Communities, 2008. 53 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38613171.pdf>.

5. Unleashing the Power of GIS in Defence: An Insightful Perspective from IGIS. URL: <https://www.sgligis.com/gis-in-defence>.

Черкас Х. В.,

УДК 35:159.9

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

Озьмінська І. Д.,

канд. філос. наук, доцент,

доцент кафедри публічного

управління та адміністрування,

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ КЕРІВНИКА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВУ

Для ефективного планування діяльності та результативності виконання завдань життєво необхідно, щоб всі ті, хто задіяні в процесі, працювали як злагоджений, добре налаштований механізм. Для цього вкрай важливо, щоб в колективі панувала атмосфера взаєморозуміння, поваги та бажання взаємодії. Численні дослідження в сферах психології, соціології, статистики та суміжних галузей присвячено вивченню різноманітних професійних аспектів – від складу команди до шаблонів електронної пошти, з метою з'ясувати шляхи, як зробити працівників швидшими, кращими та продуктивнішими версіями самих себе.

Вивчаючи ефективність діяльності різних колективів, американські дослідники з'ясували, що "правильний" психологічний клімат, доброзичливе ставлення один до одного сприяють підвищенню колективного інтелекту та

ефективності групи, яка часто перевищує прогнозовану продуктивність цього ж колективу за умов несприятливої атмосфери в групі. За останні десятиліття час, який менеджери та працівники виділяють на виконання спільних завдань збільшився на більш ніж 50 %, а у більшості організацій 1/3 робочого часу йде на ділове спілкування зі співробітниками [2].

Психологічний клімат у колективі визначає атмосферу, яка панує серед працівників та впливає не тільки на їхню ефективність, мотивацію та задоволеність роботою, але й фізичне здоров'я службовців, поведінку, здатність до співпраці та якість виконання ними прямих обов'язків. Термін "психологічний клімат" застосовують для позначення умовиводів, інтерпретації, настроїв та психологічного сприйняття, які формуються у кожного окремого члена колективу через осмислення політики та процесів, що відбуваються в організаційному середовищі (напр., робота, відносини з колегами, ставлення та діяльність керівників, оплата праці, очікування від роботи, корпоративні цінності, можливості просування по службі, справедливе ставлення, безпека, інновації, заохочення певного типу поведінки тощо). [6]. Його важливість полягає в тому, що він зумовлює плинність кадрів, конкуренцію, впливає на рівень втрат через вигорання працівників та загальний розвиток організації [1] та відображає ступінь, до якого робоче середовище (колектив) вважається особисто корисним або шкідливим як для окремого працівника, так і для колективу в цілому.

Варто зазначити, що під поняттям "колектив" часто мається на увазі "група індивідів, яка працює разом для досягнення спільних цілей та поділяє відповідальність за результати своєї діяльності", має визначену структуру, в якій кожен член має конкретну роль, обов'язки та функції" [3] і при цьому між ними встановлюються внутрішні взаємини.

В зарубіжних дослідженнях психологічну атмосферу в колективі прийнято визначати за такими факторами, які, до речі, утворюють так звану "4-х факторну модель психологічного клімату":

- 1) рольовий стрес і брак гармонії;
- 2) виклик і автономія в роботі;
- 3) сприяння і підтримка керівництва;
- 4) співпраця, дружелюбність і теплота в робочій групі [7].

Як бачимо, дана 4х факторна модель вказує на важливу роль керівника, як особи, яка наділена правом приймати рішення щодо організації діяльності у межах законних повноважень, постає завдання забезпечити своїх підлеглих сприятливими для виконання своїх функцій робочими умовами через підтримку, лідерські та управлінські навички, оскільки це може мотивувати окремих працівників працювати більше, сприяти досягненню кар'єрного успіху, продуктивній співпраці та благополуччя колективу в цілому [5].

Лідер організації виступає керівною постаттю в процесі формування позитивного психологічного клімату. Його особистий підхід до взаємодії з підлеглими, комунікація та здатність вирішувати конфлікти мають величезне значення для створення затишної та продуктивної робочої обстановки. Серед ключових якостей успішного керівника можна виділити емпатію, розуміння індивідуальних потреб працівників та вміння сприяти їхньому особистісному розвитку.

Стиль лідерства безпосередньо впливає на психологічний клімат в колективі. Авторитарний лідер може створити атмосферу напруги та стресу, тоді як демократичний лідер надає працівникам можливість вираження власних ідей та сприяє взаєморозумінню. Адаптивне лідерство, яке враховує специфіку ситуації та потреби колективу, є найбільш ефективним у змінюваному бізнес-середовищі [3].

Ефективна комунікація грає важливу роль у формуванні позитивного психологічного клімату. Керівник повинен вміти вислуховувати, чітко висловлювати свої ідеї та виявляти відкритість до зворотного зв'язку. Здатність до якісної комунікації допомагає уникнути непорозумінь та конфліктів, що можуть виникнути через відсутність взаєморозуміння.

Керівник також відповідає за ефективне управління конфліктами в колективі. Виявлення та вирішення конфліктних ситуацій є необхідним етапом для забезпечення спокійної атмосфери. Спроможність вирішувати конфлікти без стресу для всіх сторін є однією з ключових лідерських якостей.

Кадрова політика організації має величезний вплив на психологічний клімат. Сприяння професійному росту, стимулювання розвитку та визнання досягнень працівників – усе це створює позитивні моменти в колективі. Справедливий та ефективний управління персоналом є важливим аспектом у формуванні позитивного ставлення до роботи.

Завдання керівника полягає не лише у впровадженні позитивних практик, але і у власному особистому внеску в розвиток позитивного психологічного клімату. Керівник повинен виявляти велику міру відповідальності, враховуючи вплив своїх власних рішень на колектив та працювати над власними лідерськими якостями для досягнення цілей [4].

Отже, позитивний психологічний клімат - це не лише результат задоволення працівників, але й стратегічно важливий аспект для досягнення успіху організації. Роль керівника в цьому процесі невизначена та ключова одночасно. Від його лідерських вмінь, стилю управління, комунікації та особистого внеску залежить те, наскільки ефективно вдасться створити позитивний психологічний клімат, який буде сприяти процвітанню організації.

Список використаних джерел

1. Жигайло Н. І. Роль керівника у формуванні соціально-психологічного клімату. *Науковий вісник Львівського державного у-ту внутрішніх справ*. 2012. Том 2. Вип. 1. С. 374-382.

2. Burnham P. The impact of psychological climate on team performance. *LinkedIn*. 2019. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/impact-psychological-climate-team-performance-peter-burnham>.
3. Hackman J. R. Leading Teams: Setting the Stage for Great Performances, Harvard Business Review Press, 2002.
4. Kalińska M. The Role of Middle Managers in Shaping Positive Organisational Potential. *Positive Management: monograph*. Torun, 2014. P. 89-124. URL: <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1838/Positive%20Management.pdf>.
5. Lee W. J., Sok Ph., Mao S. When and why does competitive psychological climate affect employee engagement and burnout? *Journal of Vocational Behavior*. 2022. Vol. 139. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2022.103810>.
6. Shen Y., Li Y., Ju C., Ashraf H., Hu Z., He C., Memon S.A. Foundational Effects of Organizational Climate on Perceived Safety Climate: A Multiple Mediation Model. *Sustainability*. 2023. Vol.15 (22). P. 2. 15 p. URL: <https://doi.org/10.3390/su152215759>.
7. Toprak M., Karakus M. Psychological Climate in Organizations: a Systematic Review. *European Journal of Psychology and Educational Research*. 2018; Vol. 1(1). P. 43-52. URL: <https://doi.org/10.12973/ejper.1.1.43>.

Шемаєва Г. В.,

УДК 001.894:002.1:347.77/.78](477)

д-р наук із соц. комунікацій, професор,
Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського "Харківський
авіаційний інститут", м. Харків

Савченко М.,

здобувач вищої освіти,
Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського "Харківський
авіаційний інститут", м. Харків

ДОКУМЕНТУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИНАХІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Вступ. Винахідницька діяльність є одним із ключових індикаторів технологічної конкурентоспроможності, інноваційної перспективності та інвестиційної привабливості країни. Результати винахідницької діяльності відповідно до існуючого законодавства потребують документування, яке пов'язане з великою

кількістю різних документів, що встановлюють, змінюють, припиняють права та обов'язки винахідників та інших суб'єктів.

Сучасні виклики та ризики, пов'язані з воєнними діями на території України, вплинули на активність винахідницької діяльності. Так, за статистичними даними, кількість національних заявників у 2022 р. зменшилась на 38,7%, іноземних заявників – на 6,1% порівняно з 2021 р. [1]. Крім того виникають проблеми в забезпеченні постійного доступу до електронних патентно-інформаційних ресурсів та електронних систем документування результатів винахідницької діяльності, в оформленні документів та подачі заявки у зв'язку з відсутністю чи недостатністю фахівців, які мають спеціальні знання. Зазначене актуалізує вивчення документування винахідницької діяльності на локальному та національному рівнях.

Ціль роботи полягає у висвітленні особливостей сучасного стану документування винахідницької діяльності.

Матеріали та методи. Дослідження ґрунтується на принципах документно-комунікаційного підходу, методах аналізу і синтезу, систематизації. Також у процесі дослідження використано матеріали звітів UKPHOIBI.

Результати та обговорення. Творчий пошук винахідників складається з аналізу, синтезу і переробки інформації з метою одержання нових технічних рішень, які втілюються в об'єкти, які підлягають охороні інтелектуальною власністю. На сьогодні їх документування здійснюється на підприємствах, в установах та закладах, де відбувається сам процес винахідництва і впровадження результатів цієї діяльності та в національному органі інтелектуальної власності, функції якого відповідно до розпорядженням КМУ від 28 жовтня 2022 року № 943-р. виконує державна організація "Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій" (UKPHOIBI) [2].

Основну частину українських винахідників складають інженерно-технічний персонал та науково-педагогічні працівники з вищою освітою. Документування їх винахідницької діяльності на підприємствах пов'язане, по-перше, з підготовкою документів на патентування в Національному органі інтелектуальної власності та, по-друге, з обліком у складі нематеріальних активів. Важливе значення має створення комфортних умов для зберігання відповідної документної інформації, її оперативного пошуку, переміщення й використання.

У сучасних умовах у зв'язку з розвитком дистанційних форм організації виробництва, поширенням інформаційних технологій та процесів цифровізації активізується перехід від паперового документування винаходів та інших результатів винахідництва до автоматизованого на засадах систем електронного документообігу. Електронний документообіг дозволяє підвищенню ефективності

опрацювання охоронних документів на об'єкти, які є результатами винахідництва; актів введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів та актів їх вибуття; обліку даних інвентаризації та інших документів. Як відзначають фахівців, основними цілями впровадження електронного документообігу в організації є: 1) підвищення ефективності управління діяльності; 2) прискорення руху документів у організації; 3) зменшення трудомісткості опрацювання документів [3].

У науковій сфері значна увага приділяється впровадженню нових підходів до документування результатів винахідницької діяльності. У системі НАН України відповідно до розпорядження Президії від 23.04.2020 № 272 "Про першу чергу впровадження в НАН України підсистеми ведення реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності, розподіленої інформаційної технології підтримки науково-організаційної діяльності НАН України" розпочато формування бази даних об'єктів інтелектуальної власності, створених в установах НАН України, а також нормативної документації з обліку таких об'єктів. Упровадження розподіленої інформаційної технології підтримки науково-організаційної діяльності спрямовано на [4]:

- забезпечення супроводження процесів створення винаходів та інших об'єктів інтелектуальної власності,
- подання заявок та отримання охоронних документів,
- облік договорів з винахідниками та авторами і договорів щодо використання об'єктів інтелектуальної власності,
- облік нематеріальних активів в кожній установі та кумуляції інформації на загальноакадемічному рівні.

Зростання ролі електронної технології обробки документів, запровадження воєнного стану на території України активізувало завдання удосконалення електронного документообігу заявок на охорону об'єктів інтелектуальної власності в національному органі інтелектуальної власності. На основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій в УКРНОІВІ забезпечується технологічний електронний документообіг та загальний документообіг [1]. Між ними налагоджується взаємозв'язок. Завдяки можливостям передачі документів АС "Загальне діловодство" забезпечує обмін документами з міністерствами та відомствами України.

Технологічний електронний документообіг спрямований на подання заявки, проведення експертизи та ведення Державного реєстру. У матеріалах звіту УКРНОІВІ зазначено, що діловодство за заявками на винаходи та корисні моделі здійснюється на основі автоматизованої системи (АС) "Винаходи", яка має повний функціонал обробки текстів та документування [1].

Варто відмітити, що відбувається постійна модернізація та удосконалення процесів опрацювання документів, пов'язаних з набуттям прав інтелектуальної власності. До особливостей сучасного стану цієї діяльності можна віднести створення інтегрованої системи, в якій передбачено авторизацію заявників на основі використання персонального сертифіката для накладання КЕП [5]. Також система дозволяє реалізовувати обмін документами із заявником або довіреною особою, власником прав; подавати інформацію для публікації в офіційному електронному бюлетені "Промислова власність"; проводити патентно-інформаційний пошук; здійснювати процедури міжнародного обміну патентною документацією.

Удосконалення процесів документування результатів винахідництва на основі сучасних інформаційних технологій потребує постійного підвищення кваліфікації працівників відповідних підрозділів установ науки й освіти, підприємств, підготовки висококваліфікованих фахівців з документознавства та патентознавства. Також актуалізується питання формування документної культури, підвищення рівня взаємодії державних, професійних та громадських інституцій у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності, активізації створення конкурентоспроможних продуктів.

Висновки. Винахідництво є потужним двигуном технологічних та інноваційних розробок. Вагоме значення у забезпеченні комфортної винахідницької діяльності має документування її результатів. У сучасних умовах впровадження новітніх підходів у роботі з документацією відбуваються суттєві зміни в організації документування результатів винахідництва:

1. Здійснюється впровадження систем електронного документообігу на локальному, загальноакадемічному та національному рівнях.
2. В організаціях документування результатів винахідницької діяльності відбувається у двох аспектах: підготовка документів на патентування в Національному органі інтелектуальної власності та облік у складі нематеріальних активів.
3. У системі НАН України створюється розподілена інформаційна технологія, спрямована на документування процесу і результату винахідництва в кожній установі та на загальноакадемічному рівні.
4. На національному рівні в УКРНОІВІ реалізуються системи технологічного електронного документообігу та загального документообігу, створюється інтегрована система для вдосконалення документної комунікації.

Важливим напрямом підвищення ефективності роботи з документами процесу та результатів винахідницької діяльності є наявність професіоналів з документознавства та патентознавства, формування документної культури у сфері винахідництва.

Список використаних джерел

1. Річний технічний звіт з патентно-інформаційної діяльності за 2022 рік. Київ, УКРНОІВІ. 19 с.

2. Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2022 року № 943-р. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-p>.

3. Охріменко Г. В. Основні принципи та проблеми впровадження електронного документообігу в організації. Наукові записки. Серія "Культура та соціальні комунікації". 2009. Вип. 1. С. 300-307.

4. Винахідницька діяльність у наукових установах. За ред. Ю. М. Капіци; кол. авторів: Ю. М. Капіца, Т. Г. Косско, Д. С. Махновський, І. І. Хоменко, Н. І. Аралова, М. П. Туров: наук.-практ. вид. Київ: Логос, 2021. 455 с.

5. Шемаєва Г. В. Впровадження електронного документообігу заявок на охорону об'єктів інтелектуальної власності. "Людина, культура, техніка в новому тисячолітті": матеріали XXIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 23-24 квітня 2023 р. Харків: ХАІ, 2023. С. 136-138.

СЕКЦІЯ 9. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 9. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Андрєєва Я. С.,

УДК 005.966:331.446.1

канд. екон. наук, старший викладач кафедри
фінансового менеджменту та фондового ринку,
Одеський національний економічний
університет, м. Одеса

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВНУТРІШНЬОГО ТРЕНЕРА КОМПАНІЇ

Зміни в сучасному бізнес-середовищі постійно підкреслюють необхідність постійного розвитку та підвищення компетентності персоналу. Один із ключових активів в цьому процесі — внутрішній тренер компанії, який відіграє важливу роль у формуванні та підтримці знань та вмінь колективу. Розглянемо компетентнісний підхід як основу професійної підготовки внутрішнього тренера, визначаючи ключові аспекти його розвитку та вплив на успішність управління та розвитку персоналу в організації.

Компетентнісний підхід у професійній підготовці внутрішнього тренера компанії передбачає акцент на розвитку конкретних навичок, знань і особистісних якостей, які необхідні для ефективної роботи тренера.

Компонентну структуру професійної компетентності внутрішнього тренера компанії можна визначити наступним чином:

1. Професійна компетентність — включає в себе ряд ключових аспектів, які дозволяють тренеру успішно виконувати свої обов'язки та досягати результатів у навчанні та розвитку учасників тренінгів, а саме:

- тренер демонструє знання предмета тренінгу (наприклад: продукту компанії, його конкурентних переваг);
- тренер демонструє знання галузі спеціалізації компанії;
- тренер наводить приклади із практичної діяльності учасників компанії;
- тренер компетентно пояснює та наводить приклади, як здобуті знання та навички імплементуються в практичну діяльність компанії;
- тренер рекомендує та посилається на тематичну літературу або джерела інформації з теми, що вивчається;

– тренер показує можливості застосування предмета тренінгу у різних контекстах та сферах.

2. Орієнтація на результат тренінгу – означає акцент на досягнення конкретних цілей, здобуття певних навичок, знань або розвиток певних компетенцій. В рамках роботи з учасниками заходу тренер:

- формує мету та очікувані результати тренінгу;
- вибудовує взаємозв'язок між цілями практичних завдань та цілями тренінгу;
- формує розуміння важливості елементів уміння в учасників тренінгу;
- використовує знання та досвід окремих учасників групи, з метою підвищення рівня розвитку інших учасників;
- заохочує учасників у процесі тренінгу розробляти власні концепції та ідеї щодо розвитку вміння, в рамках завдань тренінгу;
- формує в учасників як вміння, а й мотивацію до його застосування.

3. Управління групою – вміння відстежувати та розуміти процеси, що відбуваються в групі, управляти груповою динамікою та використання різних стилів поведінки тренера щодо кожного учасника групи.

4. Комунікативна компетенція – включає презентаційні навички тренера, різні параметри мови, в тому числі професійні терміни, які відповідають особливостям аудиторії, бізнес-контексту та їх рівню культури.

5. Інструментальна компетентність – полягає в умінні організувати та використовувати робочий простір та застосовувати різноманітні методи роботи (психогімнастика, вправи, мозковий штурм, групова дискусія, ділова гра, рольова гра).

Для внутрішнього тренера компанії важливо постійно розвивати свої компетенції, брати участь у професійних тренінгах, самостійно навчатися, вивчати нові техніки та методики, спілкуватися з колегами та вчитися на власних помилках. Компетентнісний підхід допомагає тренеру не лише виявити свої сильні сторони, але й удосконалити їх для більш ефективної роботи з персоналом компанії.

Список використаних джерел

1. Бізнес-тренінг [Електронний ресурс] : вільна енциклопедія "Вікіпедія". – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Бізнес-тренінг>.
2. Бізнес-тренінги [Електронний ресурс] : за даними рекламного агентства "Метастудія" – Режим доступу : http://www.metastudio.com.ua/ua/uslugi/marketing_i_reklama/biznestreningi.
3. Романчук Ю. Бізнес-тренінги [Електронний ресурс] / Ю. Романчук : за даними Психологічної студії "АМ-Верітас". – Режим доступу : <http://am-veritas.ucoz.ua/index/0-7>.

Молдован М. М.,

УДК 657

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Фінансові результати – це сукупність показників і даних, які відображають фінансовий стан і ефективність діяльності будь-якого підприємства протягом певного періоду часу. Фінансові результати забезпечують користувачів інформацією про те, з якою результативністю, в грошовому вираженні, працює об'єкт управління, а також чи здатен він генерувати прибуток чи зазнає збитків. До основних компонентів фінансових результатів можна віднести: прибуток (чи збиток), виручка від провадження діяльності, валовий дохід, витрати, податки, рентабельність, генерація грошових потоків, фінансова звітність і аналіз тощо. Основою інформації, що забезпечує формування фінансових результатів діяльності компаній, є достовірність наявності даних, правильне розуміння яких, має визначальний вплив на подальше управління та прийняття оперативних і стратегічних рішень.

Фінансові результати важливі для оцінки фінансової стійкості, рентабельності та життєздатності підприємств та служать основою для прийняття рішень про інвестування, кредитування, розвиток бізнесу та інших складових фінансового управління.

Досліджуючи економічне наповнення фінансових результатів, важливо враховувати, що дана інформація не лише фіксує фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання за минулий період, але може забезпечувати прогнозування та стратегічне планування їх діяльності, а також сприяє виявленню фінансових ризиків та виявлення шляхів їх зменшення або уникнення.

Вивчення сутності фінансових результатів та їхнього впливу на функціонування підприємства є важливим завданням для багатьох галузей науки та практики, пов'язаних із фінансами і бухгалтерією. Цей процес є багатогранною ініціативою, яка включає в себе багато груп професіоналів та зацікавлених сторін з різних сфер діяльності. Серед іноземних вчених, що здійснили вагомий внесок у дослідження економічної сутності фінансових результатів є: англійський науковець А. Сміт – відомий своїми дослідженнями в економічній сфері; Д. Кейнс – також британський економіст, що одним з перших висунув теорію зайнятості, значення грошей та відсотків і в тому числі досліджував вплив фінансового результату на економічну активність; американський економіст М. Фрідман, – досліджував взаємозв'язок між фінансовими результатами, інфляцією і грошовою політикою; П. Друкер – теоретик, який наголошував на важливості фінансового результату для ефективного управління підприємствами.

Дослідженню економічного змісту прибутку та етапам його формування присвячено праці представникам української облікової думки, зокрема: І. О. Бланка, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, З. В. Гуцайлюка, Л. В. Гуцаленко, М. Я. Дем'яненка, В. М. Жука, Г. Г. Кірейцева, М. М. Коцупатрого, М. В. Кужельного, І. Д. Лазаришиної, С. Ф. Легенчука, В. Б. Мосаковського, М. Ф. Огійчука, П. Т. Саблука, В. К. Савчука, П. Л. Сука, М. Г. Чумаченка та інших вчених.

Це далеко не повний перелік вчених економістів, які досліджували сутність фінансових результатів, теми, яка продовжує вивчатися і розвиватися в сучасній економічній науці і практиці, адже розвиток нових технологій, нові підходи до ведення бізнесу, нові виклики та нові ризики, спричинені різними факторами в теперішньому суспільстві та навколишньому середовищі, спонукають до пошуку шляхів удосконалення обліку фінансових результатів.

Еволюція обліку фінансових результатів діяльності підприємств відбувалася протягом багатьох років і включає в себе різні методи та підходи до фінансового звітування. Ключовими етапами в еволюції обліку фінансових результатів можемо умовно виділити:

- ранній етап розвитку обліку, який заключався в основному у обліку інструментів та визначенням різниці між виручкою та витратами на виробництво;

- етап зародження подвійного обліку, що дозволило відстежувати фінансові результати діяльності більш систематично;

- етап розвитку фінансової звітності, зумовлений необхідністю розкриття звітності публічними компаніями та її оприлюднення. В цей же час, а саме в середині 20 століття, в деяких країнах з'явилися перші стандарти і правила бухгалтерського обліку для стандартизації звітності, що, в свою чергу, призвело до підвищення вимог до обліку, включаючи бюджетування та керування витратами. Це було пов'язано з ростом складності бізнес-операцій та потребами в більш деталізованій інформації;

- етап появи міжнародних стандартів, який припадає на другу половину 20 століття, сприяв гармонізації обліку фінансових результатів в різних країнах. З їх появою, облік фінансових результатів став більш систематичним і регульованим, а інформація, яка міститься у фінансових звітах, стала зрозумілішою для різних зовнішніх користувачів;

- етап розвитку інформаційних технологій, що ознаменувався широкою автоматизацією всіх видів обліку, відзначається великими об'ємами даних, які швидко обробляються за допомогою спеціалізованих програм і систем, що дозволяє підприємствам швидше та точніше аналізувати свої господарські процеси та фінансові показники. Початок 21 століття ознаменувався значним технологічним проривом, який не оминув і сферу облікового забезпечення. Використання облікових інформаційних систем (ERP), хмарних технологій та аналітики даних дозволяє підприємствам збирати, обробляти і аналізувати дані набагато ефективніше. Зараз більше уваги приділяється аналітиці та використанню великих обсягів даних для аналізу фінансових результатів і прийняття управлінських рішень;

– етап цифрової трансформації, в епоху якого ми живемо, дає змогу підприємствам переходити до цифрових систем обліку та звітування, що дозволяє отримувати інформацію в реальному часі та швидше реагувати на зміни в бізнес-середовищі. Маємо розуміти, що подальший не минучий розвиток нових технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект, може значно змінити спосіб обліку фінансових результатів і забезпечити більшу автоматизацію та безпеку даних.

Узагальнюючи вище викладене, можна стверджувати, що еволюційні процеси облікового узагальнення формування фінансових результатів діяльності підприємств відбувалися разом із змінами в економіці та розвитком технологій і забезпечують формування достовірної фінансової інформації та спрямовані на гарантування прийняття ефективних оперативних та стратегічних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. у 2-х ч. 2-е вид., доп. і перероб. Житомир : Рута, 2008. 512 с.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародні_стандарти_фінансової_звітності (дата звернення: 25.12.2023).
3. Edwards J. R., Walker S. The Routledge Companion to Accounting History. 2nd ed. Abingdon : Routledge, 2020. 750 p.

Орехова А. І.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
імені професора Л. І. Михайлової,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

УДК 658.3:005.95/96

Кіях І. А.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

МОДЕРНІЗАЦІЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

В рамках глобальної конкуренції, діджиталізації країни, поширення нестандартних форм зайнятості, персоналізації траєкторій професійного розвитку безперспективно шукати елементи кадрового забезпечення, які зарекомендували себе ефективно раніше.

Для підвищення ефективності кадрового потенціалу на підприємствах доцільно застосовувати системний підхід кадрового забезпечення для всієї енергетичної сфери країни.

Таким чином, актуальність зумовлена необхідністю формування системи менеджменту кадровим забезпеченням енергетичної сфери країни для переходу на новий технологічний устрій. Проектування такої системи через функціонування її суб'єктів надасть змогу вдосконалити її у систему загальної та взаємопов'язаної діяльності, спрямованої на зростання якісних характеристик кадрового потенціалу суб'єктів інфраструктури енергетичної галузі.

Питання застосування ефективної системи кадрового забезпечення на сучасних підприємствах є актуальною темою досліджень вчених з менеджменту та економіки, таких як Полянська А. С., Кінаш І. П., Савчук С. В., Гавриш О. А., Черняк Г. М., Ковтонюк К. В., Курепін В. М. та ін.

Стрімкий розвиток енергетики в останні роки, впровадження відновлювальних та нетрадиційних джерел енергії призводять до змін світових основ енергетики. Головним фактором цього розвитку є цифрова технологізація процесу виробництва, які підвищує продуктивність праці, покращуючи рівень продуктивності на одного працівника.

Дослідження науковців обґрунтовують, що цифровізація пронизує велику кількість технологічних рішень енергетичної сфери країни, а саме:

- геоінформаційні технології, моніторинг простору космосу, сейсмодослідження;
- моделювання процесів при функціонуванні об'єктів інфраструктури енергетичної сфери;
- використання штучного інтелекту в технології будівництва енергетичних комплексів;
- проектування моделей видобутку та споживання енергетичних ресурсів;
- корпоративний зв'язок (використання технологічного супутникового зв'язку) та диспетчерські системи управління та автоматизації технологічних процесів на основі мікропроцесорної техніки;
- створення економічних систем для забезпечення електроенергією споживачів.

Підсумком цих досліджень можна заявити що на сучасному етапі цифровізації процесів в енергетичному комплексі існують особливості, які потрібно враховувати при проектуванні системи кадрового забезпечення, що слугуватиме досягненню довготривалому утриманню сталого розвитку державної сфери енергетики.

На енергетичних підприємствах стратегія управління професійним розвитком має вибудовуватись на результатах форсайт досліджень та є постійною діяльністю крізь систему управління знаннями, що надасть змогу проводити ефективну діяльність та зміцнити кадрову безпеку в даній галузі.

Кадрові служби підприємств разом зі звичними повноваженнями мають бути наділені і додатковими повноваженнями: моніторинг ринку праці, появи нових професій, зміни назв професій енергетичної галузі; розроблення та організацію застосування професійних стандартів; встановлення вимог, організацію та контроль з оцінки та присвоєння професійних кваліфікацій; приймати участь у визначенні освітніх та навчальних потребах, оновленні професійних освітніх програм в інтересах підприємств енергетичної галузі.

Створення єдиної інформаційної бази даних кваліфікованих працівників у енергетичній сфері між суб'єктами (Державні та приватні освітні організації, Бізнес-структури, Підприємства енергетичного сектору країни, Інститути зайнятості ринку праці, громадські організації) кадрового забезпечення дозволить синхронізувати інформацію ринку праці, для використання підприємствами у напрямках: виявлення дефіцитних професій; затребуваність випускників вузів; підбір вузькоспеціалізований персонал; створення траєкторії професійного розвитку; формування бази кадрового забезпечення для нових інноваційних проектів; прогнозування майбутніх професій.

Діяльність законодавчих і регулюючих інститутів має бути спрямована для створення умов для працівників та роботодавців втілення інтересів у сфері соціально-трудових відносин, взаємозв'язку ринку праці та освітніх програм.

Так ефективна система кадрового забезпечення дозволяє узгодити розвиток суб'єктів діяльності кадрового забезпечення енергетичної сфери, робота якої направлена на створення самоактуалізуючої системи як механізму відображення людських ресурсів.

Список використаних джерел

1. Полянська А. С., Кінаш І. П, Савчук С. В. Цифровізація як чинник розвитку персоналу підприємства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Науковий журнал*. Випуск 15. Т.2. Івано-Франківськ, 2020. С. 94-106.
2. Гавриш О. А., Черняк Г. М. Розроблення стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств енергетичної галузі. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2016. № 13. С. 143–149.
3. Ковтонюк К. В. Цифрова трансформація світової економіки. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2017. № 47. С.70-76.
4. Курепін В.М. Систематизація ризиків та загроз кадровій безпеці підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 4 С. 170-176.

Паньків Т. О.,

УДК 303.43:334.012.62

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Український державний університет

науки і технологій, м. Дніпро

Ігнашкіна Т. Б.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки

та підприємництва ім. Т. Г. Беня,

Український державний університет

науки і технологій, м. Дніпро

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМ СТРАТЕГІЧНОГО ВИМІРЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Результати діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва незалежно від того, чи це тактичний, чи стратегічний рівень, повинні бути певним чином виміряні. Звичайну поточну операційну діяльність вимірюють переважно кількісними показниками, які, в свою чергу, поділяють на різні групи в залежності від прийнятих класифікаційних ознак, що добре відомо з теорії статистики. Не ставлячи задачу детально розглядати типологію цих показників, скажемо лише, що такими вимірниками можуть бути абсолютні і відносні величини, середні величини, показники динаміки, всілякі індекси тощо. Завдяки їх використанню можна вивчати динаміку і структуру показників, виконувати факторний аналіз, отримувати узагальнюючі результати на засадах середніх оцінок, виявляти вплив факторів із застосуванням як методів детермінованого, так і стохастичного аналізу, оцінювати ефективність виробництва в цілому, ефективність використання окремих його ресурсів (живої праці, матеріальних ресурсів, основного капіталу). Також завдяки ним оцінюється ступінь виконання підприємством планових завдань, контрактів зі своїми бізнес-партнерами. Таким чином, для оцінювання і аналізу результатів поточної діяльності, так би мовити зсередини, підприємства володіють усіма необхідними даними.

Інша справа, коли необхідно враховувати вплив зовнішнього середовища, як на макрорівні, так і на мікрорівні. Під першим будемо розуміти склад чинників, на які бізнес не впливає (політика, законодавча база, демографічний стан, науково-технічний прогрес тощо), під другим – склад чинників, на які бізнес частково впливає (конкуренти, фінансові установи, постачальники, споживачі тощо). В цій ситуації ймовірність отримання повної кількісної інформації від таких

суб'єктів є невисокою і обмежується наявністю публічної інформації, що є доступною стороннім спостерігачам та аналітикам. Зокрема, це фінансова звітність підприємств, їх річні звіти, складені за певною структурою, надання яких в державні органи є обов'язковим.

Ще більшого значення набуває це питання на стратегічному рівні. Оцінювання результативності потрібно для розробки і вибору з низки альтернатив найкращої стратегії, аналізу процесу її впровадження, визначення результатів її реалізації.

Чи означає це, що в стратегічному контексті були відсутні інструменти оцінювання результатів бізнесу? Безумовно, ні. Розглянемо, як еволюційно вирішувалося це питання.

По-перше, зазначимо, що проблеми стратегічного вимірювання результатів діяльності підприємств вивчалися багатьма науковцями, як зарубіжними, так і вітчизняними. Серед видатних зарубіжних фахівців в галузі стратегічного управління, дослідження яких спрямовані на створення концепцій, пошук моделей, систем і т. ін., що адекватно дозволяли б вимірювати результативність діяльності, можна назвати таких, як І. Ансофф, П. Друкер, Р. Каплан, Г. Нортон, Ф. Николс, М. Портер, Р. Фрімен, Г. Кокинз, та ін. У вітчизняному науковому просторі проблемам цього напрямку присвячені публікації В. Гееця, Я. Догадайло, М. Кизима, О. Олексюка, С. Покропивного, К. Редченко, О. Складанівської, А. Тищенко, А. Трифонової, Г. Янголь та багатьох інших.

По-друге, говорячи про стратегічне вимірювання, як про певну систему, слід визначитися із самим поняттям. При цьому автори цієї роботи не ставили перед собою завдання детально дослідити різні точки зору на це питання, відмічаючи лише, що в навчальній літературі зі стратегічного аналізу цій дефініції надається усіма авторами практично однакове трактування. Система стратегічного вимірювання - це "процес ідентифікації, збору, розвитку, зв'язку, та оцінка обраних показників результативності, що безпосередньо пов'язані з виконанням місії організації та досягненням її цілей" [1, с. 316; 2, с. 95; 3, с. 87] та ін.

Нарешті, щодо еволюції систем стратегічного вимірювання. Узагальнення їх знаходимо, зокрема, в публікації [4, с.174]:

- 20-ті роки минулого сторіччя - появлення перших моделей (Дюпона, рентабельність інвестицій). Обидва показники є кількісними;

- 70-ті роки додатково до названих використовуються показники: чистий прибуток на одну акцію, коефіцієнт співвідношення ціни акції і чистого прибутку, які також є виключно кількісними;

- 80-ті роки минулого сторіччя додаються такі кількісні показники, як коефіцієнт співвідношення ринкової і балансової вартості акцій, рентабельність акціонерного капіталу, рентабельність чистих активів, грошовий потік. Пов'язано це з розвитком акціонерної форми власності, удосконаленням методів оцінювання інвестицій;

– 90-ті роки XX століття – нарешті з'явилися концепції оцінювання вартості та ефективності роботи, які поряд із фінансовими (сукупна акціонерна прибутковість, грошовий потік віддачі на інвестований капітал, економічна додана вартість та ін.), ураховували й інші аспекти розвитку організації і були більш придатними для цілей стратегічного управління.

Взагалі, якщо характеризувати процес вимірювання і оцінки результативності діяльності, окремих стратегій, то можна виділити 3 його етапи (рис. 1), що в принципі є традиційними для аналітика. При цьому така етапність додержується незалежно від того, яка стадія стратегічного управління розглядається – чи то стадія стратегічного планування, чи розгортання стратегії, чи стадії впровадження та контролю.

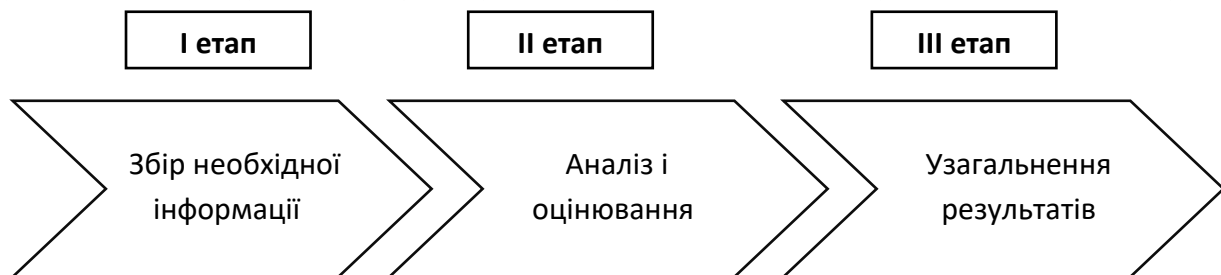

Рис. 1. Етапи процесу вимірювання результатів діяльності

Сучасний теоретико-методичний інструментарій має в арсеналі велику кількість систем стратегічного вимірювання. Так, у своїй статті Г. Янголь зазначає, що нею досліджено більш ніж 50 моделей [5, с. 226], серед яких, найбільш використовуваними вважаються: збалансована система показників (англ. Balanced Scorecard, BSC), ECOGRAI, TOPPSistem, AMBITE, ENAPS.

В навчальній літературі зі стратегічного аналізу, зокрема, авторів І. Фаріон [3], Редченко К. І. [6] до моделі BSC додають ще такі: систему показників відповідальності (англ. Acountability Scorecard, ASC), піраміду результативності МакНейра, модель ділової переваги (англ. Business Excellence Model, BEM), яку ще інакше називають моделлю ділової досконалості EFQM (англ. EFQM Excellence Model), аббревіатурою якої є назва організації-розробника, а саме – Європейського фонду управління якістю.

Автор О. Складанівська [7] серед найбільш розповсюджених підходів до оцінювання результативності називає наступні: концепцію ціннісно-орієнтованого менеджменту (Value-Based Management, VBM), концепцію управління якістю (Total Quality Management, TQM), процесно-орієнтоване управління (Activity-Based Management, ABM), сучасний ризик-менеджмент (Enterprise Risk Management, ERM), концепцію управління по цілях (Management by Objectives, MBO). При цьому серед існуючих методик оцінки результативності бізнесу також виділяє методи, перелічені в публікації [5], доповнюючи їх такими: піраміда результативності, модель TPS, модель IAM (Intangible Assets Monitor), (EVA), Tableau de Bord. Про моделі BSC, ASC, BEM та піраміду результативності МакНейра також йдеться в згаданому раніше навчальному джерелі [1].

З усього переліку систем, наведених у названих вище (і не названих) джерелах, відмітимо одну з них, а саме, систему показників відповідальності (ASC), яка знаходиться в сфері інтересів авторів і розглядатиметься в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Швиданенко Г. О., Ревуцька Н. В. Формування бізнес-моделі підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2013. 423 с.
2. Стратегічне управління: Навчальний посібник. Для студентів усіх форм навчання напрям 6.030601 "Менеджмент". Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2016. 152 с.
3. Фаріон І. Д. Стратегічний аналіз: Навчальний посібник для студентів і аспірантів. Тернопіль : ТНЕУ, 2009. 635 с.
4. Ігнашкіна Т. Б., Душина Л. М. ASC-модель як інструмент досягнення балансу інтересів підприємства і стейкхолдерів. *Імперативи розвитку підприємництва в контексті інноваційної економіки*: колективна монографія; за заг. ред. К. А. Андрющенко, М. П. Сагайдака. Київ : ДУІТ, 2019. С. 173-187.
5. Янголь Г. В. Методичні підходи до вимірювання результативності діяльності підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2013. №32. С. 225-231.
6. Редченко К. І. Стратегічний аналіз у бізнесі: навч. посібник. Львів : "Новий світ-2000", 2003. 272 с.
7. Складанівська О. О. Підходи та методи оцінки результативності діяльності підприємства. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/18-19.10.2021/612> (дата звернення: 18.12.2023).

Плетньов М. В.,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля, м. Київ

УДК 332.1

КОМПАЄНС ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Україна стоїть перед історичними викликами, протистоячи руйнівним наслідкам російського вторгнення. Війна також виявила нагальну потребу у відповідальній бізнес-практиці, яка відповідає ключовим стандартам корпоративної поваги до прав людини, трудових прав, інклюзивності, підзвітності тощо. Підхід, заснований

на правах людини, є вирішальним для відновлення країни. Для його реалізації ключову роль відіграють різні зацікавлені сторони – український та іноземний бізнес, інвестори, уряд, інші органи державної влади та місцевого самоврядування, організації громадянського суспільства, наукова спільнота.

Міжнародне співтовариство все більше підвищує вимоги до відповідальної ділової практики через міжнародні ініціативи – Керівні принципи ООН щодо бізнесу та прав людини, Керівні принципи Організації економічного співробітництва та розвитку для транснаціональних підприємств. Реалізація такого підходу дає можливість бізнесу відіграти позитивну роль у відбудові та трансформації України. Керівні принципи ООН щодо бізнесу та прав людини створюють міжнародно визнану основу для забезпечення належної уваги зобов'язань бізнесу щодо прав людини. Це особливо важливо в ситуаціях, уражених конфліктом, де Керівні принципи ООН передбачають поглиблену процедуру належної обачності щодо прав людини, яка пропонує підхід, чутливий до умов збройних конфліктів. Центральним у цьому питанні є інтеграція України у світові ринки як надійного, відповідального партнера та її прагнення приєднатися до Європейського Союзу та Організації економічного співробітництва та розвитку. В останні роки Європейський Союз запровадив низку регуляторних ініціатив, які по-різному спрямовані на вплив бізнесу на права людини.¹⁰ березня 2021 року Європейський парламент прийняв резолюцію з рекомендаціями Європейській комісії щодо схвалення законодавчої пропозиції щодо обов'язкової належної обачності щодо прав людини та довілля в ланцюгах постачання [1]. У червні 2023 року було опубліковано оновлені Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств щодо відповідальної ділової поведінки [2].

Видання Керівних принципів ОЕСР 2023 року містить оновлені рекомендації щодо відповідальної ділової поведінки в ключових сферах, таких як зміна клімату, біорізноманіття, технології, доброчесність бізнесу та належна обачність в ланцюгах постачання, а також оновлені процедури для національних контактних пунктів з питань відповідальної ділової поведінки. ОЕСР та Уряд України запустили чотирирічну програму, яка також передбачає акцент на відповідальному веденні бізнесу.

Для відбудови країни вкрай важливий підхід, заснований на принципах відповідального ведення бізнесу. Для його реалізації ключову роль відіграють різноманітні зацікавлені сторони – український та іноземний бізнес, інвестори, уряд, інші органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, наукова спільнота.

Відновлення України має потужний трансформаційний потенціал для переорієнтації політичної, правової та економічної систем на інклюзивний, сталий, зелений і справедливий розвиток. Такі трансформаційні зміни неможливі без інтеграції принципів відповідального ведення бізнесу в програму відновлення України. Відновлення України надзвичайно підтримується Європейським Союзом, який є лідером у впровадженні Керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини, першого міжнародно визнаного стандарту для запобігання, усунення та усунення негативних наслідків для прав людини, спричинених підприємницькою діяльністю. У цьому контексті для України важливо дізнатися про очікування Європейського Союзу щодо інтеграції Керівних принципів ООН, стандартів відповідального ведення бізнесу в процес відновлення, бути в курсі підходу ЄС щодо корпоративної належної обачності та бути оснащеними хорошими практиками та політиками. Водночас Україна стикається з унікальними викликами поєднання зусиль відновлення та євроінтеграції та базування цих процесів на корпоративній повазі до прав людини.

Війна значно збільшує ризики, що загрожують суспільному розвитку – корупція, зниження уваги до екологічних викликів, підвищення вразливості людей та загострення необхідності забезпечення безбар'єрного доступу до всіх сфер суспільства, зростання безробіття та неформальної зайнятості, відсутність балансу між роботою, сімейною та волонтерською діяльністю, значне емоційне напруження, енергетична та продовольча вразливість, необхідність інтеграції ветеранів та ветеранок, внутрішньо переміщених осіб, громадян України, які повертаються в Україну після проживання за кордоном, а також людей на звільнених територіях, зростання бідності, посттравматичний синдром. Широкомасштабне руйнування інфраструктури України також вимагатиме реконструкції та необхідності інтегрувати права людини, відповідальне ведення бізнесу та кліматичні очікування у практику для бізнесу, який бере участь у відновленні. Бізнес і права людини, боротьба з корупцією та захист навколишнього середовища перетинаються, і синергію між ними слід посилити для відновлення України.

Список використаних джерел

1. Огляд ОЕСР корпоративного управління в державних підприємствах в Україні (2021 р.) URL: [Key-Findings-OECD-Review-Corporate-Governance-S0Es-Ukraine-UKR.pdf](#).
2. Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств | Міністерство економіки України URL: [Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств | Міністерство економіки України \(me.gov.ua\)](#).

Савенко М. Т.,

УДК 339.138

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет "Києво-Могилянська академія", м. Київ

СТРАТЕГІЯ ЗБІЛЬШЕННЯ КІЛЬКОСТІ ЗАМОВЛЕНЬ ЗА ДОПОМОГОЮ МАРКЕТПЛЕЙСУ "ROZETKA"

В останні роки спостерігається значний приріст електронних продажів, а цифрові технології стають все більш доступними для споживачів та бізнесу. За даними статистичних спостережень, обсяг глобальних онлайн-продажів стабільно зростає, що свідчить про високий потенціал для розвитку електронної комерції. За останні роки, зокрема з 2020 р., позначається вражаючий ріст онлайн-торгівлі.

За даними Statista, в 2022 р. глобальний обсяг онлайн-продажів досягнув близько 4,58 трлн. дол. США, що відзначає збільшення порівняно з попереднім роком на 27,6 % (див. табл. 1). Прогнозується, що цей тренд зростання буде продовжуватися, й до 2026 р. глобальний обсяг онлайн-продажів може перевищити 7,38 трильйонів доларів США [1].

Вплив такого тенденційного зростання необхідно враховувати кожному бізнесу, що реалізує свої товари через онлайн, при розробці власних стратегій підвищення продажів.

Таблиця 1

Динаміка росту онлайн-продажів за останні 5 років [5]

Роки	Загальний обсяг онлайн продажів, трлн дол. США	Приріст обсягу продажів порівняно із попереднім роком, %	Частка маркетплейсів в онлайн-продажах, %
2018	1,67	18,0	42
2019	1,93	13,0	49
2020	2,61	21,0	58
2021	3,31	22,0	61
2022	4,58	27,6	67

Згідно з останніми статистичними даними, викладеними у дослідженні UA-retail [5], маркетплейси здійснюють значну частку глобальних електронних транзакцій. Частка покупок через маркетплейси від усіх онлайн-продажів постійно зростає і в 2022 р. досягнула 67 %. Це свідчить про те, що споживачі все більше віддають перевагу використанню відомих маркетплейсів для здійснення різноманітних покупок, від електроніки та одягу до продуктів харчування.

На початку 2023 р. найбільші всесвітньовідомі маркетплейси зафіксували вражаючі обсяги продажів. Наприклад, Amazon, один із лідерів глобального електронного ринку, зазнав зростання обсягів продажів до понад 386 млрд. дол. США в 2022 р. Alibaba Group, яка визначає тенденції в китайському електронному бізнесі, також продовжує зміцнювати своє лідерство, досягаючи понад 1,2 трлн. дол. США обсягу бруutto-мерчандайзу.

В Україні, в свою чергу, також йде активний розвиток сфери електронної комерції і велика кількість споживачів здійснює свої покупки саме через вітчизняні маркетплейси. Одним із провідних українських маркетплейсів є "ROZETKA". Він визначається як один з найбільших та найпопулярніших електронних ринків в Україні.

На сьогоднішній день ROZETKA регулярно зазначає вражаючі показники обороту та активності користувачів. Наприклад, обсяги продажів в 2022 р. перевищили позначку у 10 млрд. грн. Крім того, щомісяця платформу відвідують мільйони українців, що підтверджує величезний попит на її послуги.

ROZETKA також славиться розмаїттям асортименту, який налічує тисячі категорій товарів, та широким спектром продавців. Кількість активних продавців перевищує 67% від загальної кількості зареєстрованого бізнесу в країні, що виступає свідченням великого комерційного потенціалу цього маркетплейсу в Україні.

Українським підприємствам, що зорієнтовані на збільшення обсягів продажів через Інтернет, надзвичайно важливо враховувати потужний вплив маркетплейсу ROZETKA у своїй стратегії електронної комерції. ROZETKA, як один із провідних електронних ринків в Україні, забезпечує постійний потік значної кількості потенційних клієнтів.

Продавати на ROZETKA для бізнесу означає не лише доступ до широкого кола аудиторії, але й можливість використовувати інструменти маркетингу та реклами на платформі для максимізації популяризації продуктів. Маркетплейс надає можливість не лише розміщувати товари, а й використовувати інтегровані сервіси для вдосконалення процесів продажу та обслуговування клієнтів.

З урахуванням постійного зростання кількості користувачів ROZETKA, підприємства, що збільшують свою присутність на цьому маркетплейсі, мають можливість не лише збільшити обсяги продажів, але й здобути лояльних клієнтів завдяки широкому асортименту та зручному сервісу. Такий підхід дозволяє українському бізнесу ефективно конкурувати в електронному просторі та використовувати позитивні тенденції у розвитку онлайн-торгівлі для свого успіху.

Говорячи про стратегію збільшення кількості замовлень за допомогою маркетплейсу ROZETKA, можна виділити декілька ключових аспектів:

1. Оптимізація товарних карточок, що включає детальне та привабливе оформлення фотографій товарів; власноруч або автоматичне наповнення описів та характеристик товарів; використання ключових слів для покращення SEO-присутності [2].

2. Ефективна рекламна кампанія: використання внутрішніх рекламних інструментів ROZETKA для підвищення видимості продуктів; спрямування націлених рекламних кампаній на цільову аудиторію.

3. Бонусні програми та акції: залучення покупців через систему бонусів та лояльності; проведення регулярних акцій та розпродажів для стимулювання покупок [3].

4. Оптимізація ціноутворення: аналіз цінової конкуренції та адаптація цін для привертання уваги покупців; використання акцій та знижок для створення конкурентних переваг.

5. Взаємодія з клієнтами: швидке та ефективне реагування на відгуки та питання покупців; створення позитивного іміджу бренду через високий рівень обслуговування.

6. Використання аналітики: постійний моніторинг та аналіз ефективності стратегій; прийняття рішень на основі отриманих даних для постійного вдосконалення підходів [4].

Важливо зауважити, що кожен з наведених вище пунктів повинен впроваджуватися бізнесом індивідуально, враховуючи його унікальні потреби, специфіку товарів чи послуг, конкурентне середовище та інші ключові фактори. Використання цих стратегій має бути адаптоване до контексту конкретного бізнесу, щоб максимізувати ефективність та досягти найкращих результатів.

Список використаних джерел

1. Newberry C., McLachlan S. Social Media Advertising 101: How to Get the Most Out of Your Ad Budget. *Hootsuite*. 2022. URL: <https://blog.hootsuite.com/social-media-advertising> (дата звернення: 04.12.2023).

2. Коваль О. М. Маркетинг в умовах кризи: підходи та інструменти. Київ : КНЕУ, 2020. 408 с.

3. Ковальчук Л. М., Переверзєв О. О., Барановська О. Г., Колос В. Ю. Маркетинг : підручник. Київ : Знання, 2017. 592 с.

4. Турчинова Т. Електронна комерція: Техніка та технології. Київ : Лібідь, 2018. 332–337 с.

5. Рітейл-дайджест Ua-retail. Як змінювалися онлайн-продажі протягом I півріччя 2022 року. URL: <https://ua-retail.com/2022/08/yak-zminyuvalisya-onlajn-prodazhi-protyagom-i-pivrichchya-2022-roku> (дата звернення: 04.12.2023).

Сук П. Л.,

УДК 657.3

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
"Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин

ВИКОРИСТАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ З ОБОРОТУ

В структурі витрат на виробництво і реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг) особливе місце займають витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

В Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності зазначено, що ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1, п. 2.36].

До ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Облік ВМП ведуть на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, а за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [2; 3].

ВМП потрібно відображати у складі фінансових результатів не у періоді їх виникнення, а у наступних періодах. Розподіл ВМП між наступними звітними періодами здійснюють за певними методами. Зокрема, можна використовувати обернений метод на основі податку з обороту.

Податок з обороту (або податок з обігу) (англ. Turnover tax) – непрямий податок стягується на кінцевій стадії виробництва з вартості вироблених товарів. На відміну від акцизу, який встановлюється на окремі товари і послуги, податок з обігу стягується з вартості валового обороту підприємства. Різновидом податку з обігу є податок на додану вартість [4].

Податок з обороту подібний до податку на додану вартість, з тією різницею, що він оподатковує проміжні та, можливо, інвестиційні товари. Це непрямий податок, як правило, на адвалорній основі, що застосовується до виробничого процесу або етапу. Наприклад, після завершення виробничої діяльності, з деяких компаній може стягуватися податок. Податок з продажу застосовується, коли товар був проданий [5].

Податок з обороту використовувався в Радянському Союзі і в Україні з 1931 р. до 1992 р., коли був введений податок на додану вартість [6; 7; 8].

Визначення оберненого методу розподілу ВМП на основі податку з обороту здійснюється на базі простого методу розподілу ВМП на основі податку з обороту, а суми переставляються у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т. д.

Річну суму розподілу ВМП за методом на основі податку з обороту обчислюють множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який вираховують діленням фактичного або планового обсягу податку з обороту за окремі періоди на плановий обсяг податку з обороту за увесь період.

Розподіл ВМП за методом на основі податку з обороту здійснюється за формулами:

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП}, \quad (1)$$

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{ПФПО} : \text{ППО}, \quad (2)$$

де ПФПО – плановий або фактичний обсяг податку з обороту за окремі періоди; ППО – плановий обсяг податку з обороту за увесь період.

Розрахунок методу розподілу ВМП на основі податку з обороту можна проводити також за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{ПФПО} \times \text{КРВМП}; \quad (3)$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ППО}. \quad (4)$$

Обрахунок методу розподілу ВМП на основі податку з обороту можна виконувати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Технологію розподілу ВМП за оберненим методом на основі податку з обороту розглянемо на прикладі.

Приклад. ВМП на суму 78000 грн, потрібно розподілити на 7 років. Протягом цього часу очікується отримати 284000 грн податку з обороту, у тому числі: за 1-й рік – 64000 грн, за 2-й рік – 57000 грн, за 3-й рік – 54000 грн, за 4-й рік – 40000 грн, за 5-й рік – 31000 грн, за 6-й рік – 23000 грн, за 7-й рік – 15000 грн.

Показники коефіцієнтів розподілу становлять: за 1-й рік – 0,2254 (64000 : 284000 = 0,2254), за 2-й рік – 0,2007 (57000 : 284000 = 0,2007), за 3-й рік – 0,1901 (54000 : 284000 = 0,1901), за 4-й рік – 0,1408 (40000 : 284000 = 0,1408), за 5-й рік – 0,1092 (31000 : 284000 = 0,1092), за 6-й рік – 0,0810 (23000 : 284000 = 0,0810), за 7-й рік – 0,0528 (15000 : 284000 = 0,0528).

Особливості розподілу ВМП за 1-м способом методу на основі податку з обороту наведено в таблиці 1, а здійснення розподілу ВМП за 1-м способом оберненого методу на основі податку з обороту представлено в таблиці 2.

Таблиця 1

Включення ВМП у наступні періоди за 1-м способом (від початкової суми ВМП) методу на основі податку з обороту

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок з обороту, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	78000	64000	0,2254	17581
2	78000	57000	0,2007	15655
3	78000	54000	0,1901	14828
4	78000	40000	0,1408	10982
5	78000	31000	0,1092	8518
6	78000	23000	0,0810	6318
7	78000	15000	0,0528	4118
x	Разом	284000	1	78000

Таблиця 2

Включення ВМП у наступні періоди за 1-м способом (від початкової суми ВМП) оберненого методу на основі податку з обороту

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок з обороту, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	78000	15000	0,0528	4118
2	78000	23000	0,0810	6318
3	78000	31000	0,1092	8518
4	78000	40000	0,1408	10982
5	78000	54000	0,1901	14828
6	78000	57000	0,2007	15655
7	78000	64000	0,2254	17581
x	Разом	284000	1	78000

Як можна побачити з таблиць 1 і 2, при використанні 1-го способу простого і оберненого методів на основі податку з обороту, сума ВМП протягом 7-ми років розподілилась повністю.

В таблицях 3 і 4 сформовано результати розподілу ВМП за 2-м способом простого і оберненого методів на основі податку з обороту.

Таблиця 3

Включення ВМП у наступні періоди за 2-м способом (від залишкової суми ВМП) методу на основі податку з обороту

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок з обороту, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	78000	64000	0,2254	17581
2	60419	57000	0,2007	12126
3	48293	54000	0,1901	9181
4	39112	40000	0,1408	5507
5	33605	31000	0,1092	3670
6	29935	23000	0,0810	2425
7	27510	15000	0,0528	27510
x	Разом	284000	1	78000

Таблиця 4

Включення ВМП у наступні періоди за 2-м способом (від залишкової суми ВМП) оберненого методу на основі податку з обороту

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок з обороту, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	27510	15000	0,0528	27510
2	29935	23000	0,0810	2425
3	33605	31000	0,1092	3670
4	39112	40000	0,1408	5507
5	48293	54000	0,1901	9181
6	60419	57000	0,2007	12126
7	78000	64000	0,2254	17581
x	Разом	284000	1	78000

З таблиць 3 і 4 можна побачити, що при застосуванні 2-го способу простого і оберненого методів на основі податку з обороту, ВМП в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках не були розподілені, а списались у витрати періоду.

Висновки. При розподілі ВМП на наступні періоди можна використовувати обернений метод на основі податку з обороту.

Податок з обороту є непрямим податком, що включається у вигляді надбавки до ціни товарів і оплачується при їх купівлі покупцем продавцю, а останній сплачує цей податок у бюджет.

Розрахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі податку з обороту здійснюється із попереднього визначення суми розподілу ВМП за методом на основі податку з обороту, а суми переставляються у зворотній послідовності: перши рік – у останній, другий – у передостанній і т. д.

Вираховувати обернений метод розподілу ВМП на основі податку з обороту можна за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09.12.2011 р. № 1591). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

4. Податок з обігу. (13 червня 2019). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Податок_з_обігу.
5. Turnover tax. (19 October 2023). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Turnover_tax.
6. Васильчук В. В. Історія розвитку податку на додану вартість в Україні. Електронне наукове фахове видання. Ефективна економіка. 2019. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/162.pdf.
7. Шморгун Л. Г. Податки з обороту і на додану вартість: порівняльні характеристики в контексті практичного застосування. Журнал. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2011. № 2. – С. 233–244. URL: https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2011_02_233.pdf.
8. Податок на додану вартість. (9 листопада 2023). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Податок_на_додану_вартість.

Терлецький П. Г.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Вінницький національний аграрний
університет, м. Вінниця

УДК 338.432

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В умовах трансформаційних змін в економіці України пріоритетним напрямом економічної політики держави має бути підтримка стабільності та економічного зростання підприємств. Стабільний розвиток національної економіки поряд з іншим визначається рівнем безпеки її окремих секторів, серед яких провідне місце займає аграрний.

Однією з ключових передумов розвитку аграрного бізнесу є забезпечення його економічної безпеки. За допомогою оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна визначити результативність його функціонування, виявити складнощі та передбачити можливі загрози агропромислового виробництва, які можуть з'явитися у майбутньому.

Проте, зростаюча нестабільність сучасного зовнішнього середовища значно підвищує вагомість проблеми економічної безпеки, що потребує посиленої до неї уваги. Негативний вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства неможливо уникнути, але можливо знизити до мінімуму.

У ринковій економіці аграрні підприємства володіють повною економічною самостійністю і здійснюють свою виробничу діяльність в умовах невизначеності

і непередбачуваності. На розвиток аграрного бізнесу впливають і такі чинники, як нестабільна політична та соціально-економічна ситуація в країні, конфлікти й рейдерство, недосконалість комерційного законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція, воєнні дії тощо.

Управління економічною безпекою аграрних підприємств в умовах сучасних викликів дозволить не лише покращити їх фінансово-економічне становище, а й сприяти сталому розвитку економіки країни.

В сучасних умовах викликів сьогодення економічна безпека аграрного підприємства визначається його здатністю досягти належного рівня конкурентоспроможності за будь-якого ступеня впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також досягати поставлених цілей і завдань на основі реалізації обраної ним стратегії розвитку. Економічна безпека аграрного підприємства – це його здатність функціонувати в якості суб'єкта господарювання за існуючого рівня ресурсного забезпечення та обраної спеціалізації виробництва. Основною метою економічної безпеки аграрного підприємства є гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування і зростання потенціалу розвитку в майбутньому. Крім того, економічна безпека аграрних підприємств є критерієм продовольчої безпеки країни.

Нині аграрні підприємства повинні враховувати ймовірність виникнення невизначеності та непередбачуваності умов здійснення сільськогосподарської діяльності, наявності ризику та загроз їх економічній безпеці в умовах воєнного стану. Для оцінки рівня ризику та можливих загроз на підприємстві повинні розробити комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію можливих ризиків та протидію загрозам і підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Виклики війни відчула кожна сфера сільського господарства нашої країни. Відбулось значне зменшення обсягів виробництва в галузі рослинництва, що зумовлено цілим рядом факторів, основними з яких є: тимчасова окупація частини українських територій; зниження урожайності сільськогосподарських культур порівняно з попередніми роками; збільшення розриву між світовими та внутрішніми цінами; додаткові витрати виробника, які вимагають логістичні затрати, страхування, та всі ризики котрі тепер несе лише українська сторона тощо [1].

Зовнішніми дестабілізуючими факторами діяльності аграрних підприємств є недосконалість законодавства, кон'юнктура ринку, відсутність дієвого ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, брак інформації щодо зовнішнього середовища, слабка державна підтримка аграрних підприємств, зміна природно-кліматичних умов, що вимагає нових підходів до процесу виробництва, а отже й додаткових інвестицій, обмежені можливості щодо використання кредитних ресурсів.

Внутрішніми дестабілізуючими факторами діяльності аграрних підприємств є: недостатній розвиток матеріально-технічної бази, низький рівень інноваційної діяльності та впровадження інновацій, недостатній обсяг фінансових ресурсів; недостатній рівень кваліфікації управлінського персоналу та якості фінансового менеджменту.

Перераховані фактори обмежують реалізацію економічних та фінансових інтересів, заважають досягненню стратегічних цілей підприємства, порушують його стійкий розвиток на перспективу.

Враховуючи на вказані особливості сільськогосподарського виробництва, а також неможливість прогнозування перебігу війни, окрім оперативного розв'язування поточних проблем галузі треба формувати стратегічне бачення майбутнього розвитку сільського господарства.

Основними напрямками забезпечення стійкості та адаптивності аграрного сектора до функціонування в умовах війни мають бути такі: максимальна підтримка діяльності аграріїв; відновлення можливостей експорту сільськогосподарської продукції; залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, сприяння забезпеченню прибутковості галузі в цей складний для країни час, враховуючи її можливості забезпечення продовольчої безпеки не лише на національному рівні, а й на світовому.

Висновки. Отже, економічної безпека підприємства – досягнення основних цілей бізнесу, стійке та максимально ефективне функціонування, уникнення реальних або потенційних загроз, які можуть призвести до матеріальних втрат. Економічна безпека аграрних підприємств визначає їх здатність розвиватися, підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції, формувати економічний потенціал підприємств для протидії негативному впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

Проблеми економічної безпеки галузі сільського господарства досить актуальні та вимагають негайного розв'язання шляхом активізації зусиль як з боку держави, так і власників підприємств. Впровадження вищезазначених заходів забезпечить ефективне функціонування аграрних підприємств, підвищення рівня їх конкурентоспроможності та посилить їх економічну безпеку загалом.

Список використаних джерел

1. Дяченко М. І., Жмуденко В. О. Аграрний сектор України: поточний стан та його відновлення в умовах трансформаційних змін. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2951/2868>.

СЕКЦІЯ 10. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 10. FOREIGN LANGUAGES

Бляшевська А. В.,

УДК 371.32

канд. пед. наук, доцент,
голова ЦК словесних дисциплін,
КЗВО "Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради, м. Луцьк

Тивонюк І. Л.,

вчитель англійської мови,
КЗЗСО "Луцький ліцей 2 Луцької
міської ради", м. Луцьк

Федорець М. А.,

викладач англійської мови,
КЗВО "Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради, м. Луцьк

**ДЕБАТНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ
ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Проблема навчання іноземної мови у педагогічному коледжі на сучасному етапі розвитку національної методологічної науки визначається глобальним контекстом освіти та подальшої професійної придатності в цілому: мобільністю робочої сили, навчанням упродовж усього життя та сталим соціальним та економічним розвитком. Тому у педагогічному коледжі велика увага приділяється використанню інноваційних методів і технологій у процесі навчання іноземної мови в цілому, і розвитку мисленнєвих процесів зокрема. Іншомовна комунікативна компетентність, розвинута на високому рівні, є передумовою сталого навчання та професійного удосконалення впродовж життя (life-long learning) та визначає необхідність наближення якості іншомовної освіти до європейських стандартів. Досягнення такого рівня оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією можливе лише в освітньому середовищі, яке вимагає розвивати високий когнітивний рівень, поважає розмаїття когнітивних стилей, способів мислення, загальнолюдські цінності та менталітет.

Одним із ефективних засобів для досягнення даної мети є дебатна гра, яка широко впроваджується у освітній процес коледжу, яка забезпечує ефективне вивчення іноземної мови в загальному і розвитку іншомовної комунікативної компетенції зокрема, завдяки створенню особливого інтелектуального освітнього середовища. Дослідженню впровадження дебатної гри як ефективної освітньої технології приділяли увагу Єрмоленко А., Волошина Н., лінгвістичні особливості англомовних дебатів досліджує Дідух О. Науковці Каламаж Р. Смирнова О., Імжарова З., Єрьоміна Ю., Сущенко І. визначають загальну структуру дебатів та функції їх учасників, розглядають можливість дебатного виступу тощо [2, 3].

Аналіз ідей існування стійких відмінностей у способах мислення та сприйняття сформулювала Sadia Belkhir у своїй праці *Cognition and Language Learning*, а розвиток метакогнітивних умінь у студентів під час читання професійних текстів представлено у працях Tapia JL and Duñabeitia JA, Kamila Ammour [5, 6]. Костурба Наталія зазначає, що когнітивні стилі, характеризують особливості сприйняття й обробки інформації про навколишній світ, а також виступають як характеристики особистісної організації людини в цілому. Характеристика комунікативної компетентності, представлена в її роботі, являє собою комплексне утворення, що складається з трьох компонентів: когнітивного, емоційно-мотиваційного, поведінкового. Авторка зазначає що саме когнітивний компонент комунікативної компетентності пов'язаний із когнітивними стилями особистості [4].

О. Бабенко зазначає, що мова є, впершу чергу, основним засобом спілкування у людському суспільстві й такою ж мірою вважається знаряддям інтелекту. Будучи комунікативною діяльністю, спілкування, засноване на розумінні і передачі думок і переживань, передбачає акт мислення (когнітивної діяльності). У цьому сенсі цілісний і оптимально організований процес підготовки студента-філолога має здійснюватися на основі когнітивно-діяльнісного підходу. Розвиток навчально-діяльнісної форми включає такі етапи: навчання, дії за зразком, квазидослідження (пошуково діяльнісне) [1]. Саме дебатна гра є прикладом навчально-діяльнісної форми когнітивного розвитку, яка сприяє перетворенню когнітивних етапів у когнітивні рівні, є засобом стабілізації когнітивного розвитку і оптимального функціонування новопосталих когнітивних структур засобами іншомовної комунікації.

Навчально-діяльнісна форма когнітивного розвитку О. Бабенко	Дебатна гра
навчання	підбір інформації, аналіз фактів, оцінювання їх достовірності
дії за зразком	підготовка промови, виступу
пошуково-діяльнісне	аналіз виступів опозиції, висунення контраргументів

Сформовані когнітивні структури і когнітивні компетенції дозволяють засвоїти іншомовний матеріал певного рівня складності, за участі викладача, однокласників та самостійно. Інакше кажучи, відбувається екстеріоризація сформованих когнітивних структур, їхнє використання при асиміляції нового когнітивного досвіду. Асиміляція відображає актуальний рівень когнітивного розвитку, а акомодация – зону найближчого розвитку, або потенційний рівень когнітивного розвитку.

Аналіз процесу викладання англійської мови у педагогічних коледжах, проведений нами, вказує на проблеми, пов'язані з розробкою такої освітньої програми, яка б ґрунтувалась на створенні когнітивного освітнього середовища, імплементацію інноваційних методів і технологій, які принесуть найбільшу ефективність у процесі формування когнітивної іншомовної комунікативної компетенції. Подальшого дослідження й узагальнення потребують такі аспекти цієї проблеми як застосування дебатів на заняттях з різних освітніх компонентів для узагальнення й систематизації когнітивних знань, удосконалення когнітивних і іншомовних вмінь і навичок студентів; підготовка викладачів до впровадження дебатів в освітній процес педагогічного коледжу; методичне забезпечення застосування технології дебатів на заняттях та в процесі виконання самостійної дослідницької роботи тощо.

Список використаних джерел

1. Бабенко О. В. Генезис поняття "інтеріоризація" в психолого-педагогічній науці. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти, 2018. 2 (1). С. 23–28.
2. Єрмоленко А. Б. Дебатні технології: педагогічна практика : Післядипломна освіта в Україні, 2015. №1(36). С. 81–85.
3. Каламаж, Р. В. (2012). Когнітивно-стильовий вимір у психологічних дослідженнях. Наукові записки. Серія Психологія і педагогіка. Тематичний випуск Актуальні проблеми когнітивної психології, 20, 32–41.
4. Коструба Наталія Когнітивно-стильова характеристика комунікативної компетентності студента // Psychological Prospects Journal, Вип. 35, 2020, 68–82 DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2020-35-68-82> УДК 159.955.
5. Tapia JL and Duñabeitia JA (2021) Improving Language Acquisition and Processing With Cognitive Stimulation. Front. Psychol. 12:663773. doi: 10.3389/fpsyg.2021.663773.
6. Sadia Belkhir Cognition and Language Learning https://www.researchgate.net/publication/339782634_Cognition_and_Language_Learning.

Maksymova A.,

UDC 811.111.2

PhD (Public Administration), senior teacher of
department of international relations and
social and humanitarian disciplines,
Dnipropetrovsk State University of
Internal Affairs, Dnipro

AMERICAN PHRASEOLOGY IN MODERN SOCIETY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Despite the increasing amount of research within phraseology in the past fifty years, and the consequent improvement regarding the delimitation of the units that constitute its object of study, there seems to be still a great diversity of criteria. This hinders the consolidation of a systematic and scientific study of this topic [Toffol, p. 5].

In connection with the development of science and technology all over the world, the vocabulary began to change dynamically. Scientific and technical terms from different languages are introduced into the language. When forming words, word formation, word combinations, expanding the meaning of a word, etc. are used. New terms appear in medicine, sports, science, and education. American English reflects the history of modernity and aspirations because American English is global. Through language, you can see the history of mankind, research fashion trends, preferences of the population, and study promising areas of development. Among them are the observance of ecological standards of living and the introduction of environmentally friendly technologies. Human life is built on respect for nature and understanding the importance of preserving the environment. At the same time, IT technologies penetrated into all spheres of life: architecture, everyday life. American English has taken a leading place in the world, but its development is very specific, because on the one hand it is leading and at the same time integrated into the world community. The language of science and technology is China, Taiwan, the UAE, the USA, creating a certain product is given a corresponding national name, which is introduced into the American English language. Recently, the formation of new words has become a leading trend due to the development of science and technology. IT technologies had a special influence on the formation of American phraseological units of the English language. A certain role in this process was played by COVID-19, which contributed to the active use of the Internet and computer technologies.

This situation with the massive spread of COVID19 has led to the development of remote work and fitness. During non-working hours, leisure time in the conditions of Covid 19 was also online, which led to the emergence of new idioms in this

direction. Vocabulary in the fashion industry is influenced by European and Asian countries, which also brings a special highlight to the formation of American phraseological units of the English language. The vocabulary in the field of food is currently influenced by China, in particular the popularization of sushi and rolls.

Anthropocentrism is present when describing the general trends in the creation of American idioms of the English language. All processes are characterized by human worldview and human problems. The areas of creation of American phraseological units of the English language are ecology, architecture, IT technologies, leisure.

The development of a language is largely determined by the development of its word-forming system, the formation of new word-forming models, the change of existing ones, an increase or decrease in their productivity, and many other factors of the word-forming process. Thus, it is noted in the study that when studying phraseological units "should be analyzed as consisting of individual wordlevel lexical entries" [Sailer, p. 37]. The process of formation of new words reflects in the language the needs of society in expressing new concepts, which are a peculiar product of the development of science, technology, culture, social relations, etc. Linguists associate the reasons for the emergence of new words with new discoveries, a deepening of the idea of previously known facts and phenomena of reality.

Telescopy, new phraseology, and word formation are used in the word formation of modern phraseological units of the American English language.

In general, analyzing the phraseology of the American English language, new phraseology (word combinations) are mostly used in their creation. However, among the phraseological units of the American English language, you can find affixation, abbreviation, and reduction. Epithets and metaphors are used to color the American idioms of the English language.

Metaphorical transference is aimed at the address, therefore, when using it, the speaker must be sure that his real or potential listener, using visual and sensory images, will reveal the meaning hidden behind the metaphorical shell in accordance with his intention. A metaphor is a product of the cognitive work of thought, a means of knowing and reflecting the surrounding reality.

Symbolism is also inherent in the formation of American idioms. As a feature during the formation of American phraseology, metaphor and metonymy are used at the same time.

In our opinion, word combinations will be a promising means of creating American idioms of the English language.

The phraseological stock of American English will be constantly filled with new phraseological expressions. Previously, at the beginning of the 20th century, the USA was the only leading country, which determined the only influence on the development of the phraseological stock of American English. China's growing role has influenced the phraseology of American English through the creation of new global technical solutions, gadgets, food, toys, and leisure.

Reference

1. Sailer M., Markantonatou S. Multiword expressions: insights from a multi-lingual perspective. Research on Phraseology Across Continents. Poland : Publishing House of Bia. Berlin: language Science Press.2018. 376 p.
2. Toffol M. An English-Spanish contrastive analysis of culturally loaded phraseological units containing kingship terms: Master Dissertation: Faculty of English Philology. Madrid. 2011. 104 p.

Панзига О. М.,
викладач кафедри іноземних мов,
Національний університет "Чернігівський
колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 811.112.2

PADLET ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З НІМЕЦЬКОЇ (ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ) МОВИ

В сучасному цифровому світі та реаліях сьогодення інструменти для навчання стають все більш важливими для створення динамічного та інтерактивного освітнього середовища. Один із таких інструментів, на нашу думку, є Padlet. Особливо це стосується його використання в організації навчання мов, де взаємодія та співпраця грають ключову роль у процесі навчання. Padlet - це онлайн-ресурс, який надає можливість користувачам створювати віртуальні дошки, де вони можуть об'єднувати текст, зображення, відео та інші елементи. Цей сервіс дозволяє легко організовувати та спільно працювати над інформацією в режимі реального часу. Крім Padlet, існують інші популярні віртуальні дошки, такі як: Miro, Trello, Jamboard від Google, Microsoft Whiteboard, Stormboard, Lino. Miro надає можливості спільної роботи та візуалізації ідей. Trello – ефективний інструмент для управління проектами, розподілу завдань та спільної роботи. Jamboard від Google – це віртуальна дошка для створення, спільного використання та обговорення ідей з використанням реальних або віртуальних стікерів. Microsoft Whiteboard дозволяє користувачам створювати та редагувати віртуальні дошки з можливістю спільної роботи. Stormboard – інструмент для віртуального фасилітації та спільної роботи над ідеями та проектами. Lino – платформа для створення віртуальних дошок з можливістю додавання нотаток, зображень та інших елементів. Беззаперечним є той факт, що кожен з цих застосунків має свої унікальні функції та можливості, і вибір залежить від

конкретних потреб користувача, але ми переконані, що Padlet має декілька переваг, які роблять його популярним для використання в освіті та спільних проектах. По-перше, це простота використання. Інтуїтивний інтерфейс дозволяє швидко створювати та редагувати віртуальні дошки без спеціальних навичок. По-друге, це приваблива візуальна організація, тому що ми можемо легко розміщувати текст, зображення, відео та інші елементи для візуалізації інформації. По-третє, це можливість спільної роботи в реальному часі. Учасники можуть одночасно працювати над віртуальною дошкою, що дозволяє ефективно співпрацювати. По-четверте, це можливість коментування, що при вивченні мов відіграє важливу роль. Студенти обговорюють та коментують елементи на дошці, що сприяє взаємодії та обміну думками. По-п'яте, це доступність на різних пристроях. Padlet працює на комп'ютерах, планшетах і смартфонах, забезпечуючи гнучкість використання. По-шосте, різноманітність шаблонів. Наявність різних шаблонів для різних видів завдань (наприклад, мозаїка ідей, групова робота тощо). Крім того, зручний обмін посиланнями. Легкість обміну посиланнями на віртуальну дошку для швидкого доступу. Ці переваги роблять Padlet ефективним інструментом для спільної роботи, освіти та творчого процесу. Незважаючи на свої переваги, Padlet має деякі обмеження та недоліки, а саме:

- обмеження у безкоштовній версії. Деякі функції доступні лише у платних планах, що може бути обмеженням для користувачів без оплати;
- відсутність розширених інструментів редагування. Основні можливості редагування, але деякі продуктивні інструменти можуть бути відсутніми;
- залежність від Інтернету. Для повноцінної роботи потрібне підключення до Інтернету, що може бути проблемою в умовах обмеженого доступу;
- обмежена структура. Відсутність слідів аудиту або деталей щодо змін, що може ускладнити відстеження прогресу;
- питання з безпекою даних. Участь у платформі може вимагати обробки та збереження особистих даних, що створює питання з приватністю та безпекою;
- можливість втрати даних. Якщо ви не зберігаєте або не експортуєте свої дошки, існує ризик втрати даних у випадку технічних проблем чи випадкового видалення.

Не зважаючи на ці недоліки, багато користувачів вважають Padlet корисним та зручним інструментом для спільної роботи та навчання.

З огляду на все сказане, ми хотіли б запропонувати кілька способів покращити використання Padlet:

- розширити функціонал;
- розглянути можливості інтеграції Padlet з іншими платформами та інструментами для спрощення роботи;
- регулярно зберігати та архівувати власні дошки, щоб уникнути втрати даних;

- уважно вивчати налаштування конфіденційності та використовувати їх для забезпечення безпеки даних;
 - приєднатися до спільнот Padlet або форумів, де користувачі діляться порадами та кращими практиками;
 - сформулювати зворотній зв'язок, а саме давати свій фідбек розробникам Padlet, щоб вони могли врахувати потреби користувачів у майбутніх оновленнях;
 - використовувати різні типи вмісту, тобто експериментувати з різними типами вмісту на вашій дошці, включаючи тексти, зображення, відео та звуки.
- Ці кроки можуть сприяти більш ефективному та задовільному використанню Padlet у вашій роботі чи освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Padlet: So funktioniert das Tool für digitales Lernen. URL: <https://www.otto.de/updated/ratgeber/padlet-erstellen-und-nutzen-das-digitale-klassenzimmer-erklaert-82642> (date of access: 29.12.2023).

Юхименко К. С.,
викладач іноземної філології,
Комунальний заклад "Нікопольський
фаховий педагогічний коледж"
Дніпропетровської обласної
ради", м. Нікополь

УДК 377.8:811.111(07)

THE FORMATION OF CRITICAL THINKING SKILLS AT ENGLISH LESSONS

The globalization of society, the need of the individual to quickly adapt to the conditions of a multicultural world that is changing all the time, increases interest in language education as an important instrument of human life in multicultural and multilingual community of people. Language education is an important tool that forms the consciousness of the individual and his ability to be socially mobile in society, contributes to the dialogue of cultures in a globalized world around the solution of various problems. New educational realities require changes to the levels of knowledge of foreign languages, the definition of new approaches to the selection of content and organization of materials, the use of adequate forms and types of control. Therefore, the improvement of professional pre-higher education is aimed at

reorienting the learning process to the development of the personality of the applicant for education, teaching him to independently master new knowledge.

For new generations of children growing up in a digital information environment, the role of the teacher as a source of information is gradually decreasing, and the importance of the skills and abilities of the applicant for education is increasing to independently obtain the necessary information and use it in accordance with the tasks.. The use of technology to develop critical thinking in the classroom contributes. formation of thinking and speech skills of students, development of their creative abilities, skills to operate language categories, clearly and logically, to build oral and written statements in accordance with the purpose and specific situation of communication. Critical thinking helps a person to determine their own priorities in personal and professional life, involves taking individual responsibility for the choice made, increases the level of individual culture of working with information, forms the ability to analyze and draw independent conclusions, predict the consequences of their decisions and be responsible for them, allows you to develop a culture of dialogue in joint activities.

When using this technology, knowledge is absorbed much better, because the techniques and methods of developing critical thinking are designed not for memorization, but for a thoughtful, creative process of knowing the world, for setting a problem and finding a solution to it.

Interest in the technology of critical thinking as an educational innovation arose in Ukraine, as in some other newly independent states, at the end of XX century.

The basic idea of technology for the development of critical thinking is to create an atmosphere of learning in which applicants for education together and consciously with the teacher actively work, reflect on the learning process, track, confirm, refute or expand knowledge, new ideas, feelings or thoughts. The goal of technology is to ensure the development of critical thinking through the interactive inclusion of educational applicants in the educational process. Training of critical thinking development is carried out in three stages (stages):

- 1) challenge;
- 2) comprehension;
- 3) reflection.

The first stage of the development of critical thinking actualizes the available knowledge applicants for education, awakens and shows interest in the topic; it is during this stage that the problem is formulated and the goals of studying the material are determined. To do this, you should use a variety of techniques: association, brainstorming, putting forward different versions in relation to the studied material, etc. Based on the available knowledge, educational applicants can build their

forecasts, determine the goals of cognitive activity in the classroom. The pedagogical result of this stage is to increase the motivational, information and communication component of the personality of the applicant for education.

The second stage is to comprehend the new material, that is, this stage is implementation of the content. The purpose of the stage is the development of creative and critical thinking, independent work skills, search and productive heuristic activity. The main meaningful work of the applicant for education with the text takes place, and the "text" should be understood quite widely: it can be a teacher's story, video materials and other sources. In the process of the applicant for education with new information, the teacher should use the following methods: reading the text with stops, labeling the text with symbols, compiling tables, graphic organizers of information, etc.

The third stage is reasoning or reflection. The purpose of the stage is to personalize knowledge; provide strength, depth of knowledge; realize, comprehend current knowledge and ways of cognitive activity. During this stage, the applicant for education must comprehend the material studied and form his personal opinion, attitude to the material being studied. Methodical techniques are writing an essay, holding a discussion, drawing up schemes, etc. The result of this stage is awareness of the ways of acquiring and processing information, correction of their attitudes, actions, reflections, in the ability of applicants for education to make their choice and make decisions. Thus, while studying according to this method, applicants for education must go through three stages in mastering the material, since each of them reflects the corresponding link in the assimilation process: perception → comprehension → application. The technology of development of critical thinking offers certain methods and techniques that combine the process of learning by types of educational activity in the step-by-step implementation of each stage of the lesson. Consider the use of interesting methods and techniques for the development of critical thinking in practical pedagogical activity.

It is important to provide a positive atmosphere for applicants for education to encourage them to free frank communication. Allow applicants for education to express any thoughts, ideas, while not criticizing them.

Aim educational applicants to listen attentively and perceive the opinions of others in order to express their own opinion. Motivate applicants for education do not to be afraid to make mistakes, because who is not mistaken, he does not learn. Encourage all applicants for education to actively include in the learning process, encouraging and praising them. To believe and appreciate the critical thoughts of all applicants for education. Do not be afraid to improvise, decisively choose interesting and effective methods and techniques of critical thinking technology.

This technology stimulates the overall activity of applicants for education, contributes to the creation of a fruitful educational environment and the approval of the systemic nature of learning and self-learning. In its essence, the technology of forming critical thinking is innovative:

- requires applicants for education to apply new knowledge, based on previously learned material;
- develops the ability to act and make decisions independently or as part of a team and resolve conflicts;
- search, compose and apply new information from a variety of sources, using modern technologies to perform specific tasks;
- develops critical thinking and the desire for creativity and self-development;
- forms the desire and ability to learn independently, assert themselves.

But along with these advantages, during the implementation of critical thinking technology, certain problems arise:

- technology techniques are interactive, they require a significant amount of time to prepare applicants for education and a teacher;
- for a long period of time, a small amount of information is considered;
- the use of technology in the study of certain topics may not give the desired result due to the specifics of the subject: a large number of classes, which are practiced practical skills.

Further development of experience will be carried out in the following areas:

- involving applicants for education in the preparation of classes using problem learning (creating problem situations);
- improvement of work through the use of computer technology and the help of the Internet in the classroom.

Список використаних джерел

1. Заїр-Бек С. І. Розвиток критичного мислення через читання та письмо: стадії і методичні прийоми. Директор школи. 2005. № 4. С. 66–72.
2. Тягло О. В. Критичне мислення: навч. посібник. Харків: Основа, 2008. 187 с.
3. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення: навч. посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. 105 с.
4. Франчук О. В. Інноваційні технології на уроках читання: навч. посібник. Харків: Основа, 2009. 192 с.

**Research
Europe.org**